

CURTEA DE CONTURI A ROMÂNIEI

Strada Lev Tolstoi nr. 22 – 24, Sector 1, cod 011948, București

Telefon: 021.30.78.740; Fax: 021.30.78.889

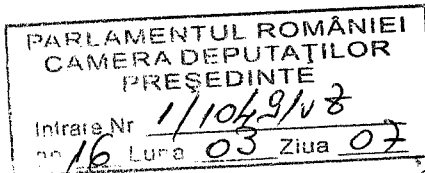
Internet: <http://www.curteadeconturi.ro> e-mail: rei@rcc.ro

Nr. 2359 / N.V. / 03.03.2016.

PARLAMENTUL ROMÂNIEI
CAMERA DEPUTAȚILOR
SECRETAR GENERAL

Nr. 2359 / N.V. / 03.03.2016

Către

Pentru BPOD,

07.03.2016

Stefan Zgonea

CAMERA DEPUTAȚILOR

București, Palatul Parlamentului, Strada Izvor nr. 2-4, Sector 5

Domnului Președinte Valeriu Ștefan ZGONEA

În conformitate cu prevederile pct. 429 din *Regulamentul privind organizarea și desfășurarea activităților specifice Curții de Conturi, precum și valorificarea actelor rezultate din acest activități*, aprobat prin Hotărârea Plenului nr. 155/29.05.2014 și publicat în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 547/24.07.2014, am onoarea să vă prezint, alăturat, **Sinteza Raportului de audit al performanței „Analiza fundamentării și evoluției obiectivului privind creșterea procentului absolvenților de învățământ superior, în conformitate cu prevederile Strategiei Europa 2020”**, întocmită de Curtea de Conturi a României, urmare acțiunii de audit al performanței efectuată la **Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice**.

Cu deosebită stimă,

PREȘEDINTE,

Nicolae VĂCĂROIU

CURTEA DE CONTURI A ROMÂNIEI

Strada Lev Tolstoi nr.22-24 Sector 1 cod 011948 București
Telefon: 307.88.18; Fax 307.88.75
Internet: <http://www.curteadeconturi.ro> e-mail: rei@rcc.ro

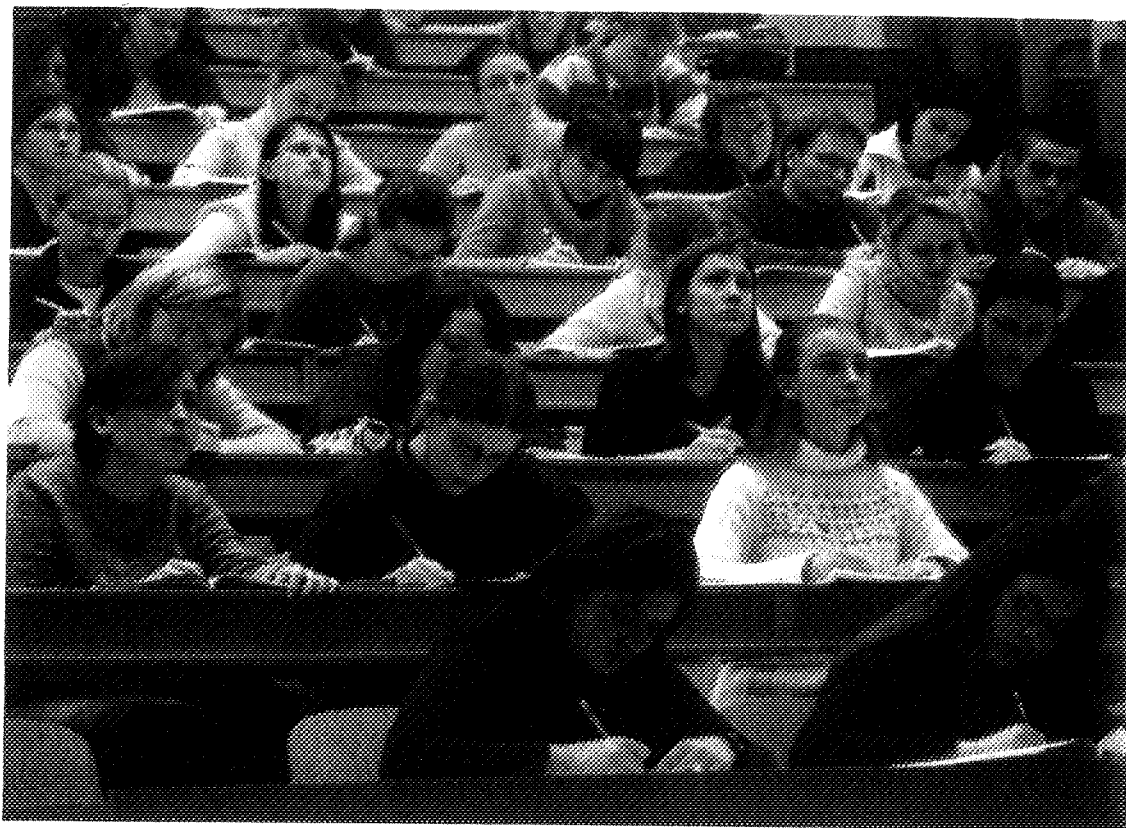
SINTEZA

RAPORT DE AUDIT AL PERFORMANȚEI

Analiza fundamentării și evoluției situației obiectivului privind creșterea procentului absolvenților de învățământ superior, în conformitate cu prevederile Strategiei Europa 2020

Perioada auditată: 01.01.2011-30.06.2015

Perioada de efectuare a acțiunii: 07.09-18.12.2015

CUPRINS

Pag.

Abrevieri utilizate	2
Cap. I: Prezentarea sintetică a contextului național și internațional aplicabil învățământului superior	3
Cap. II: Prezentarea generală a misiunii de audit. Obiectivul general și obiectivele specifice	4
Cap. III: Sinteza principalelor constatări și concluzii	5
Cap. IV: Constatările și concluziile în legătură cu fundamentarea și evoluția obiectivului privind creșterea procentului absolvenților de învățământ superior, în conformitate cu prevederile Strategiei Europa 2020	10
1. Context și abordare	10
2. Evoluții demografice și implicațiile lor	17
3. Învățământul preuniversitar – unele repere semnificative	26
4. Învățământul superior din România, între expansiune și calitate	34
5. Absolvenții de învățământ superior și piața muncii	63
6. Mecanisme de finanțare a învățământului superior	74
7. Considerații asupra fundamentării și evoluției indicatorului „Ponderea populației cu studii superioare în grupa de vârstă 30-34 ani”	80
Cap. V: Recomandări formulate de auditorii publici externi în urma acțiunii de audit al performanței	87
Punctul de vedere al entității auditate cu privire la constatările auditului performanței	89

ABREVIERI UTILIZATE

- ARACIS** – Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul Superior
ARWU - The Academic of World Universities („Clasamentul Shanghai” al universităților)
BIM – Biroul Internațional al Muncii
CNEAA - Consiliul Național de Evaluare Academică și Acreditare
CNFIS – Consiliul Național pentru Finanțarea Învățământului Superior
CWUR - clasament al universităților elaborat de către „Center for World University Rankings” – CWUR din Arabia Saudită
DOCIS – Proiectul „Dezvoltarea unui sistem operațional al calificărilor din învățământul superior din România, derulat de Consiliul Național al Calificărilor și al Formării Profesionale a Adulților”
EHEA – Spațiul European al Învățământului Superior
ECTS – Sistemul European de Credite Transferabile
ENQA – Asociația Europeană pentru Asigurarea Calității în Învățământul Superior
EUP PPS - moneda comună, care elimină diferențele între nivelul prețurilor la nivelul țărilor, permițând realizarea unor comparații de volum al PIB între țări
EUROSTAT – organismul Comisiei Europene care se ocupă cu statistica.
EEE – Spațiul Economic European
Global Education Digest - Institutul de Statistică al UNESCO
ISCED – Clasificarea Internațională Standard a Educației
INS – Institutul Național de Statistică
MENCS – Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice
OCDE – Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică
PIB – Produs Intern Brut
PISA - sistem standardizat al OCDE de evaluare a competențelor de bază ale elevilor de 15 ani
PODCA – Programul Operațional Dezvoltarea Capacității Administrative
POSDRU - Programul Operațional Sectorial privind Dezvoltarea Resurselor Umane
PNR – Programul Național de Reformă
QS-THES - clasamentul The Times Higher Education elaborat de Compania Quaquarelle Symonds, Marea Britanie
RMUR – Registrul Matricol Unic al Universităților din România
REI – Registrul Educațional Integrat
TEMPO - bază de date statistice care dă posibilitatea de a accesa o gamă largă de informații oferite de Institutul Național de Statistică
UEFISCDI – Unitatea Executivă pentru Finanțarea Învățământului Superior, a Cercetării, Dezvoltării și Inovării
UNESCO – Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură
URAP - University Ranking by Academic Performance (Clasamentul universităților după performanța academică, realizat în Ankara)
UE-27 – Uniunea Europeană înainte de aderarea Croației
UE 28 – Uniunea Europeană după aderarea Croației.

Cap. I: Prezentarea sintetică a contextului internațional și național aplicabil învățământului superior

Strategia Europa 2020 este o strategie pe 10 ani a Uniunii Europene (UE), care a fost adoptată în cadrul Consiliului European din 17 iunie 2010, pe fondul crizei economice profunde și al intensificării provocărilor pe termen lung, precum globalizarea, presiunea asupra utilizării resurselor și îmbătrânirea populației.

Strategia *Europa 2020* își propune să asigure o creștere economică:

- **inteligentă**, prin investiții mai eficiente în educație, cercetare și inovare;
- **durabilă**, prin promovarea unei economii mai eficiente din punctul de vedere al utilizării resurselor, mai ecologice și mai competitive;
- **favorabilă incluziunii**, prin punerea accentului pe crearea de locuri de muncă și pe reducerea sărăciei.

Pentru a defini acțiunile necesare aplicării Strategiei *Europa 2020*, Comisia Europeană a propus atingerea, până în anul 2020, la nivel european, a următoarelor cinci **obiective**:

1. Ocuparea forței de muncă

- o rată de ocupare a forței de muncă de 75 % în rândul populației cu vârste cuprinse între 20 și 64 de ani.

2. Cercetare și dezvoltare

- alocarea a 3% din PIB-ul UE pentru cercetare și dezvoltare.

3. Schimbările climatice și utilizarea durabilă a energiei

- reducerea cu 20% a emisiilor de gaze cu efect de seră (sau chiar cu 30%, în condiții favorabile) față de nivelurile înregistrate în 1990
- creșterea ponderii surselor de energie regenerabile până la 20%
- creșterea cu 20% a eficienței energetice.

4. Educație

- reducerea sub 10% a ratei de părăsire timpurie a școlii
- creșterea la peste 40% a ponderii absolvenților de studii superioare în rândul populației în vârstă de 30-34 de ani.

5. Lupta împotriva sărăciei și a excluziunii sociale

- reducerea cu cel puțin 20 de milioane a numărului persoanelor care suferă sau riscă să sufere de pe urma sărăciei și a excluziunii sociale.

Pentru definirea, stabilirea și monitorizarea celor doi indicatori aferenți domeniului **Educație**, **Guvernul României** a constituit **Grupul de Lucru Sectorial pentru Educație**, care a stabilit pentru România următoarele ținte referitoare la **ponderea absolvenților de studii superioare în rândul populației în vârstă de 30-34 de ani**:

Obiectiv UE 27	Obiectiv România				
	Valoare inițială (2008)	Valoare preliminară			Valoare finală (2020)
		2010	2013	2015	
Rata populației cu vârsta de 30-34 ani cu nivel de educație terțiară (absolvenți de învățământ superior) - 40%	15,96	17,61	20,25	22,17	26,7%

Setul final de valori pentru obiectivele naționale *Europa 2020* a fost aprobat și asumat în ședința Guvernului României din data de 07.07.2010, prin **Memorandumul cu tema „Aprobarea valorilor finale ale obiectivelor României pentru Strategia Europa 2020”**.

Pentru atingerea obiectivului s-a ajuns la concluzia că trebuie realizat un echilibru între cei trei factori care-l determină, respectiv:

- nivelul susținerii financiare (din surse publice și private);
- numărul de locuri finanțate de la bugetul de stat (nivelul finanțării publice);
- nivelul de bunăstare al populației.

Monitorizarea măsurilor luate pentru atingerea țintei este realizată de **Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice (MENCS)**, în colaborare cu Agenția Română pentru Asigurarea Calității în Învățământul Superior (ARACIS), Consiliului Național al Rectorilor și conducerea universităților.

Cap. II: Prezentarea generală a acțiunii de audit

1. Obiectivul general și obiectivele specifice

Obiectivul general al acțiunii îl constituie eficacitatea administrării fondurilor destinate învățământului superior, în contextul prevederilor Strategiei Europa 2020.

În același timp, o analiză complexă trebuie să aibă în vedere și aspecte referitoare la utilizarea fondurilor alocate în ceea ce privește:

- performanța managementului în implementarea programelor asumate prin *programele naționale de reformă* și realizarea activităților pe care acestea le presupun, precum și cu privire la economicitatea, eficiența și eficacitatea utilizării resurselor alocate;
- identificarea și analizarea oricăror probleme ce privesc economicitatea, eficiența și eficacitatea programelor finanțate din fonduri publice și a domeniilor în care performanța este redusă;
- raportarea impactului rezultat în urma implementării programelor și analizarea măsurii în care obiectivele programate au fost realizate; în cazul în care acestea nu au fost atinse (parțial sau în totalitate) vor fi identificate cauzele;
- formularea de propuneri sau recomandări pentru conducerea entității audiate, pe baza constatărilor și concluziilor rezultate în urma desfășurării misiunilor de audit.

1. Descrierea metodologiei și a procedurilor de audit utilizate pentru colectarea și analizarea datelor și informațiilor

Auditorii publici externi au procedat la îmbinarea **abordării pe bază de rezultate**, respectiv evaluarea performanței realizate prin punerea în aplicare a reformelor asumate de România pentru atingerea obiectivului „*ponderea populației cu studii superioare și vârsta între 30 și 34 de ani - cel puțin 40%*” cu **abordarea pe bază de probleme**, respectiv abordarea indiciilor privind existența unor probleme/disfuncții în cadrul activităților derulate pentru atingerea obiectivului asumat, precum și analizarea cauzelor apariției acestora.

Procedurile de audit utilizate au fost cele caracteristice auditului performanței, respectiv:

- 1) proceduri de audit utilizate pentru obținerea probelor de audit, respectiv: observarea directă, examinarea documentelor, rezumatele, interviurile și chestionarele;

2) proceduri analitice de audit, cantitative și calitative, utilizate pentru analiza probelor de audit, prin care se explică ceea ce s-a constatat și se stabilește legătura dintre cauză și efect: analiza comparativă (Benchmarking), analiza nivelului de îndeplinire a obiectivelor, analiza cost-beneficiu, analiza cost-eficacitate etc.

Cap. III: Sinteza principalelor constatări și concluzii

1. Evoluții demografice și implicațiile lor

Contractia sistemului de învățământ preuniversitar nu este o opțiune politică subiectivă, ci un **imperativ al unei realități demografice**. Astfel, populația din grupa de vârstă 0-19 ani s-a redus cu 3,3 milioane persoane în anii 1990-2015, iar pentru anii 2015-2040 se prevede o reducere de aproape 0,7 milioane persoane. Ciclurile care compun învățământul preuniversitar se confruntă de ani buni cu efective de vârstă școlară reduse la jumătate față de anul 1990.

Unda de șoc a diminuării drastice a populației de vârstă școlară din grupele de vârstă 0-4 ani, 5-9 ani, 10-14 ani și 15-19 ani s-a propagat, începând cu anul 2010, și în populația de 20-24 ani, specifică educației superioare. Conform prognozei Eurostat, populația din grupa de vârstă 20-64 de ani va scădea cu 2 milioane în 2040 față de anul 2015. În această situație, cifre de 907.353 studenți înmatriculați în învățământul superior în anul universitar 2007/2008 nu vor mai fi posibile. Chiar și efectivele studențești de 433.234 persoane din anul universitar 2013/2014 vor rămâne o amintire. **Concurența acerbă de pe piața serviciilor de educație superioară va obliga universitățile să se reformeze și să crească calitatea serviciilor educaționale furnizate.**

2. Învățământul preuniversitar – unele repere semnificative

Populația școlară (exclusiv învățământul superior) s-a redus în perioada 1990/1991 – 2013/2014 cu 1,4 milioane elevi ceea ce reprezintă aproape 30% din populația școlară din anul 1990/1991. Principalii factori care au determinat această reducere sunt scăderea natalității, emigrația și abandonul școlar.

Totodată, **gradul de cuprindere în învățământ** a populației în vârstă de 7-10 ani și 11-14 ani **a înregistrat o evoluție descendentă**, astfel încât în anul școlar 2013/2014 nu era cuprinsă într-o formă de învățământ 7,2 % din populația de 7-10 ani și 8,5 % din populația de 11-14 ani.

În anul 2014, 18% din populația în vârstă de 18-24 ani avea studii cel mult gimnaziale și nu mai urma nici o formă de pregătire. Față de ținta de 11,3% asumată de România în *Strategia Europa 2020*, distanța este enormă și nu par să existe șanse ca această țintă să fie atinsă.

La testele PISA (sistem standardizat al OCDE de evaluare a competențelor de bază ale elevilor de 15 ani) **elevii români au obținut în permanență rezultate slabe**, fapt ce indică performanțele reduse ale învățământului primar și gimnazial. Astfel, la evaluările PISA din anul 2012 ponderea elevilor cu performanțe slabe a fost de 37,3% la lectură, 40,8% la matematică și 37,3% la științe. Într-o ierarhizare a țărilor membre UE pe o scală descrescătoare a ponderii elevilor cu rezultate slabe la lectură la testul PISA 2012 România se află pe locul 2 după Bulgaria. Ratele mari de tranziție de la un nivel de educație la altul ne întărește convingerea că o bună parte din acești elevi au ajuns în învățământul superior.

Gradul de cuprindere în învățământ a populației de 15-18 ani a crescut până în anul școlar 2009/2010, după care a început să scadă. Decizia de a desființa învățământul profesional (singura

opțiune rămânând învățământul liceal) a condus la creșterea abandonului școlar. Din fericire în anul școlar 2012/2013 s-a revenit asupra deciziei, însă, consecințele au rămas.

Încercarea de a atenua declinul populației școlare din învățământul liceal prin desființarea învățământului profesional s-a dovedit un eșec. După trei ani de creștere, aceasta a revenit în anul 2013/2014 la nivelul anului școlar 2008/2009. Numărul absolvenților de liceu s-a menținut constant la cca. 200 mii, însă numărul absolvenților care au promovat examenul de bacalaureat a scăzut drastic începând cu anul școlar 2010/2011. Introducerea camerelor de luat vederi în sălile de examen a salubritat modul în care era promovat examenul de bacalaureat.

Pentru a atrage cât mai mulți studenți, o parte din instituțiile de învățământ superior nu mai organizau examene de admitere. În aceste condiții, s-a creat presiune asupra învățământului liceal pentru a promova incompetența. La rândul său învățământul liceal avea drept criteriu de evaluare a performanței promovabilitatea. **În acest mod s-a dat drum liber elevilor slabi pregătiți spre sălile de curs din universități.** Gradul de cuprindere în învățământ a populației în vârstă de 19-23 ani și peste a ajuns în anii 2007-2011 la niveluri foarte mari de peste 70%.

Întrucât instituțiile de învățământ nu sunt interesate să elimine incompetența deoarece pierd surse de finanțare, diplomele de învățământ superior au ajuns în piața muncii. Dar nu diplomele generează performanță ci cunoștințele, competențele, abilitățile și aptitudinile.

Menținerea unei rate ridicate a abandonului timpuriu a școlii, a unei ponderi ridicate a elevilor cu rezultate slabe la evaluările PISA pentru elevii de 15 ani și a unui grad redus de promovabilitate a examenului de bacalaureat nu poate coexista cu creșterea accelerată a populației cu studii superioare.

Un învățământ superior performant nu se poate „clădi” decât pe un învățământ preuniversitar performant. Efectele negative ale unei politici orientate prioritar spre învățământul superior au început deja să se vadă în însăși evoluția viitoare a acestuia. Fără o bază solidă în învățământul preuniversitar, învățământul superior riscă să eșueze calitativ.

3. Învățământul superior din România, între expansiune și calitate

După anul 1990, numărul înmatriculărilor în învățământul superior a crescut vertiginos, România înregistrând cea mai mare rată de creștere dintre toate țările membre UE. Dar, **evoluția învățământului superior a avut o dinamică proprie, necorelată cu cea a economiei.** Nimeni nu a definit calitatea și performanța sistemului în termenii indicatorilor de output și nimeni nu a tras la răspundere universitățile pentru eșecuri.

Rațiunea de a exista a oricărui sistem de învățământ superior este de a produce absolvenți cu calificări, competente și abilități compatibile cu standardele de calitate și cu piața muncii și care își găsesc loc de muncă pe această piață. **Studenții nu au fost priviți ca beneficiari ai unei educații de calitate și ai unor riscuri reduse de neinserție pe piața muncii, corespunzător calificărilor și competențelor pe care trebuiau să le obțină.**

Crearea a numeroase universități, facultăți, programe de studii și specializări, nevalidate prin prisma calificărilor și a standardelor, au constituit suportul unei **expansiuni numerice importante, dar îndoielnică din punct de vedere al calității educației.** Chiar dacă s-au făcut progrese în direcția adoptării standardelor și liniilor directe europene prin înființarea ARACIS, și această agenție are o capacitate funcțională redusă în comparație cu misiunea pe care este chemată să o îndeplinească.

Statul, prin autoritatea publică centrală care răspunde de educație, **nu a urmărit crearea unei piețe competitive a serviciilor educaționale.** Nu s-a pornit de la principiul că **subiectul finanțării publice este studentul și nu universitățile.** Acestea ar trebui să concureze pe o piață

liberă pentru a-și procura resursele financiare, întrucât concurența presupune competitivitate, iar competitivitatea înseamnă performanță.

Competitivitatea învățământului superior românesc este caracterizată și de fluxurile studenților internaționali. România are fluxuri nete negative, ceea ce înseamnă că numărul studenților români care pleacă la studii în străinătate este mai mare decât numărul studenților străini care apelează la serviciile educaționale din România.

Instituțiile din învățământul superior românesc nu au pătruns în topurile internaționale, iar atunci când au făcut-o au ocupat poziții deloc onorante. Plasări pe locuri mai puțin stânjenitoare se înregistrează în topurile pe discipline, ceea ce scoate în evidență faptul că mai există unele nuclee izolate care mai generează performanță. **Deși în România există 103 instituții de învățământ superior, numai vreo 5-6 au o oarecare vizibilitate în topurile care ierarhizează un număr mai mare de universități (1000).** Încă vreo 10 apar în topurile mari, care evaluează 2000 universități. Restul nu există decât în evidențele naționale.

În România s-a făcut o clasificare a universităților și a programelor de studiu imediat după apariția Legii educației naționale nr. 1/2011. Prin această ierarhizare s-a încercat **redistribuirea fondurilor bugetare „după criterii de performanță”, dar aplicarea principiului nu a corespuns cerințelor.** Rapoartele privind starea calității învățământului superior din România, cunoscute și sub denumirea de *Barometrele Calității (2009, 2010, 2011)*, elaborate în cadrul proiectului strategic ACADEMIS, cuprind un diagnostic lipsit de echivoc asupra calității precare a învățământului universitar. Referindu-se la indicatorii care măsoară starea calității din perspectiva relației dintre universități și piața muncii și al conținutului procesului educațional autorii rapoartelor conchid: *„dacă nu introducem corecții mari și rapide în sistem și în universități, riscăm să avem universități tot mai puțin performante, diplome tot mai multe, competențe profesionale de tip individual tot mai puține și, în final, o lipsă cronică de competitivitate europeană”.*

4. Absolvenții de învățământ superior și piața muncii

România se află în postura unei țări furnizoare de forță de muncă calificată. Un număr semnificativ de persoane cu studii superioare lucrează deja în străinătate și este foarte probabil ca fluxurile de emigrație să continue și în viitor. Prin aceste fluxuri **România internalizează costurile formării și externalizează beneficiile ei.** Pentru diminuarea pierderilor financiare este necesară formularea unor politici de finanțare care să țină cont de domeniile de specializare cu fluxuri migratorii semnificative și mai ales de acelea în care se produc destrucțiuni interne. Actualul sistem de finanțare centrat pe subvenționarea universităților trebuie înlocuit cu unul centrat pe student, singurul care permite operaționalizarea unor politici care vizează interesele generale ale statului și nu pe cele ale universităților.

Expansiunea învățământului superior, pe lângă faptul că a condus la scăderea calității actului educațional, a determinat și o saturare relativă a pieței muncii. În ultimii ani se observă o creștere a șomajului și a inactivității populației cu studii superioare, mai ales în grupele de vârstă tinere. De asemenea, se evidențiază fenomenul de încadrare în muncă a absolvenților de învățământ superior în domenii conexe sau diferite față de specializările dobândite. Cercetările de piață trebuie intensificate și trebuie reluate demersurile în direcția efectuării unor prognoze pe termen scurt și mediu, în vederea atenuării dezechilibrelor între cerere și ofertă pe specializări și ocupații. **Rezultatele prognozelor trebuie să constituie elemente pentru fundamentarea unor politici de finanțare prioritară a domeniilor de specializare în care este previzibilă o creștere a cererii pentru locuri noi de muncă și pentru înlocuirea ieșirilor din sistem.**

Studiile sociologice din anii 2009-2011 au pus în evidență inadecvări între oferta universitară și cerințele angajatorilor. Angajatorii doresc o mai bună pregătire practică în timpul studiilor și specializarea absolvenților chiar din ciclul de licență. În consecință, **legătura dintre universități și piața muncii trebuie consolidată. Ratele de angajare a absolvenților trebuie să devină criterii de performanță ale universităților și, în consecință, criterii de finanțare.**

5. Mecanisme de finanțare în învățământul superior. Încercări de restructurare a sistemului de finanțare prin Legea nr. 1/2011 a educației naționale

Sistemele de finanțare a instituțiilor de învățământ superior sunt foarte diverse și depind de condițiile și tendințele concrete din fiecare țară, dar și de politicile și mecanismele de finanțare pe care fiecare stat înțelege să le aplice, în funcție de obiectivele urmărite. Mecanismele de finanțare baleiază între **sistemele rigide bazate pe linii bugetare de susținere a universităților, și cele performante, în care se plătesc taxe, iar suportul financiar al statului se adresează în principal studenților.** În astfel de sisteme, universitățile sunt actori competiționali pe o piață a cererii de servicii educaționale. Restructurarea sistemului de finanțare a învățământului superior trebuie să pornească de la analiza obiectivă a stării acestuia, urmată de fixarea de obiective, formularea de politici și conceperea unor mecanisme de implementare consecventă.

În prezent, principala limită a finanțării învățământului superior este menținerea sistemului dual (o parte din studenți nu plătesc taxe iar alții sunt plătitori integrali de taxe), care este ineficient, inechitabil și inert la formularea de politici. Conform analizelor CNFIS, în prezent acest sistem se aplică numai în România și în Rusia.

Legea nr. 1/2011 prevede ca finanțarea de bază a universităților să se facă prin granturi de studii fundamentate pe costuri stabilite pe student echivalent, pe domeniu, pe ciclu și pe limbă de predare. Finanțarea prin granturi elimină distorsiunile sistemice generate de coeficienții de cost perimați, creează o bază pentru îmbunătățirea managementului universitar și constituie, pentru viitor, o platformă de partajare a susținerii financiare între stat, universități și studenți. **Însă, finanțarea prin granturi bazate pe costuri a fost implementată, până în prezent, numai pentru ciclul doctoral.** Întrucât doctoranzii dețin o pondere nesemnificativă în masa studenților de la ciclurile de licență și master, se poate afirma că dispoziția legală menționată nu a fost respectată.

De asemenea, Legea nr.1/2011 prevede că granturile de studii vor fi alocate prioritar spre domeniile care asigură dezvoltarea sustenabilă și competitivă a societății. Prevederea este extrem de importantă, deoarece **obligă ministerul, în calitatea sa de autoritate centrală, să joace un rol activ în formularea politicilor educaționale în concordanță cu cerințele dezvoltării sustenabile și competitive a societății.** Dar, în realitate, ministerul s-a mulțumit să joace un rol pasiv, de oficiu de centralizare a propunerilor universităților care aveau în vedere, în primul rând, criteriile de acoperire a propriilor capacități educaționale și de a satisface o cerere educațională amorfă. Implementarea acestei prevederi legale, esențială prin schimbarea de paradigmă, este departe de a fi demarată, deși unele metodologii, limitate de un fond informațional deficitar, au fost elaborate deja de CNFIS.

O altă direcție de reformă preconizată de Legea nr.1/2011 viza stimularea universităților performante, printr-o finanțare suplimentară bazată pe excelență. O astfel de orientare incumbă și o creștere a eficienței utilizării fondurilor publice, printr-o redistribuire a unei părți din resursa publică. Inițial legea a prevăzut ca redistribuirea să se facă pe baza ierarhizării programelor de studii. Dispoziția legală a fost aplicată dar, contrar spiritului legii, s-au adoptat tot felul de măsuri care să aplatizeze diferențierile. Mai mult, prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 117/2013,

prevederea legală în cauză (art. 193 (7)) a fost modificată, eliminându-se finanțarea în funcție de poziția în ierarhie a programelor de studii. **Evaluarea universităților în scopul calificării și ierarhizării programelor de studii a rămas un exercițiu fără impact financiar.** Trebuie menționat, totuși, că evaluarea în vederea clasificării și ierarhizării programelor are importanță, chiar dacă nu mai implică consecințe financiare. Ea poate deveni un instrument util în creșterea competitivității, deoarece oferă studenților informații în baza cărora să-și fundamenteze opțiunile atunci când se au în vedere criterii de calitate.

După anul 2012, o serie de universități mai mici au intrat în dificultăți financiare, cauza de fond fiind scăderea numărului de înmatriculări, neurmată de o restructurare a statelor de funcții. În această situație, ministerul nu a efectuat analize de fond și nu a căutat soluții reale de redresare, ci s-a limitat la acordarea repetată de ajutoare financiare. Dar, **tendința de contractare a sistemului de învățământ superior nu poate fi contracarată prin ajutoare financiare ci numai prin restructurare.** Supradimensionarea statelor de funcții a devenit o componentă a inadecvării la situația prezentă. Mai mult de atât, în ultimii ani s-a observat o deplasare a structurii statelor de funcții spre gradele didactice de profesor și conferențiar, ceea ce implică și cheltuieli salariale mai mari. Această modificare de structură și creșterile salariale din ultima vreme vor accentua tensiunile din sistem și presiunea asupra bugetului. Cu alte cuvinte, **se va intra pe o tendință de creștere a cheltuielilor, fără ca sistemul să-și amelioreze performanța și să-și adapteze dimensiunea.**

În concluzie, după 4 ani de la adoptarea Legii nr. 1/2011 sunt necesare eforturi suplimentare pentru aplicarea unei reforme reale, care să susțină și să consolideze autonomia universitară, cu întărirea transparenței și a responsabilității publice, astfel încât absolvenții să se poată integra pe piața muncii în domeniul în care s-au pregătit.

6. Considerații asupra fundamentării și evoluției Indicatorului „Ponderea populației cu studii superioare în grupa de vârstă 30-34 ani”

• Indicatorul „*Ponderea populației cu studii superioare în populația de 30-34 ani*” nu este un indicator de sine stătător, care poate fi extras din contextul în care a fost definit – *Strategia Europa – 2020*. Învățământul superior este un factor de susținere a unei creșteri economice inteligente, durabile și favorabilă incluziunii. Pentru a îndeplini acest rol, învățământul superior trebuie să fie de calitate, competitiv pe o piață globală și adaptat la nevoile economico-sociale. Dacă nu sunt îndeplinite aceste condiții, *Indicatorul* devine un simplu raport statistic lipsit de relevanță, care măsoară numărul de diplome universitare din populația de 30-34 ani.

• Nivelurile *Indicatorului* analizat au fost influențate substanțial de emigrația populației tinere cu studii superioare. Dacă nu ar fi existat această emigrație, România ar fi depășit încă din anul 2014 ținta de 40% fixată de *Strategia Europa-2020* pentru media UE-28 la orizontul anului 2020. Cu alte cuvinte, **eforturile României de a școlariza la nivel superior populația tânără sunt anihilate în bună măsură de această emigrație**, astfel că se internalizează costurile acestei pregătiri și se externalizează beneficiile. În formularea politicilor de finanțare trebuie ținut cont de acest fenomen.

• În perioada 2015-2020, conform prognozei, *Indicatorul* asumat prin *Strategia Europa-2020* va fi superior țintei asumate de 26,7%. **După anul 2020, Indicatorul va intra pe un trend descendent** ajungându-se la valori mai mici decât această țintă, datorită scăderii numărului de înmatriculări în învățământul superior. Singura cale de redresare este ameliorarea semnificativă a calității învățământului superior și participarea tot mai activă pe piața studenților internaționali.

Cap. IV: Prezentarea constatărilor și concluziilor în legătură cu fundamentarea și evoluția obiectivului privind creșterea procentului absolvenților de învățământ superior, în conformitate cu prevederile Strategiei Europa 2020

1. Context și abordare

În privința domeniului „Educație”, *Strategia Europa 2020* (orizont 2010 - 2020) continuă într-un plan mai coerent *Agenda Lisabona* (orizont 2000 – 2010) și integrează obiectivele, politicile și direcțiile de acțiune stabilite prin *Procesul Bologna*.

Procesul Bologna a fost inițiat de *Declarația de la Bologna* din 19 iunie 1999, semnată de miniștrii responsabili pentru învățământul superior din 29 state europene (pe parcurs au mai aderat încă 18 țări) printre care și România. *Procesul Bologna* este un proces asumat voluntar de statele semnatare, care se dezvoltă permanent și care are drept obiectiv integrarea dimensiunii europene în învățământul superior sau, cu alte cuvinte, crearea **Spațiului European al Învățământului Superior (EHEA)**. Implementarea *Procesului Bologna* implică reforme profunde în sistemele naționale de învățământ superior fără a se urmări uniformitatea, ci dimpotrivă, păstrarea diversității culturale a națiunilor.

Declarația de la Bologna s-a articulat în jurul a șase obiective majore:

- **Un sistem de titluri academice care să poată fi recunoscute și comparate**, să asigure transparența și să faciliteze libera circulație a forței de muncă;
 - **Un sistem bazat pe două cicluri (licență - cu durată de minim trei ani, orientat prioritar spre piața muncii și master – orientat spre adâncirea specializării)**;
 - **Un sistem de credite acumulabile și transferabile – ECTS** (ca măsură a muncii depuse de studenți în procesul de învățare);
 - **Mobilitatea studenților, cadrelor didactice și cercetătorilor** (eliminarea barierelor din calea liberei circulații);
 - **Cooperarea și asigurarea calității în învățământul superior** (întărirea dimensiunii calitative în procesele educaționale în concordanță cu standarde comune);
 - **Dimensiunea europeană în învățământul superior** (creșterea numărului de domenii de studiu, module și materii care prin conținut și organizare integrează dimensiunea europeană).
- Pornind de la aceste obiective inițiale, au fost adăugate altele noi pe măsură ce *Procesul Bologna* a căpătat noi valențe sau au fost identificate noi direcții pentru realizarea obiectivelor. În comunicatele de la **Praga** (2001), **Berlin** (2003), **Bergen** (2005), **Londra** (2007), **Leuven** (2009) și **București** (2012), au fost stabilite noi obiective, din care menționăm:
- **Învățarea pe tot parcursul vieții** (implicarea continuă a învățământului superior în creșterea competitivității economice);
 - **Implicarea universităților și studenților** (actori esențiali în edificarea unui Spațiu European al Învățământului Superior Constructiv);
 - **Creșterea atractivității EHEA, atât în spațiul european cât și în afara lui** (creșterea competitivității învățământului superior pe o piață globală a furnizorilor de educație);
 - **Învățământul superior și cercetarea, pilon al societății bazate pe cunoaștere** (se subliniază rolul cercetării în îmbunătățirea calității și competitivității învățământului superior);
 - **Doctoratul – al treilea ciclu al învățământului superior** (stimularea înaltei calificări, a creativității și inovării);

• **Garantarea egalității de șanse pentru accesul la un învățământ de calitate** (extinderea participării la învățământul superior a studenților care provin din grupuri slab reprezentate);

• **Creșterea oportunităților de mobilitate și a calității mobilității** (până în 2020, 20% dintre absolvenți trebuie să fi petrecut o perioadă de studiu sau de formare în străinătate).

Chiar și această enumerare a obiectivelor *Procesului Bologna* reliefează amploarea reformelor ce trebuie făcute în învățământul superior, pentru ca România să se integreze **de facto** în EHEA.

Apartenența la EHEA și globalizarea pieței educaționale creează oportunități pentru învățământul superior românesc, însă valorificarea acestor oportunități presupune competitivitate, calitate și recunoaștere (vizibilitate). **La acesta trebuie să se adauge și un comportament antreprenorial focalizat pe calitatea serviciilor educaționale furnizate.**³

Strategia Europa – 2020

Deoarece *Strategia Lisabona* nu și-a atins decât parțial obiectivele, iar criza economică declanșată în anul 2008 a evidențiat inadecvări structurale semnificative, se impunea elaborarea unei noi strategii, care să reorienteze politicile economice în următorul deceniu. *Strategia Europa – 2020*, adoptată de Consiliul European în 17 iulie 2010, își propune să susțină **o creștere economică inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii sociale.**

Mai jos, ne vom opri numai asupra **creșterii inteligente și favorabile incluziunii**, deoarece aceste componente au legături mai pronunțate cu **domeniul educației la nivel superior.**

a) Obiectivele UE atașate creșterii inteligente sunt:

- un nivel al investițiilor publice și private în cercetare și dezvoltare de **3% din PIB-ul UE**;
- **o rată de ocupare a forței de muncă de 75 % în rândul populației cu vârste cuprinse între 20 și 64 de ani**, (prin crearea de condiții favorabile inserției profesionale, în special pentru femei, tineri, persoane în vârstă sau necalificate și imigranți legali);
- rezultate mai bune pe plan educațional, în special **reducerea abandonului școlar la mai puțin de 10% și creșterea până la cel puțin 40% a ponderii absolvenților de studii superioare sau echivalente în rândul populației în vârstă de 30-34 de ani.**

Sprijinirea creșterii inteligente se va face prin **trei inițiative majore:**

✓ **O agendă digitală**, care își propune să creeze o piață digitală unică bazată pe internet rapid și ultrarapid și pe aplicații interoperabile.

✓ **O uniune a inovării**, care își propune:

- să reorienteze politica de cercetare – dezvoltare – inovare spre domenii care reprezintă provocări majore pentru societate (schimbări climatice, eficiența utilizării energiei și a resurselor, sănătate, schimbări demografice etc.)

- să consolideze toate verigile inovării de la cercetare la comercializare.

✓ **Tineretul în mișcare**, care își propune:

- să ajute studenții și stagiarilor să studieze în străinătate;
- să-i pregătească mai bine pe tineri pentru inserția pe piața muncii;
- să îmbunătățească performanțele universităților europene și să le facă mai atractive;
- să amelioreze aspectele legate de educație și formare (performanța academică, egalitate de șanse, învățare pe tot parcursul vieții, etc.).

b) Obiectivele atașate creșterii favorabile incluziunii sunt:

- **rată de ocupare a forței de muncă de 75 % în rândul populației cu vârste cuprinse între 20 și 64 de ani până în 2020** (prin crearea de condiții favorabile inserției profesionale, în special pentru femei, tineri, persoane în vârstă sau necalificate și imigranți legali);

- rezultate mai bune pe plan educațional, în special
 - **reducerea abandonului școlar la mai puțin de 10%**
 - **creșterea până la cel puțin 40% a ponderii absolvenților de studii superioare sau echivalente în rândul populației în vârstă de 30-34 de ani;**
- **reducerea cu cel puțin 20 de milioane a numărului persoanelor care suferă sau riscă să sufere de pe urma sărăciei și a excluziunii sociale.**

Sprrijinirea creșterii economice favorabile incluziunii se va face prin **două inițiative majore:**

✓ **O agendă pentru noi competențe și pentru noi locuri de muncă**, care propune:

- să sprijine cetățenii pentru a dobândii noi competențe, să se adapteze la condițiile pieței muncii, să se reorienteze profesional;
- să modernizeze piețele muncii, pentru a sporii productivitatea și rata de ocupare.

✓ **Platforma de combatere a sărăciei**, care propune să se asigure coeziunea economică și socială, să se sprijine măsurile care favorizează integrarea în comunitate și inserția profesională, să se garanteze drepturile fundamentale ale persoanelor care suferă de sărăcie.

Menționăm că două dintre cele trei definiții ale tipului de creștere economică din *Strategia Europa – 2020*, (creșterea inteligentă și creșterea favorabilă incluziunii) au ca determinant important învățământul în general și cel superior în special. De asemenea, din cele 7 inițiative majore pe care se sprijină *Strategia Europa – 2020*, trei sunt legate de învățământ/cercetare (Uniune a inovării, Tineretul în mișcare, O agendă pentru noi competențe și noi locuri de muncă).

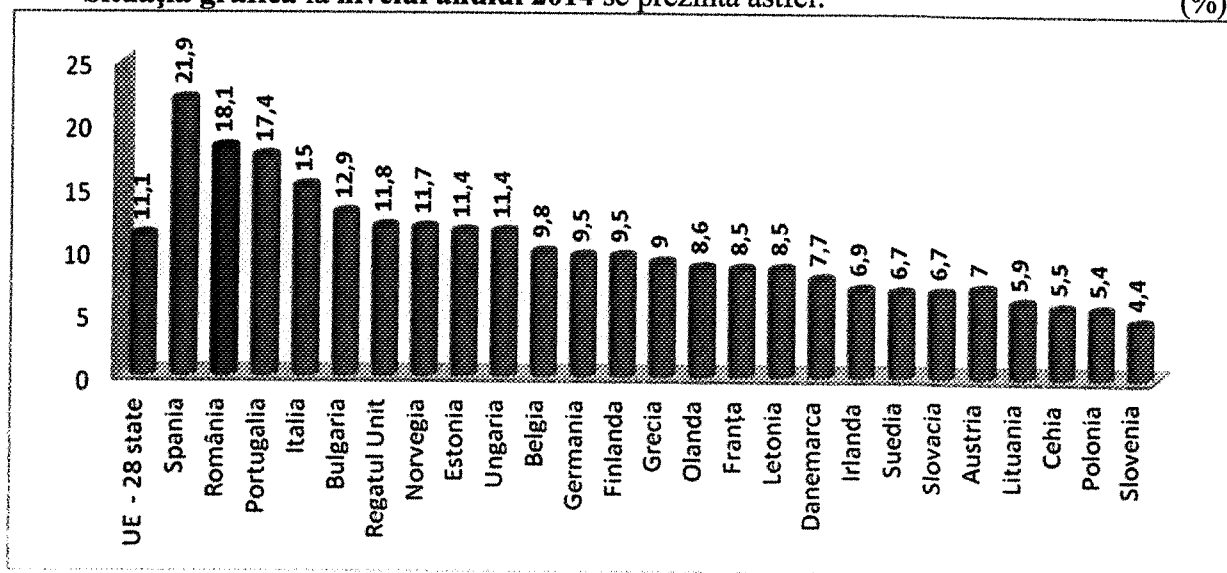
Având în vedere cele de mai sus, se poate afirma, că **unul din pilonii de bază pe care se clădește *Strategia Europa – 2020* este învățământul, dar nu învățământul redus la comensurări statistice, ci acel învățământ care generează cunoaștere, competențe, angajabilitate, productivitate și în final bunăstare, care prin calitate și competitivitate este integrat de facto în EHEA.**

Înainte de a încheia acest paragraf credem că este util să prezentăm o imagine la nivelul UE prin prisma a **trei indicatori** cuprinși în *Strategia Europa – 2020*.

Indicator: ponderea populației în vârstă de 18 – 24 ani care a atins cel mult un nivel de educație secundar inferior (gimnaziu/8 clase) și care nu a mai participat ulterior la nici o formă de educație sau formare, în total populație de aceeași vârstă

Situația grafică la nivelul anului 2014 se prezintă astfel:

(%)

Tabelul 1.1. Ponderea populației în vârstă de 18 – 24 ani care a atins cel mult un nivel de educație secundar inferior (gimnaziu/8 clase) și care nu a mai participat ulterior la nici o formă de educație sau formare, în total populație de aceeași vârstă.

(%)

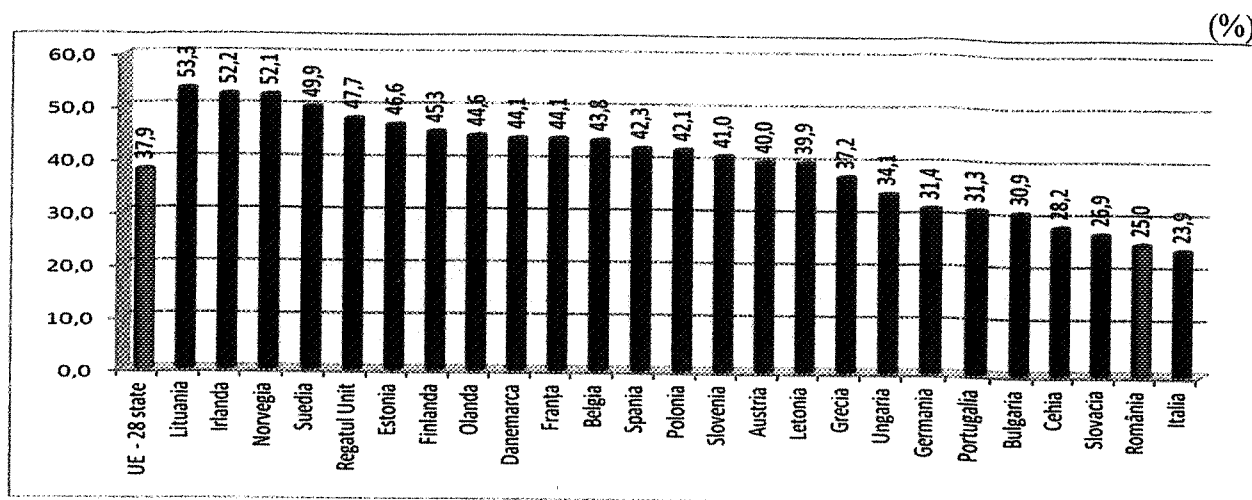
Stat/An	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	Țintă
UE	17,6	15,7	13,9	13,4	12,6	11,9	11,1	10
Spania	29,1	31	28,2	26,3	24,7	23,6	21,9	15
România	22,9	19,6	19,3	18,1	17,8	17,3	18,1	11,3
Portugalia	43,6	38,3	28,3	23	20,5	18,9	17,4	10
Italia	25,1	22,1	18,6	17,8	17,3	16,8	15,0	16
Bulgaria	-	20,4	13,9	11,8	12,5	12,5	12,9	11
Regatul Unit	18,2	11,6	14,8	14,9	13,4	12,3	11,8	-
Norvegia	12,9	4,6	17,4	16,6	14,8	13,7	11,7	-
Estonia	15,1	14	11	10,6	10,3	9,7	11,4	9,5
Ungaria	13,9	12,5	10,8	11,4	11,8	11,9	11,4	10
Belgia	13,8	12,9	11,9	12,3	12	11	9,8	9,5
Germania	14,6	13,5	11,9	11,6	10,5	9,8	9,5	10
Finlanda	9	10,3	10,3	9,8	8,9	9,3	9,5	8
Grecia	18,2	13,3	13,5	12,9	11,3	10,1	9,0	9,7
Olanda	15,4	13,5	10	9,1	8,8	9,2	8,6	8
Franța	13,3	12,2	12,5	11,9	11,5	9,7	8,5	9,5
Letonia	-	15,4	12,9	11,6	10,6	9,8	8,5	13,4
Danemarca	11,7	8,7	11	9,6	9,1	8	7,7	10
Irlanda	-	12,5	11,5	10,8	9,7	8,4	6,9	8
Suedia	7,3	10,8	6,5	6,6	7,5	7,1	6,7	10
Slovacia	-	6,3	4,7	5,1	5,3	6,4	6,7	6
Austria	10,2	9,3	8,3	8,5	7,8	7,5	7,0	9,5
Lituania	16,5	8,4	7,9	7,4	6,5	6,3	5,9	9
Cehia	-	6,2	4,9	4,9	5,5	5,4	5,5	5,5
Polonia	-	5,3	5,4	5,6	5,7	5,6	5,4	4,5
Slovenia	-	4,9	5	4,2	4,4	3,9	4,4	5

Sursa: EUROSTAT

Așa cum se poate observa, România face parte dintr-un grup de țări care aveau în anul 2014 un nivel al indicatorului cu mult peste media UE (11,1%). Alături de Italia, România a avut un ritm extrem de lent de ameliorare a acestui indicator în ultimii 10 ani. În anul 2014 față de anul 2005, abandonul școlar timpuriu s-a redus cu numai 1,5%. Într-un asemenea ritm este greu de presupus că se poate atinge ținta de 11,1% fixată pentru anul 2020.

Indicator: proporția populației tinere (30 – 34 ani) cu studii superioare în totalul populației de aceeași vârstă.

Situația grafică la nivelul anului 2014 se prezintă astfel:

Tabelul 1.2. Ponderea populației cu studii superioare în vârstă de 30 – 34 ani în totalul populației din aceeași grupă de vârstă

(%)

Stat/An	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	Țintă
UE - 28	22,4	28,1	33,8	34,8	36	37,1	37,9	40
Lituania	42,6	37,7	43,8	45,7	48,6	51,3	53,3	48,7
Irlanda	27,5	39,2	50,1	49,7	51,1	52,6	52,2	60
Norvegia	37,3	39,4	47,3	48,8	47,6	48,8	52,1	-
Suedia	31,8	37,6	45,3	46,8	47,9	48,3	49,9	40
Regatul Unit	29	34,6	43,1	45,5	46,9	47,4	47,7	-
Estonia	30,4	31,7	40,2	40,2	39,5	43,7	46,6	40
Finlanda	40,3	43,7	45,7	46	45,8	45,1	45,3	42
Olanda	26,5	34,9	41,4	41,1	42,2	41	44,6	40
Danemarca	32,1	43,1	41,2	41,2	43	43,4	44,1	40
Franța	27,4	37,7	43,4	43,3	43,5	44,1	44,1	50
Belgia	35,2	39,1	44,4	42,6	43,9	42,7	43,8	47
Spania	29,2	39,9	42	41,9	41,5	42,3	42,3	44
Polonia	12,5	22,7	34,8	36,5	39,1	40,5	42,1	45
Austria	-	20,7	23,4	23,6	26,1	27,1	40,0	38
Slovenia	18,5	24,6	34,8	37,9	39,2	40,1	41,0	40
Letonia	18,6	18,5	32,6	35,9	37,2	40,7	39,9	34
Grecia	25,4	25,5	28,6	29,1	31,2	34,9	37,2	32
Ungaria	14,8	17,9	26,1	28,2	29,8	32,3	34,1	30,3
Germania	25,7	26,1	29,8	30,6	31,8	32,9	31,4	42
Portugalia	11,3	17,5	24	26,7	27,8	30	31,3	40
Bulgaria	19,5	24,9	27,7	27,3	26,9	29,4	30,9	36
Cehia	13,7	13	20,4	23,7	25,6	26,7	28,2	32
Slovacia	10,6	14,3	22,1	23,2	23,7	26,9	26,9	40
România	8,9	11,4	18,3	20,3	21,7	22,9	25,0	26,7
Italia	11,6	17,1	19,9	20,4	21,9	22,5	23,9	26

Sursa: EUROSTAT

Se constată că un grup de țări, în special din nordul Europei, depășiseră ținta de 40% fixată de **Strategia Europa – 2020** pentru anul 2020. Unele dintre acestea, precum Finlanda și Lituania, atinseseră acest nivel încă din anul 2000, iar altele, ca Norvegia sau Belgia, erau foarte aproape.

În ierarhia din **Tabelul 1.2.**, din punct de vedere al ponderii populației cu studii superioare în vârstă de 30 - 34 ani în totalul populației din aceeași grupă de vârstă, **România se înscrie în grupa țărilor cu niveluri de sub 30% alături de Republica Cehă, Slovacia și Italia.** Ceea ce detașează România în această grupă este ritmul alert de creștere a nivelului acestui indicator, care s-a triplat în 2014 față de anul 2000. Dezvoltarea preponderent cantitativă a învățământului superior a fost linia de forță care a orientat acțiunile MENCS, neglijându-se calitatea și finalitatea sa.

Indicator: rata ocupării populației în vârstă de 20 – 64 ani

Tabelul 1.3. Rata ocupării forței de muncă active în vârstă de 20 – 64 ani

(%)

Stat/An	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	Țintă
UE	66,6	67,9	68,6	68,6	68,4	68,4	69,2	75
Suedia	77,7	78,1	78,1	79,4	79,4	79,8	80	80
Norvegia	80,3	78,2	79,6	79,6	79,9	79,6	79,6	-
Regatul Unit	74	75,2	73,5	73,5	74,1	74,8	76,2	-
Germania	68,8	69,4	74,9	76,5	76,9	77,3	77,7	77
Danemarca	78	78	75,8	75,7	75,4	75,6	75,9	80
Olanda	74,3	75,1	76,8	76,4	76,6	75,9	75,4	80
Estonia	66,6	72	66,8	70,6	72,2	73,3	74,3	76
Austria	71,4	70,4	73,9	74,2	74,4	74,6	74,2	77
Cehia	71	70,7	70,4	70,9	71,5	72,5	73,5	75
Finlanda	71,6	73	73	73,8	74	73,3	73,1	78
Lituania	65,6	70,7	64,3	66,9	68,5	69,9	71,8	72,8
Letonia	63,5	69,1	64,3	66,3	68,1	69,7	70,7	73
Franța	67,8	69,4	69,3	69,3	69,4	69,5	69,9	75
Slovenia	68,5	71,1	70,3	68,4	68,3	67,2	67,8	75
Portugalia	73,5	72,2	70,3	68,8	66,3	65,4	67,6	75
Belgia	65,8	66,5	67,6	67,3	67,2	67,2	67,3	73,2
Ungaria	61,2	62,2	59,9	60,4	61,6	63	66,7	75
Irlanda	70,4	72,6	64,6	63,8	63,7	65,5	67	69
Polonia	61	58,3	64,3	64,5	64,7	64,9	66,5	71
Slovacia	63,5	64,5	64,6	65	65,1	65	65,9	72
România	69,1	63,6	64,8	63,8	64,8	64,7	65,7	70
Bulgaria	55,3	61,9	65,4	62,9	63	63,5	65,1	76
Spania	60,7	67,5	62,8	62	59,6	58,6	59,9	74
Italia	57,4	61,5	61	61	60,9	59,7	59,9	67
Grecia	61,9	64,4	63,8	59,6	55	52,9	53,3	70

Sursa: **EUROSTAT**

La finele anului 2020 acest indicator trebuie să ajungă la 75%, de la 68,6% cât era în anul 2010. Un grup de țări (printre care Suedia, Norvegia, Regatul Unit, Germania, Olanda, Danemarca) depășiseră această țintă încă din anul 2014, iar altele (printre care Estonia, Austria, Republica Cehă, Finlanda) se aflau în apropierea ei.

România cu o rată a ocupării de 65,7%, se află în grupul țărilor vulnerabile din acest punct de vedere.

Fără îndoială, între nivelul de educație și angajabilitate (ocupare) există o legătură. Cea mai vulnerabilă este populația cu nivel redus de educație, adică acea populație care nu a depășit studiile gimnaziale. În țările dezvoltate, cum ar fi spre exemplu Germania și Norvegia, rata ocupării în rândul populației de 20 – 64 ani cu studii de nivel cel mult secundar inferior, oscilează în jurul cifrei de 60% (vezi tabelul de mai jos). Se pare că acest nivel este unul de echilibru, dar care poate fi ușor destabilizat în situații de criză, cum este spre exemplu cazul Spaniei.

Tabelul 1.4. Rata ocupării forței de muncă în vârstă de 20 – 64 ani în funcție de nivelurile educaționale atinse (exemplificare)

		Stat/An							(%)
		2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	
1	Spania	75,3	80,6	77,9	76,9	75,2	74,1	75,4	
2		60,7	69,2	64,0	62,3	60,1	58,3	59,1	
3		54,8	59,5	52,5	51,5	48,3	47,2	48,2	
1	România	83,9	84	83,4	83,1	82,5	82,6	82,5	
2		69,8	65	64,8	64,5	65,1	64,6	66,2	
3		68,1	52,5	55,3	51,4	53,1	53,6	55	
1	Germania	83,1	82,8	86,7	87,8	87,7	87,6	87,7	
2		70	69,6	74,9	76,3	76,8	77,3	78,1	
3		52,7	51,9	56	57,4	57,8	58,3	58	
1	Norvegia	87,5	87,6	89,6	89,4	89,3	88,7	88,6	
2		81,2	77,3	79,2	79	79,4	80	79,0	
3		64,8	56,0	64,3	65,0	64,8	61,9	61,3	

Notă: 1- învățământ superior;

2- învățământ secundar superior și terțiar non-superior;

3- învățământ cel mult secundar inferior.

Sursa: EUROSTAT

Populația cu pregătire medie (liceală) și post medie (postliceală) are un nivel de ocupare mai ridicat, dar nivelurile diferă mult de la țară la țară. Observând datele din tabelul prezentat mai sus, se constată că țări cu economie dezvoltată și bine structurată au rate de ocupare foarte ridicate ale acestei categorii de populație (Norvegia – 79,0% în 2014, iar Germania – 78,1% în același an). Aceste niveluri se apropie de rata de ocupare a populației cu studii superioare din România (82,5% în 2014) și o depășesc pe cea din Spania (75,4% în 2014). Se pare că sistemul de învățământ de acest nivel din cele două țări asigură calificări reale compatibile cu nevoile economiei.

Populația cu studii superioare are gradul cel mai mare de ocupare, dar în cazul țărilor emergente acest lucru trebuie privit cu mai multă atenție deoarece poate ascunde unele fenomene legate de mobilitatea internă și externă. Forța de muncă superior calificată aflată în exces poate migra intern spre locuri de muncă care ar putea fi ocupate și de calificări medii, dar și extern, caz în care poate de asemenea presta muncă inferioară calificării ei. **Pentru țările emergente, printre care se află și România, fluxurile migratorii negative acționează ca regulator al ratelor de ocupare (nu numai pentru populația cu studii superioare), dar poate produce și destructurări.** Spre exemplu, emigrarea medicilor provoacă dereglări majore în funcționarea

sistemului public de sănătate, iar atunci când în formare s-au folosit fonduri publice, se irosește și resursa bugetară. În schimb emigrarea ofițerilor de marină, formați exclusiv pe bani publici, nu destructurează nimic, dar din start se știe că nu va exista un beneficiu economico-social.

În concluzie, dintre obiectivele referitoare la educație cuprinse în *Strategia Europa – 2020*, numai cel referitor la *reducerea părăsirii timpurii a educației* este orientat spre interiorul sistemului educațional. Politicile sectorului trebuie să amelioreze pe cât posibil cauzele care îl generează și necesită acțiuni articulate la nivelul întregii societăți. Al doilea obiectiv care se referă la *creșterea ponderii populației cu studii superioare nu poate constitui un scop în sine al învățământului superior*. El este legat intrinsec de finalitatea procesului educațional și anume – angajabilitatea. În acest caz, mult mai importante sunt semnalele care vin din economie și din piața globală a forței de muncă.

Având în vedere cele arătate, abordarea temei auditului (*fundamentarea angajamentului asumat de România în Strategia Europa – 2020 cu privire la ponderea populației cu studii superioare în populația din grupa de vârstă 30 – 34 ani*) nu se poate reduce la evaluarea metodologiei utilizate la previziunea ponderii populației cu studii superioare în vârstă de 30-34 ani în total populație din aceeași grupă de vârstă la orizontul anului 2020 pentru a se constata dacă România și-a asumat o țintă fezabilă în raport cu condițiile interne

O astfel de abordare, care implică evidențierea evoluției unui simplu raport populațional, este departe de complexitatea indicatorului privit în contextul *Strategiei Europa-2020*, care își propune să susțină o creștere economică inteligentă (bazată pe cunoaștere), durabilă și favorabilă incluziunii sociale și care integrează organic Procesul Bologna. Prin urmare, **indicatorul analizat nu este privit ca un scop în sine ci ca pe un indicator care reflectă un învățământ de calitate capabil să genereze competențe înalte, capabile să utilizeze noile tehnologii și angajabilitate pe piața muncii**. Este de la sine înțeles că nici o economie competitivă nu este interesată de numărul de diplome ci de calitatea capitalului uman, de a cărui disponibilitate trebuie să se asigure națiunile.

Dar învățământul superior nu este condiționat numai de „outputurile” sale definite de competențe și angajabilitate ci și de „inputuri”. Învățământul superior se clădește pe un învățământ preuniversitar de calitate, care trebuie să formeze absolvenți calificați pentru piața muncii, dar și candidați competenți pentru a începe studii universitare.

Dacă până acum am reliefat componenta calitativă a indicatorului analizat nu trebuie neglijată nici componenta cantitativă. Din această perspectivă mutațiile survenite în evoluțiile demografice sunt esențiale. Noile perspective demografice redimensionează subpopulațiile școlare, active, ocupate sau dependente (persoanele în vârstă). Implicațiile sunt multiple, de la recalibrarea sistemelor educaționale până la sustenabilitatea sistemelor școlare.

2. Evoluții demografice și implicațiile lor

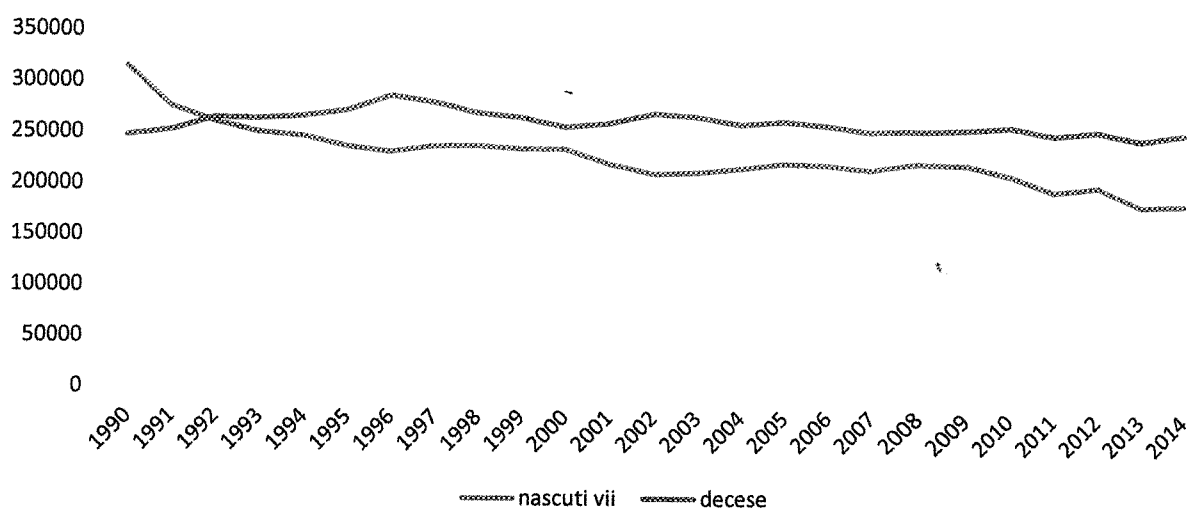
2.1. Declin demografic sever în perioada 1990-2015

În perioada 1990-2015, populația României a scăzut cu 3,35 milioane de locuitori.

Principalele cauze ale acestui declin demografic au fost **scăderea natalității și soldul negativ al fluxurilor migratorii externe (imigrări – emigrări)**.

Începând cu anul 1992 sporul natural al populației (născuți vii – decese) a devenit negativ. Mai jos, redăm grafic influența sporului natural și a fluxurilor migratorii asupra evoluției numărului populației.

Graficul 2.2. Sporul natural anual și sporul natural cumulat al populației în perioada 1990-2014

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
a	314746	275275	260393	249994	246736	236640	231348	236891	237297
b	247086	251760	263855	263323	266101	271672	286158	279315	269166
c	67660	23515	-3462	-13329	-19365	-35032	-54810	-42424	-31869
d	0	0	-3462	-16791	-36156	-71188	-125998	-168422	-200291
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
a	234600	234521	220368	210529	212459	216261	221020	219483	214728
b	265194	255820	259603	269666	266579	258890	262101	258094	251965
c	-30594	-21299	-39235	-59137	-54120	-42629	-41081	-38611	-37237
d	-30594	-51893	-91128	-150265	-204385	-247014	-288095	-326706	-363943
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014		
a	221900	222388	212199	196242	201104	182313	183785		
b	253202	257213	259723	251439	255539	246967	253307		
c	-31302	-34825	-47524	-55197	-54435	-64654	-69522		
d	-596232	-631057	-671581	-733778	-788213	-852867	-922389		

Legendă: a - născuți vii; b – decese; c - spor natural al populației; d - spor natural cumulat al populației.

Sursa: Eurostat.

Notă: Sporul natural cumulat a fost calculat după date Eurostat.

Se constată că, urmare sporului natural negativ al populației, în perioada 1990-2014, populația României s-a redus cu 923 mii locuitori. Diferența de 2,4 milioane, până la pierderea totală de 3,35 milioane locuitori, se datorează soldului net negativ al fluxurilor migratorii externe.

Prăbușirea activității economice și nivelul de trai redus au transformat România într-o țară de emigrație. Aderarea la UE a însemnat, printre altele, și libera circulație a persoanelor, ceea ce a facilitat migrația în spațiul european.

Redăm, mai jos, structura categoriilor de emigranți, pe țări de destinație și pe grupe de vârstă.

**Tab. 2.1. Emigranții români care aveau reședința obișnuită în străinătate
pentru o perioadă de cel puțin 12 luni
pe țări de destinație și pe grupe de vârstă, în anii 2007-2013**

	(nr. persoane)						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Emigranți	1.437.529	1.922.805	2.135.691	2.234.155	2.288.531	2.341.263	2.344.183
Țara de destinație							
Italia	342.200	625.278	658.789	726.151	782.014	834.465	933.354
Spania	539.507	734.764	764.391	770.385	783.230	798.969	769.609
Germania	78.452	90.614	100.429	112.230	135.707	171.612	219.117
Regatul Unit	12.000	19.000	32.000	52.000	76.185	95.586	105.289
Austria	21.882	27.684	32.296	35.962	41.739	47.435	53.473
Belgia	10.195	15.310	21.403	26.383	34.178	42.927	51.925
Ungaria	66.951	65.903	66.435	72.781	76.878	41.596	34.795
Grecia	18.949	25.735	29.456	33.773	33.346	30.000	30.000
Alte țări	347.393	318.517	430.492	404.490	325.254	278.673	147.251
Grupe de vârstă							
Sub 15 ani	145.375	193.188	210.608	208.870	203.844	198.075	338.875
15-19 ani	101.429	134.381	123.060	110.854	103.480	102.996	96.728
20-24 ani	219.748	301.696	330.252	328.348	309.334	283.380	208.193
25-39 ani	707.267	919.545	1.004.143	1.044.794	1.069.644	1.094.266	1.057.741
40-59 ani	249.062	351.539	437.649	502.224	552.865	601.634	594.760
25-59 ani	956.329	1.271.084	1.441.792	1.547.018	1.622.509	1.695.897	1.652.501
60 ani și peste	14.648	22.456	29.979	39.065	49.364	60.915	47.886

Sursa: INS, Anuarul statistic 2015 – serii de date.

În cadrul emigrației românești, ponderea principală o deține populația activă din punct de vedere economic, în vârstă de 20-59 ani (79,4% la nivelul anului 2013), iar în cadrul acesteia populația tânără în vârstă de 20-39 ani (68,0%).

Emigrația românească a început să capete caracteristicile unei comunități stabile în țările de emigrație, fapt reflectat de creșterea rapidă a numărului de copii cu vârste cuprinse între 0 și 14 ani. Astfel, între anii 2007-2013 populația de 0-14 ani a crescut de la 145.375 la 338.875 persoane. În aceste condiții **populația de vârstă școlară rămasă în țară s-au diminuat simțitor**. Scăderea natalității și emigrația nu au determinat numai reducerea numărului populației, ci și importante modificări în evoluția pe vârste a populației rezidente, așa cum rezultă din tabelul de mai jos.

**Tabelul 2.2. Evoluția pe vârste a populației rezidente
și structura acesteia în perioada 1990-2015**

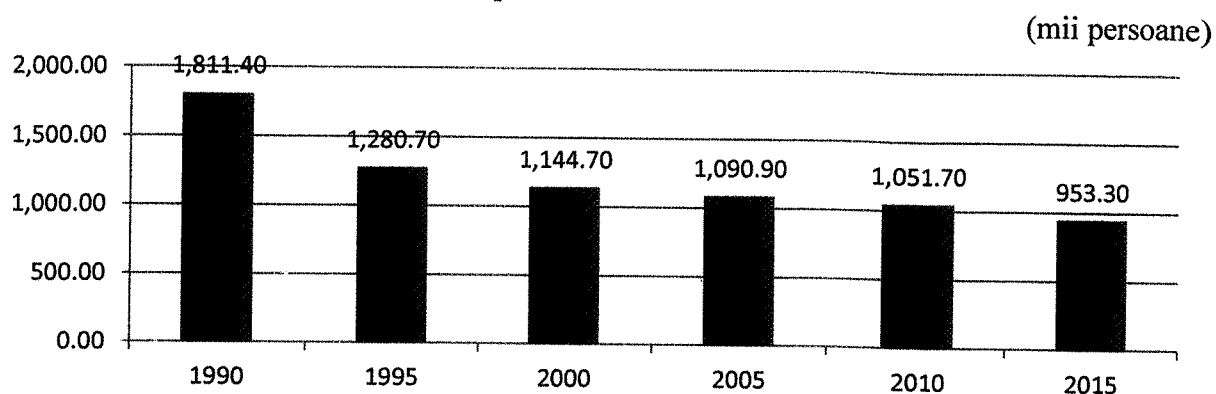
	(mii persoane)					
	1990	1995	2000	2005	2010	2015
sub 5 ani	1.811,40	1.280,70	1.144,70	1.090,90	1.051,70	953,30
5-9 ani	1.720,30	1.757,30	1.268,50	1.129,80	1.056,60	1.052,60
10-14 ani	1.976,80	1.692,60	1.746,30	1.515,20	1.097,70	1.052,50
15-19 ani	1.894,60	1.971,80	1.685,30	1.616,70	1.128,70	1.092,40
20-24 ani	1.908,40	1.818,80	1.962,90	1.670,90	1.386,80	1.191,70
25-29 ani	1.426,20	1.792,60	1.802,20	1.684,70	1.312,90	1.390,70
30-34 ani	1.747,40	1.334,00	1.769,10	1.860,50	1.534,20	1.391,00

0-14 ani	5.508,50	4.730,60	4.159,50	3.735,90	3.206,00	3.058,40
15-64 ani	15.319,10	15.293,20	15.317,10	14.620,00	13.814,20	13.525,30
20-64 ani	13.424,50	13.321,40	13.631,80	13.003,30	12.685,50	12.432,90
65 ani și peste	2.383,40	2.688,20	2.961,40	3.026,10	3.274,80	3.257,20
Total populație (mii pers.)	23.211,00	22.712,00	22.438,00	21.382,00	20.295,00	19.840,90

Sursa: Eurostat

Fundamentul oricărei construcții demografice al unei țări îl constituie populația de 0-4 ani. Aceasta a scăzut de la 1.811,4 mii în 1990 la 953,3 mii în anul 2015.

Graficul 2.2. Evoluția populației din grupa de vârstă 0-4 ani în perioada 1990-2015

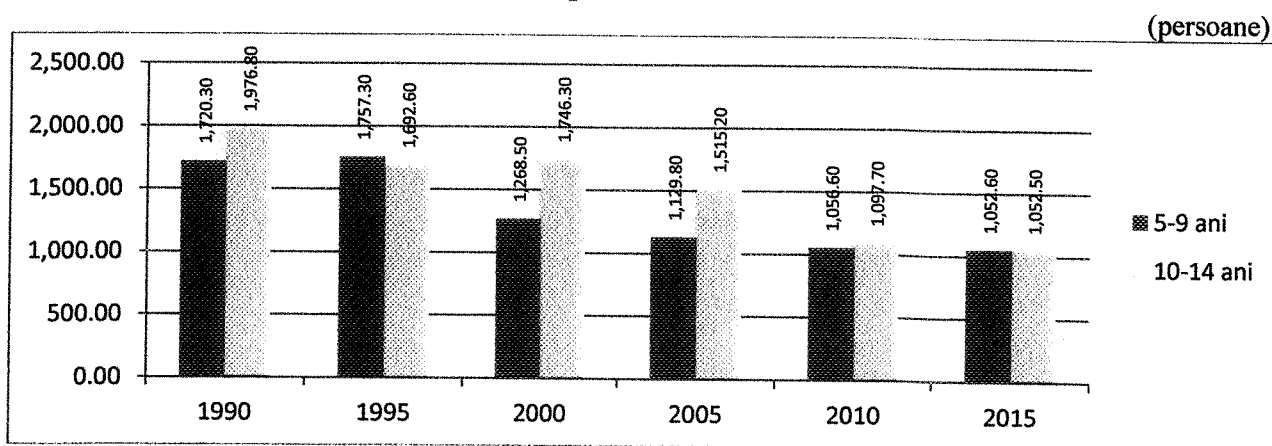
Sursa: Eurostat

O țară în care populația de 0-4 ani s-a redus aproape la jumătate într-un sfert de secol are un viitor demografic sumbru. Efectele ale acestei scăderi dramatice se vor propaga eșalonat în toate grupele de vârstă ce urmează, reducându-se treptat efectivele.

Primele grupe de vârstă care au preluat șocul demografic au fost cele de 5-9 ani și 10-14 ani, adică populația de vârstă școlară aferentă învățământului primar și gimnazial.

În perioada 1990-2015 populația de 5-9 ani a scăzut cu 38,2% (de la 1.720,3 mii la 1.062,6 mii), iar cea de 10-14 ani cu 46,3% (de la 1.976,8 mii la 1.062,5 mii).

Graficul 2.3. Evoluția populației din grupele de vârstă 5-9 ani și 10-14 ani în perioada 1990-2015

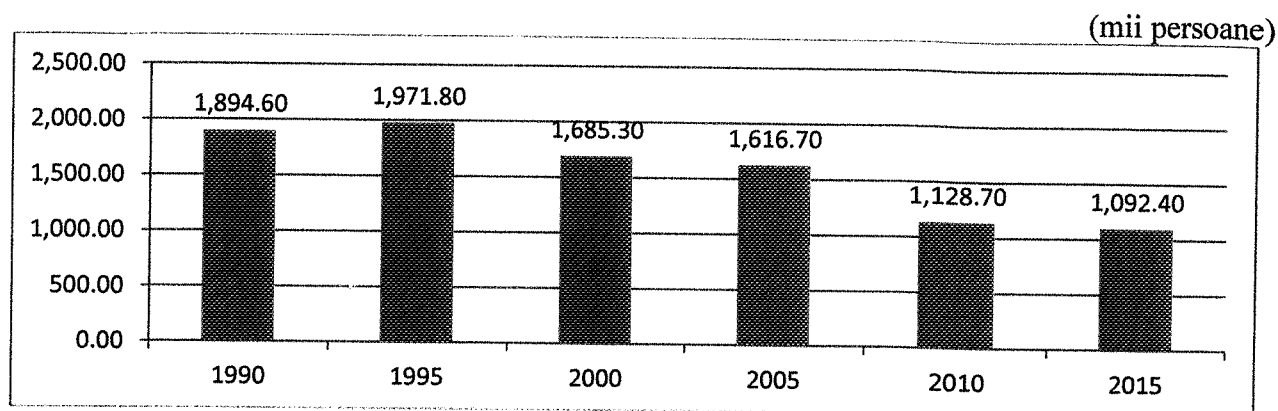
Sursa: Eurostat

Scăderea abruptă a populației de 0-4 ani din perioada 1990-1995, ca urmare a reducerii natalității și a creșterii rapide a emigrației, s-a propagat în populația din grupa de vârstă de 5-9 ani în anul 2000. Dacă nu vor mai exista pusee migratorii semnificative, este de așteptat ca evoluția populației din această grupă de vârstă să o urmeze decalat pe cea din grupa de vârstă 0-4 ani.

Începând din anul 2010 și populația din grupa de vârstă 10-14 ani se aliniază la evoluțiile din grupele de vârstă ce o preced.

Populația din grupa de vârstă 15-19 ani, care se suprapune parțial peste limitele de vârstă ale învățământului liceal și profesional, s-a redus în perioada 1990-2015 de la 1.894,6 mii la 1.092,4 mii ceea ce reprezintă o scădere cu 42,3% a efectivelor.

Graficul 2.4. Evoluția populației din grupa de vârstă 15-19 ani în perioada 1990-2015

Sursa: Eurostat

O imagine sintetică a ceea ce s-a întâmplat în perioada 1990-2015 cu populația de vârstă școlară preuniversitară este redată în tabelul următor.

Tabelul 2.2. Pierderile populației de vârstă școlară pe grupe de vârstă până și după anul de stabilizare relativă a evoluției

Grupa de vârstă	Pierdere până la anul de stabilizare față de 1990 (%)	Populație de vârstă școlară (mii persoane)						Pierdere până în anul 2015 față de anul de stabilizare (%)
		1990	1995	2000	2005	2010	2015	
0-4	29,3	1.811,4	1.280,7	1.144,7	1.090,9	1.051,7	953,3	25,5
5-9	26,3	1.720,3	Fluxuri migratorii principale	1.268,5	1.129,8	1.056,6	1.052,6	14,6
10-14	44,5	1.976,8			x	1.097,7	1.052,5	4,1
15-19	40,4	1.894,6				1.128,7	1.092,4	3,2

Sursa: Calcule pe baza Eurostat

Tabelul de mai sus pune în evidență nivelurile populației de vârstă școlară de la care s-a plecat în anul 1990, pierderile din fluxurile principale de migrație (șocurile din 1991, 2001 și 2007), glisarea pe generații și nivelurile de relativă stabilizare la care s-a ajuns în anul 2015.

Se observă că nivelurile efectivelor de vârstă școlară la care procesul s-a stabilizat relativ în anul 2015 reprezintă aproape jumătate din nivelurile din 1990. Dacă în perioada următoare nu va avea loc o nouă recrudescență a fluxurilor migratoare, atunci populația de vârstă școlară aferentă învățământului preuniversitar va evalua preponderent sub influența ratei natalității. Procesul demografic s-a reasezat pe un nivel semnificativ mai mic. Consecința este recalibrarea învățământului preuniversitar. Dacă în anul 1990 sistemul școlariza efective de 1,8 - 1,9 milioane, în prezent efectivele abia depășesc un milion. Concentrarea sistemului de educație nu mai este o opțiune politică, ci un imperativ al unei realități demografice.

Grupa de vârstă 20-24 ani, în care se desfășoară învățământul universitar, nu a avut până în anul 2005 pierderi mari față de efectivele din care proveneau la nivelul anului 1990. La nivelul anului 2000, pierderea din efectivele de 10-14 ani din anul 1990 a fost de numai 14 mii persoane, iar pierderea până în anul 2005 din populația de 5-9 ani a anului de referință s-a situat în jurul cifrei de 50 mii de persoane. Efectivele numeroase din anul 1990 și pierderile relativ mici suferite pe parcurs până în anul 2005 au făcut ca învățământul superior să beneficieze, ca suport al expansiunii, de populații numeroase în vârstă de 20-24 ani. Prima scădere semnificativă a populației din această grupă de vârstă se evidențiază abia în anul 2010 și are drept cauză emigrarea masivă din anul 2007 și următorii, ca urmare a aderării României la UE. După anul 2010, descreșterea populației din grupa de vârstă de 20-24 ani se accentuează ca urmare a propagării declinului populației în vârstă de 0-4 ani începând din anul 1991, prin migrație și prin scăderea natalității.

Reluând mecanismul de propagare în generații succesive a evoluției populației de 0-4 ani, adăugând de această dată și grupa de vârstă de 20-24 ani specifică învățământului superior, se constată că populația în vârstă de 20-24 ani va evolua, în deceniile următoare descendent începând, însă, de la un palier cu aproape 800 mii persoane mai mic decât în anul 1990, așa cum se poate vedea din tabelul de mai jos.

**Tabelul 2.3. Pierderea de populație în vârstă de 20-24 ani
ca urmare a efectului de propagare a scăderii populației din grupa de vârstă 0-4 ani**
mii pers.

Grupa de vârstă	1990	1995	2000	2005	2010	2015
0-4	1.811,4	1.280,7	1.144,7	1.090,9	1.051,7	953,3
5-9	1.720,3		1.268,5	1.129,8	1.056,6	1.052,6
10-14	1.976,8			?	1.097,7	1.052,5
15-19	1.894,6				1.128,7	1.092,4
20-24	1.908,4					1.191,7

Sursă: Calculat pe baza datelor Eurostat

În sinteză, în cei 25 de ani scurși până acum, populația tânără în vârstă de 0-24 ani s-a redus cu 4 milioane, ceea ce a făcut ca această grupă de populație să nu mai reprezinte decât 26,9% din populația țării în timp ce în anul 1990 ponderea era de 40,1%. În deceniile ce vor urma, această scădere a populației tinere se va răsfrânge asupra populației active din punct de vedere economic și, prin urmare, asupra potențialului economic al țării.

Singura grupă de vârstă în care s-au înregistrat creșteri de populație este cea de 65 ani și peste. În anul 2015 populația din această grupă de vârstă este cu aproape 900 mii persoane mai numeroasă decât în anul 1990.

Evoluțiile menționate până acum pun în evidență un proces de îmbătrânire a populației țării.

Tabelul 2.4. Structura pe vârste a populației în perioada 1990-2015

Grupe de vârstă	(%)					
	1990	1995	2000	2005	2010	2015
0-4 ani	7,8	5,6	5,1	5,1	5,2	4,8
5-9 ani	7,4	7,7	5,6	5,3	5,2	5,3
10-14 ani	8,5	7,5	7,8	7,1	5,4	5,3
15-19 ani	8,2	8,7	7,5	7,6	5,6	5,5
20-24 ani	8,2	8,0	8,7	7,8	6,8	6,0
0-24 ani	40,1	37,5	34,7	32,9	28,2	26,9
0-19 ani	31,9	29,5	26,0	25,1	21,4	20,9
20-64 ani	57,8	58,6	60,7	60,8	62,5	62,6
60 ani și peste	10,3	11,9	13,3	14,1	16,1	16,4

Sursa: Eurostat

Dacă în anul 1990 populația din grupa de vârstă 0-19 ani reprezenta 31,9% din populația țării, în anul 2015 ponderea este de numai 20,9%. În schimb, populația în vârstă de 65 ani și peste deține în anul 2015 o pondere de 16,4% față de numai 10,3% în anul 1990. În ceea ce privește populația activă din punct de vedere economic din grupa de vârstă 20-64 ani, ponderea a crescut în cei 25 ani cu 4,8%, însă pe fondul unei scăderi absolute cu aproape 1 mil. de persoane.

Ca urmare a celor arătate mai sus **rata de dependență a persoanelor în vârstă** calculată ca raport între populația de 65 ani și peste și populația din grupa de vârstă 20-64 ani **a crescut de la 17,7% în anul 1990 la 26,2% în anul 2015. Această creștere a ratei de dependență, care în viitor va fi mult mai pronunțată, pune deja în discuție sustenabilitatea sistemelor de securitate socială.**

2.2. O prognoză pe următorii 25 de ani

Importanța unei astfel de prognoze rezidă în faptul că se creează o imagine asupra evoluției populației de vârstă școlară, activă economic și retrasă din activitate (dependentă de populația activă). În baza acestor evoluții se elaborează strategii pe termen scurt și mediu în domeniul învățământului, dezvoltării economice și al sustenabilității sistemelor de securitate socială.

Prognozele diferă unele de altele ca urmare a ipotezelor avute în vedere la elaborarea lor. Prin urmare toate prognozele conturează evoluții probabile și nu evoluții certe. Totuși, pe termen scurt și mediu prognozele demografice sunt destul de sigure, deoarece populațiile mari au inerții mari, cu excepția cazurilor în care intervin modificări neașteptate în fluxurile migratorii. În ceea ce privește România, se poate avansa ipoteza că fluxurile migratorii puternice și în salturi din perioada 1990-2015 s-au atenuat semnificativ. **Așa după cum s-a arătat, deja populația României s-a reasezat în anul 2015 pe paliere mult mai scăzute, iar evoluția ei viitoare depinde esențial de rata fecundității și de propagarea în timp a efectelor survenite anterior în efectivele populației tinere.**

În materialul de față s-a preluat prognoza Eurostat, bazată pe ipoteza unei migrații moderate și pe ipoteza unei fecundități scăzute.

Redăm în tabelul de mai jos prognoza Eurostat pe următorii 25 ani pentru România.

**Tabelul 2.5. Prognoza evoluției populației rezidente a României în perioada 2015-2040
în varianta: fecunditate scăzută, flux migrator moderat**

(mii persoane)

	2015	2020	2025	2030	2035	2040
Total, din care:	19.840,9	19.669,2	19.334,8	18.892,3	18.506,2	18.179,1
0-4 ani	953,3	1.009,9	940,1	876,2	833,3	810,7
5-9 ani	1.052,6	973,2	1.008,8	934	876,4	840,5
10-14 ani	1.052,5	1.072,5	972	1.003,2	933,9	882,4
15-19 ani	1.092,4	1.060,3	1.071,1	966,8	1.004,3	940,3
20-24 ani	1.191,7	1.094,3	1.060,1	1.062,5	973	1.020,6
0-19 ani	4.150,8	4.115,9	3.992	3.780,2	3.648,2	3.473,9
20-64 ani	12.432,9	11.875,3	11.379,2	11.144,7	10.564,80	10.106
65 ani și peste	3.257,2	3.678	3.963,6	3.967,4	4.293,5	4.599,2

Sursa: Calculat după date Eurostat

În următorii 25 de ani populația României va continua să scadă, însă într-un ritm mai lent. Astfel, în anul 2040 față de anul 2015 se va înregistra o pierdere de 1.683 mii locuitori. Aceasta înseamnă că într-o jumătate de secol de evoluție, luând ca bază anul 1990, populația României scade cu 5 milioane de locuitori, ceea ce înseamnă o pierdere de peste o cincime din efective.

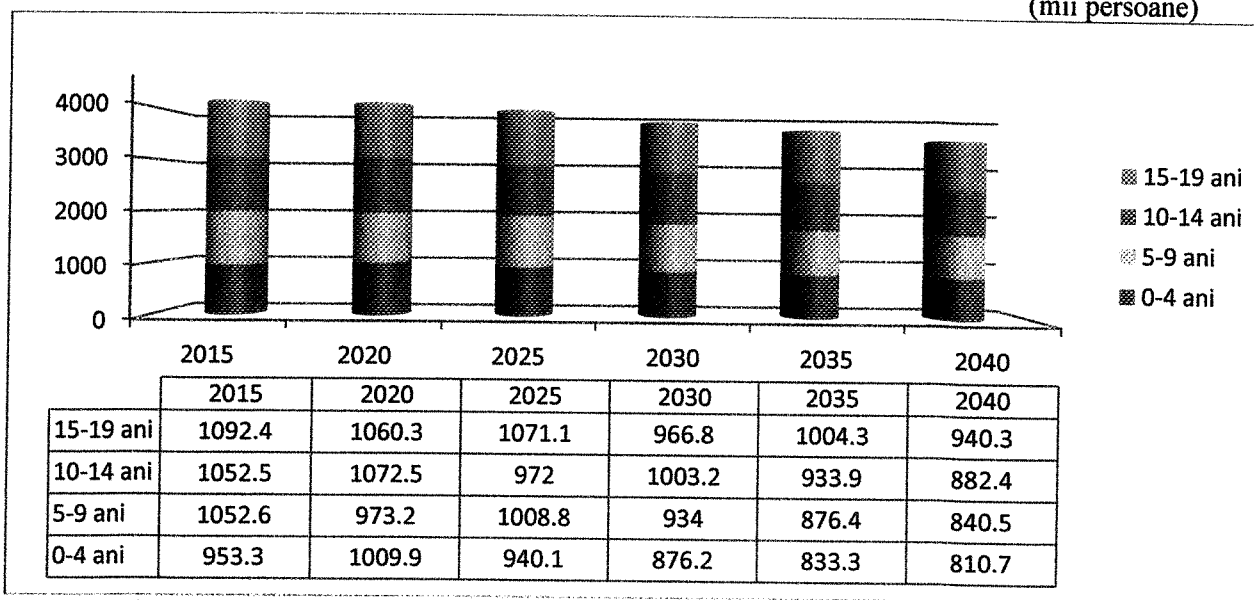
Pe grupe de vârstă, în perioada 2015-2040 pierderile de populație de vârstă școlară sunt:

- 142,6 mii persoane în grupa de vârstă 0-4 ani
- 212,1 mii persoane în grupa de vârstă 5-9 ani
- 170,1 mii persoane în grupa de vârstă 10-14 ani
- 152,1 mii persoane în grupa de vârstă 15-19 ani.

Pierdere cumulată pe grupele de vârstă, care se suprapun peste ciclurile învățământului preuniversitar, este de 676,9 mii persoane.

Graficul 2.5. Evoluția populației de vârstă școlară aferente învățământului preuniversitar în perioada 2015-2040

(mii persoane)

Sursa: Calculat după date Eurostat

Din grafic se observă cum avansează în timp efectivele populației de 0-4 ani spre efectivele de vârstă superioară, până la grupa de 15-19 ani. Spre exemplu, populația în vârstă de 0-4 ani în 2020 va deveni populația de 15-19 ani în anul 2035. Principala concluzie care se desprinde de aici este necesitatea alinierii întregului sistem de învățământ preuniversitar la evoluția populației de 0-4 ani cu o întârziere de 5 ani.

În ceea ce privește populația din grupa de vârstă 20-24 ani care se suprapune în mare parte peste limitele oficiale de vârstă ale învățământului universitar, se constată o scădere de 171,6 mii persoane în anul 2040 față de anul de referință 2015. Cea mai mare parte din această scădere de efective în populația de 20-24 ani se va produce până în anul 2020. După acest an nivelul efectivelor din această grupă de vârstă se va stabiliza pe orizontul de prognoză în jurul cifrei de 1 milion persoane. Prin urmare, orice strategie ce se va dezvolta în domeniul învățământului superior trebuie să țină cont de această nouă realitate.

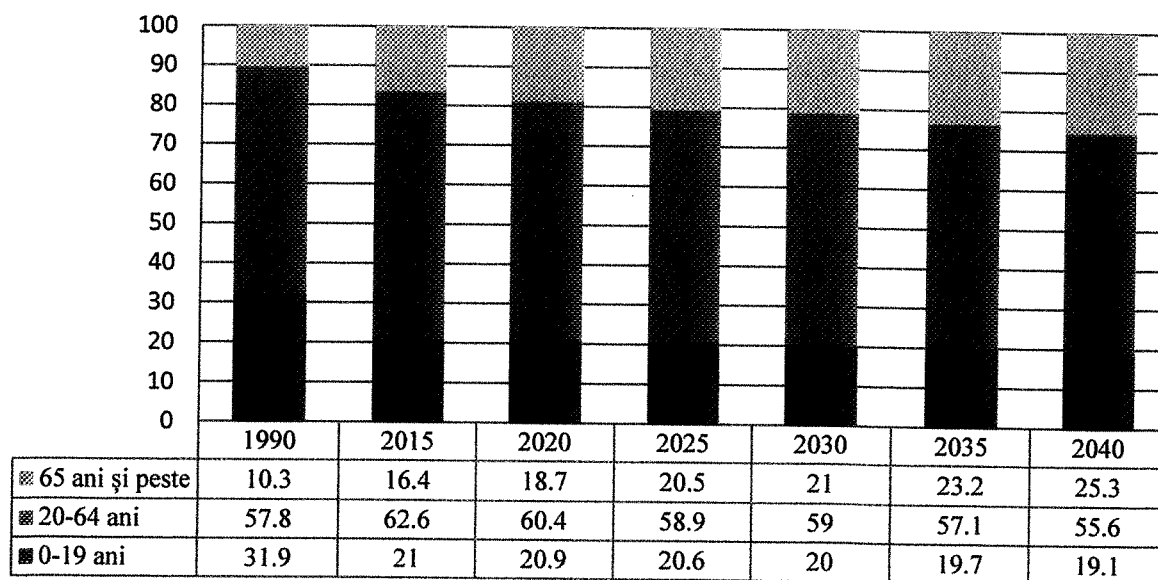
Contracția învățământului superior va fi considerabilă, iar concurența pe piața serviciilor educaționale acerbă. S-ar putea ca aceasta să reprezinte o șansă pentru învățământul superior românesc, în sensul creșterii calității instruirii universitare.

Trecând la populația activă din punct de vedere economic din grupa de vârstă 20-64 ani, aceasta va scădea de la 12.443 mii persoane în anul 2015 la 10.106 mii persoane în anul 2040. **Economia României va dispune de un potențial uman redus, care nu poate fi compensat în dezvoltarea economică decât printr-o creștere de productivitate.** Rămâne de văzut dacă învățământul, noile tehnologii și investițiile vor asigura premisele unei astfel de creșteri. Evoluția de până acum nu este încurajatoare și, dacă privim viitorul prin prisma ei, acesta pare nesigur.

Dacă celelalte categorii de populație înregistrează conform prognozei diminuări de efective, singura grupă de populație care crește numeric este cea cuprinsă în grupa de vârstă 65 de ani și peste. În anul 2015 efectivul acestei categorii de populație este de 3.257 mii persoane iar în anul 2040 va ajunge la 4.599 mii persoane în condițiile în care populația activă va scădea.

Consecințele unei astfel de evoluții demografice sunt mai bine puse în evidență de modificarea structurii populației pe grupe de vârste, cum se poate vedea din graficul de mai jos.

Graficul 2.8. Structura pe vârste a populației în anul 1990 și în orizontul de prognoză 2015-2040

Sursa: Calculat după date EUROSTAT

Din graficul de mai sus rezultă că până în anul 2040, față de anul 2015 ponderea populației tinere (0-19 ani) se va reduce de la 21,0% la 19,1% iar a populației active din punct de vedere economic de la 62,6% la 55,6%. În schimb, ponderea populației de 65 de ani și peste va crește de la 16,4% la 25,3%. Această modificare de structură evidențiază un proces accelerat de îmbătrânire a populației și a creșterii ratei de dependență a persoanelor în vârstă, de la 26,2% în anul 2015 la 45,5% în anul 2040. **Această rată înaltă de dependență a persoanelor în vârstă este de-a dreptul alarmantă. Gravitatea situației este și mai bine pusă în evidență dacă rata de dependență s-ar calcula în raport cu populația ocupată (rata de ocupare este de cca 70%), caz în care aceasta devine 65%. Niveluri atât de ridicate ale ratelor de dependență pun serios în discuție sustenabilitatea sistemelor de securitate socială.**

Proгноza efectuată de Eurostat reprezintă o variantă moderată, deși adoptă ipoteza unei fertilități scăzute. La *Centrul de Cercetări Demografice al Academiei Române* au fost elaborate variante de prognoză mult mai pesimiste, care estimează o populație în anul 2040 cu încă un milion mai mică, astfel că există și prognoze mult mai alarmante, varianta prezentată aici putând fi considerată moderat-optimistă.

3. Învățământul preuniversitar – unele repere semnificative

Învățământul superior se „clădește” pe învățământul preuniversitar, atât din punct de vedere al dimensiunii efectivelor de populație care aspiră la o instruire universitară, cât și din perspectiva competențelor dobândite pe parcursul ciclurilor educaționale parcurse. **Un învățământ superior de calitate se bazează, printre altele, și pe calitatea absolvenților învățământului preuniversitar.** Ca urmare, vom analiza unele aspecte ale învățământului preuniversitar, care sunt relevante din perspectiva învățământului superior.

Capitolul precedent s-a concentrat asupra evoluțiilor demografice și a modificărilor de structură pe grupe de vârstă a populației. Grupele de vârstă utilizate în analiza demografică nu se suprapun întocmai peste grupele de vârstă oficiale ce corespund ciclurilor educaționale ale sistemului național de învățământ, însă diferențele sunt nesemnificative. Populația din diverse grupe de vârstă utilizate în analiza demografică constituie o aproximație destul de bună a populațiilor de vârste școlare oficiale, corespunzătoare diferitelor niveluri educaționale. Tendințele demografice puse în evidență constituie baza evoluției populației școlare.

În acest sens, redăm mai jos o corespondență care are în vedere prevederile Legii nr. 1/2011 a educației naționale:

Grupe de vârstă utilizate în analiza demografică	Limite de vârstă oficiale ale nivelurilor educaționale	Nivelul de învățământ corespunzător limitelor oficiale de vârstă	Clasificare ISCED 97
0-4 ani	3-5 ani	Învățământ preșcolar	0
5-9 ani	6-10 ani	Învățământ primar	1
10-14 ani	11-14 ani	Învățământ gimnazial	2
5-14 ani	6-14 ani	Învățământ primar și gimnazial	1+2
15-19 ani	15-18 ani	Învățământ liceal și profesional	3
20-24 ani	19-23 ani	Învățământ post liceal Învățământ superior	4 5+6

3.1. Participarea la educație în învățământul preuniversitar

Participarea la educație este prima condiție a dezvoltării unei națiuni. Numai prin instruire o națiune devine mai civilizată și mai productivă. Dacă evoluția demografică puternic descendentă se suprapune cu un grad redus de cuprindere în învățământ a populației de vârstă școlară, atunci situația devine alarmantă din perspectiva viitorului.

Tabelul 3.1. Gradul (rata specifică) de cuprindere în învățământ a populației de vârstă școlară preuniversitară

Grupa de vârstă oficială pe cicluri de învățământ	1999	2004	2009	2010	2011	2012	(%) 2013
	- 2000	- 2005	- 2010	- 2011	- 2012	- 2013	- 2014
7-10 ani (6 -10 ani)	95,5	92,4	97,3	95,7	93,6	92,8	92,8
11-14 ani	96,9	80,3	94,3	94,3	93,2	92,1	91,5
15-18 ani	65,9	78,7	88,8	86,2	84,2	82,2	81,5

Sursa: INS, Anuarul statistic 2014 – serii de date

În anii școlari 1999/2000 - 2009/2010, gradul de cuprindere în învățământ a populației de 7-10 ani (6-10 ani) a avut o evoluție oscilantă, cu un maxim de 97,3% atins în anul școlar 2009/2010. Începând cu acest an școlar, gradul de cuprindere scade continuu până la valoarea de 92,8 % în anul școlar 2013/2014. Aceasta înseamnă că a crescut populația din această grupă de vârstă care nu intră deloc în procesul de instruire școlară (analfabetism). **Un procent de 7% din populație fără nici un fel de instruire înseamnă foarte mult pentru o țară care se pretinde integrată în UE.**

Ca și în cazul populației de 7-10 ani (6-10 ani), **la populația de vârstă școlară 11-14 ani se evidențiază o tendință de scădere a gradului de cuprindere până la 91,5% în anul școlar 2013/2014.** Populația de 10-14 ani necuprinsă în nici o formă de învățământ (8,5% în anul școlar 2013/2014) este formată din populația care nu a urmat vreo formă de instruire, cea care a părăsit școala după învățământul primar și cea care a abandonat pe parcurs învățământul gimnazial.

În ceea ce privește populația de 15-18 ani se remarcă un grad de cuprindere în învățământul liceal mult mai redus decât în cazul celorlalte grupe de vârstă. După o creștere de la 65,9% în anul școlar 1999/2000 la 86,2% în anul școlar 2010/2011, s-a intrat pe același trend descrescător până în anul școlar 2013/2014, când gradul de cuprindere a atins nivelul de 81,5%. **La nivelul anului 2013/2014, 18,5% din populația de 15-18 ani nu urma nici o formă de învățământ.**

Este posibil ca unul din factorii care au determinat creșterea părăsirii timpurii a învățământului să fie desființarea școlilor de arte și meserii (SAM) în anul școlar 2008-2009. Încercarea de a direcționa elevii clasei a VIII^a, care în mod tradițional urmau cursurile învățământului profesional, spre învățământul liceal, nu a reușit decât parțial. O parte dintre elevi au abandonat școala încă de la început, iar alții au abandonat învățământul liceal pe parcurs. Probabil, în viitor, gradul de cuprindere în învățământ la această categorie de vârstă să se amelioreze, odată cu relansarea învățământului profesional începând cu anul școlar 2012/2013.

Un indicator complementar gradului de cuprindere în învățământ a populației de vârstă școlară este cel care evidențiază **părăsirea timpurie a sistemului de educație.** Dată fiind importanța ce trebuie acordată creșterii nivelului de instruire a populației tinere acest indicator este cuprins în *Strategia Europa 2020*, fiind monitorizat la nivel european.

Din perspectiva ratei de părăsire timpurii a educației, România a înregistrat unele progrese în perioada 2000-2013, însă nesemnificative. În 13 ani nivelul acestui indicator extrem

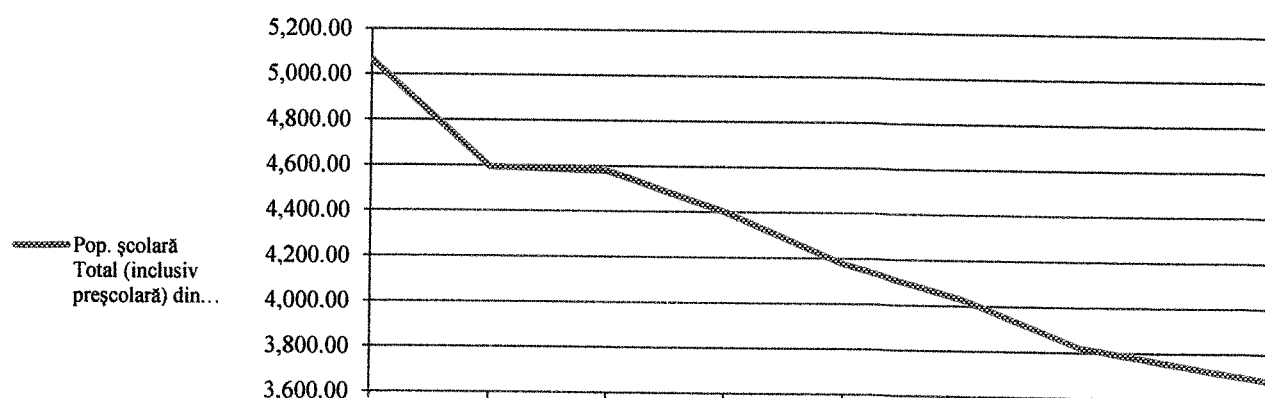
de relevant s-a redus cu numai 5,6 puncte procentuale, de la 22,9% în anul 2000 la 17,3% în anul 2013. Îngrijorător în evoluția acestui indicator este faptul că a început din nou să crească în anul 2014, înregistrându-se un nivel de 18,1% cu 0,8 puncte procentuale mai mult decât în anul precedent.

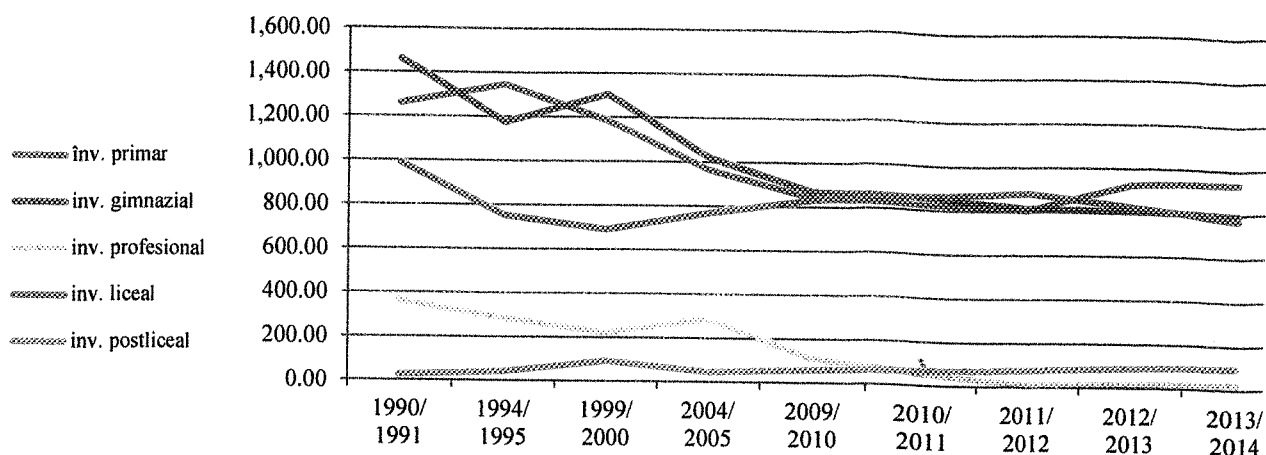
Comparativ cu nivelurile din țările membre UE, România se află pe locul trei (după Spania și Malta), într-o ierarhizare descrescătoare după nivelul ratei de părăsire timpurie a educației. Astfel, în anul 2014, 18% din populația în vârstă de 18-24 ani avea studii cel mult gimnaziale și nu mai urma nici o formă de pregătire. În anul 2014 România se afla foarte departe de ținta asumată (11,3%) în *Strategia Europa -2020*.

Evoluția populației școlare pe cicluri de instruire din învățământul preuniversitar este influențată de: evoluția demografică, ratele brute de cuprindere care exprimă participarea populației la educație și capacitatea sistemului de învățământ de a permite accesul la toate nivelurile de educație, ratele abandonului școlar și ratele de tranziție de la un ciclu educațional la altul.

Tabelul 3.2. Evoluția populației școlare pe niveluri de educație nonuniversitară în perioada 1990/1991 – 2013/2014

(mii elevi)									
Niveluri de educație	1990/ 1991	1994/ 1995	1999/ 2000	2004/ 2005	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014
Pop. școlară Total (inclusiv preșcolară) din care:	5.066,00	4.594,50	4.578,40	4.403,90	4.176,90	4.029,20	3.823,50	3.734,30	3.650,90
inv. primar	1.265,60	1.351,20	1.189,00	970,30	845,70	828,80	810,10	932,00	942,80
inv. gimnazial	1.465,70	1.181,00	1.309,10	1.026,30	874,00	862,60	819,30	812,20	800,50
inv. profesional	365,90	288,70	222,20	289,50	115,40	54,50	12,40	19,70	26,50
inv. liceal	995,70	757,70	694,40	773,80	837,70	866,50	888,80	831,80	776,60
inv. postliceal	29,20	45,30	94,70	48,70	62,60	70,00	79,50	92,90	102,70

Sursa: INS, Anuarul statistic 2014 – serii de date

Populația școlară atât pe total cât și pe niveluri de educație s-a înscris în tendințele demografice analizate în capitolul anterior. **Populația școlară, în ansamblul său a scăzut cu 1.415 mii elevi în anul școlar 2013/2014 față de anul școlar 1990/1991. Aceasta înseamnă un efectiv de elevi cu aproape o treime mai mic decât în anul 1990.**

3.2. Rezultatele elevilor din învățământul preuniversitar

În perioada 2008/2009 – 2012/2013 și rata de absolvire a elevilor din învățământul gimnazial a scăzut continuu, cu excepția anului școlar 2010/2011, când au absolvit două efective de elevi cu debutul la 6 și 7 ani în anul școlar 2003/2004.

Tabelul 3.3. Evoluția ratei de absolvire a învățământului gimnazial în perioada 2008/2009 – 2012/2013

	(%)				
	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013
Total	91,8	89,1	105,7	82,0	81,6
Urban	105,6	101,9	119,4	94,7	95,1
Rural	79,6	77,9	93,9	71,4	70,7

Sursa: Date calculate pe baza informațiilor INS de către Institutul de Științe ale Educației

Nota: Rata de absolvire a învățământului gimnazial se calculează ca raport între numărul de absolvenți și populația în vârstă teoretică de absolvire (indiferent de vârstă) ceea ce determină depășirea procentului de 100%

Pe medii de rezidență, rata de absolvire este constant mai scăzută în mediul rural datorită, în primul rând, abandonului școlar mai ridicat. O rată de absolvire de 70,7% în anul școlar 2012/2013 scoate în evidență precaritatea învățământului primar și gimnazial din mediul rural.

Rezultatele elevilor la evaluările naționale de la finele clasei a VIII^a sunt destul de slabe. Numai un procent cu puțin mai mare de 40% obțin note mai mari de 7, iar aproape un sfert nu obțin minim nota 5, pentru a putea fi declarați promovați.

**Tabelul 3. 4. Rezultatele elevilor de clasa a VIII-a
la evaluările naționale din anii 2011 și 2014**

	2011			(% din total elevi)
	Total	Urban	Rural	2014
Note sub 5	18,1	13,6	23,3	24,1
Note între 5 și 7	40,4	35,6	45,5	32,0
Note peste 7	41,5	50,8	31,2	43,9

Sursa: Calculat pe baza datelor din Rapoartele Ministerului Educației Naționale și Cercetării Științifice cu privire la starea învățământul preuniversitar

Așa cum rezultă din tabelul de mai sus, între performanțele elevilor care au absolvit studiile gimnaziale în învățământul urban și rural există diferențe notabile. **Starea precară a învățământului din mediul rural constituie o problemă serioasă a sistemului de educație din România. Atâta timp cât se vor menține aceste diferențe semnificative, nu va putea fi rezolvată nici problema accesului echitabil la educația de nivel superior, unul dintre obiectivele importante ale Procesului Bologna.**

Mult mai relevante pentru caracterizarea calității educației sunt rezultatele obținute de elevii de 15 ani (au terminat studiile gimnaziale) la testele PISA, care reprezintă o evaluare internațională standard, dezvoltată de OCDE. Spre exemplu, în acest sistem de evaluare „performanțe slabe la citire-lectură” înseamnă că elevii întâmpină serioase dificultăți în a utiliza lectura ca instrument eficace pentru a progresa și a-și spori cunoștințele și competențele în diferite domenii, prin parcurgerea ciclurilor educaționale următoare.

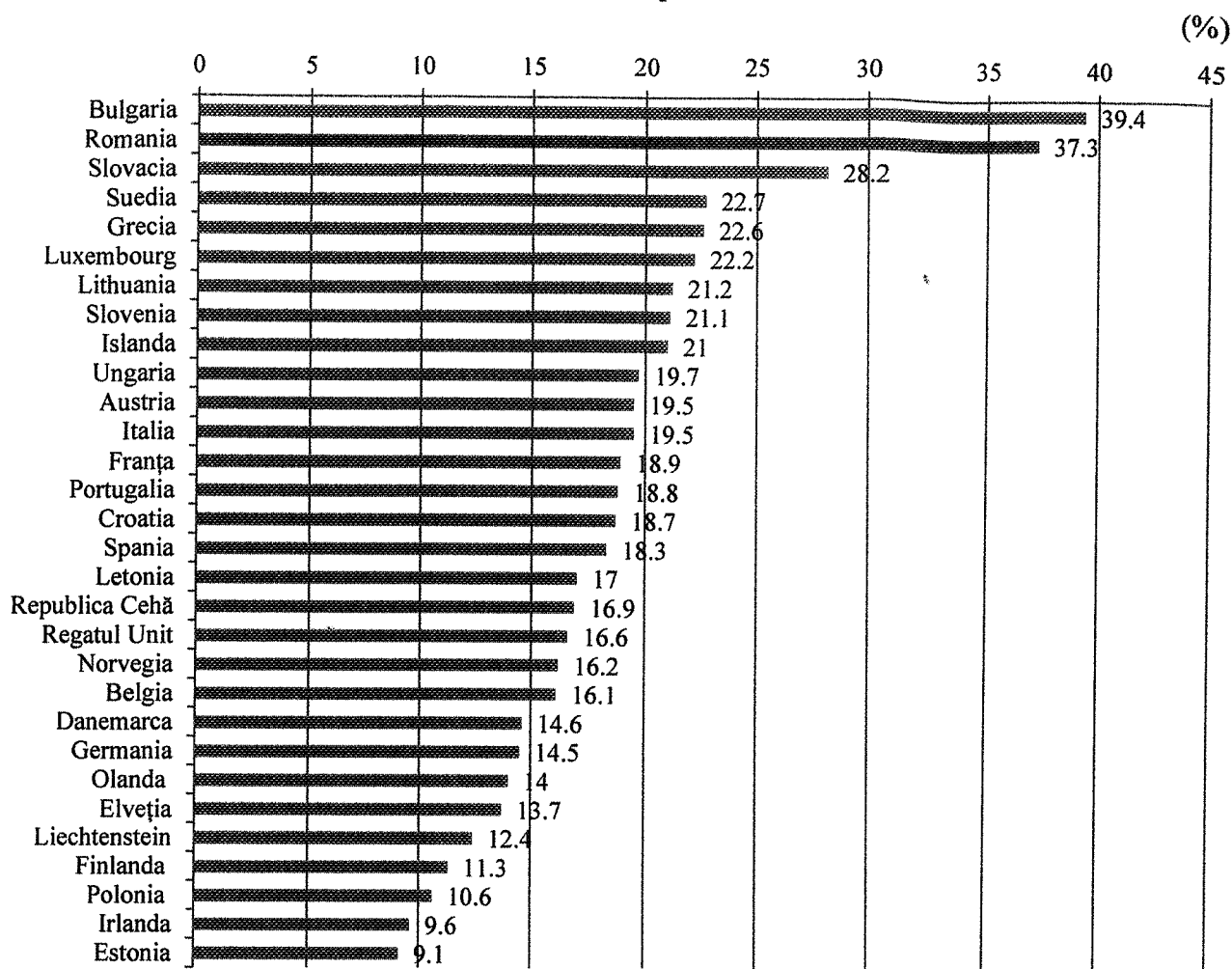
**Tabelul 3.5. Ponderea elevilor cu performanțe slabe
la citire – lectură, matematică și științe (PISA 2006, 2009, 2012) în România
comparativ cu media țărilor membre UE**

	România			Media UE			(%)
	2006	2009	2012	2006	2009	2012	Țintă UE
Lectură	53,5	40,4	37,3	23,1	19,6	17,8	2020 15,0
Matematica	52,7	47,0	40,8	24,0	22,3	22,1	15,0
Științe	46,9	41,4	37,3	20,3	17,8	16,6	15,0

Sursa: Education and Training Monitor, 2014

Cu toate că s-au realizat progrese în anul 2012 față de 2006, totuși o pondere apropiată de 40% a elevilor cu performanțe slabe este foarte mult, media UE situându-se în jurul a 20%. Într-o ierarhizare a țărilor membre UE în ordine descrescătoare a ponderii elevilor cu rezultate slabe la lectură, conform testului PISA 2012, România ocupă locul doi după Bulgaria.

Grafic 3.1. Ponderea elevilor cu performanțe slabe la citire – lectură (PISA – nivel 1 sau mai scăzut) – 2012 – date comparative

Sursa: Eurostat

În aceste condiții pe fondul unor rate mari de tranziție de la învățământul gimnazial la cel liceal, apoi la cel superior, ținând cont că în anii universitari 2007/2008 – 2010/2011, 70% din populația țării în vârstă de 19-23 ani era cuprinsă în învățământul terțiar, **exista probabilitatea ca unii absolvenți de liceu cu performanțe slabe să ajungă să studieze în instituții de învățământ superior, ceea ce ridică mari semne de întrebare cu privire la calitatea acestuia și la posibilitatea de a forma tineri cu competențe de nivel superior.** Acest fapt este cunoscut în unele universități, însă nedeclarat, deoarece primează interesele financiare. Întrucât în învățământul superior au acces numai absolvenții de liceu promovați la examenul de bacalaureat, este necesar să se analizeze și performanțele nivelului de educație liceal prin prisma rezultatelor.

Tabelul 3.6. Evoluția absolvenților de liceu și a promovabilității la examenul de bacalaureat în perioada 2007/2008 – 2013/2014

	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
mii persoane							
Populația școlară la sfârșitul anului	768,5	765,3	819,6	838,7	854,9	808,8	776,6
Elevi promovați pe ansamblul	748,0	746,0	789,8	797,4	809,6	767,7	:

cicluului							
Absolvenți	218,2	202,1	204,9	202,2	187,5	200,0	:
Prezenți la examenul de bacalaureat	226,9	217,4	212,9	211,7	198,3	196,4	166,4
Din care: din absolvenții anului curent	214,0	198,3	200,1	190,5	164,5	159,7	131,6
Promovați la examenul de bacalaureat	200,0	199,0	162,5	110,4	101,7	112,2	104,2
Din care: din absolvenții anului curent	192,3	185,9	158,2	106,0	92,4	98,5	93,4
%							
Rata promovabilității în învățământul liceal	97,3	97,5	96,4	95,1	94,7	94,9	:
Rata participării absolvenților din anul curent la bacalaureat	98,1	98,1	97,7	94,2	87,7	79,9	:
Ponderea absolvenților din anii trecuți în total participanți la examenul de bacalaureat din anul curent	5,7	6,6	6,0	10,0	17,0	18,7	20,9
Rata promovabilității absolvenților din anul curent calculată la total absolvenți din anul curent	88,1	92,0	77,2	52,4	49,3	49,3	:
Rata promovabilității absolvenților din anul curent calculată la absolvenți din anul curent prezenți la examen	89,9	93,7	79,1	55,6	56,2	61,7	70,9
Rata promovabilității absolvenților din anii trecuți prezenți la examen calculată la absolvenți din anul trecut prezenți la examen	59,7	68,6	33,6	20,8	27,5	37,3	31,0

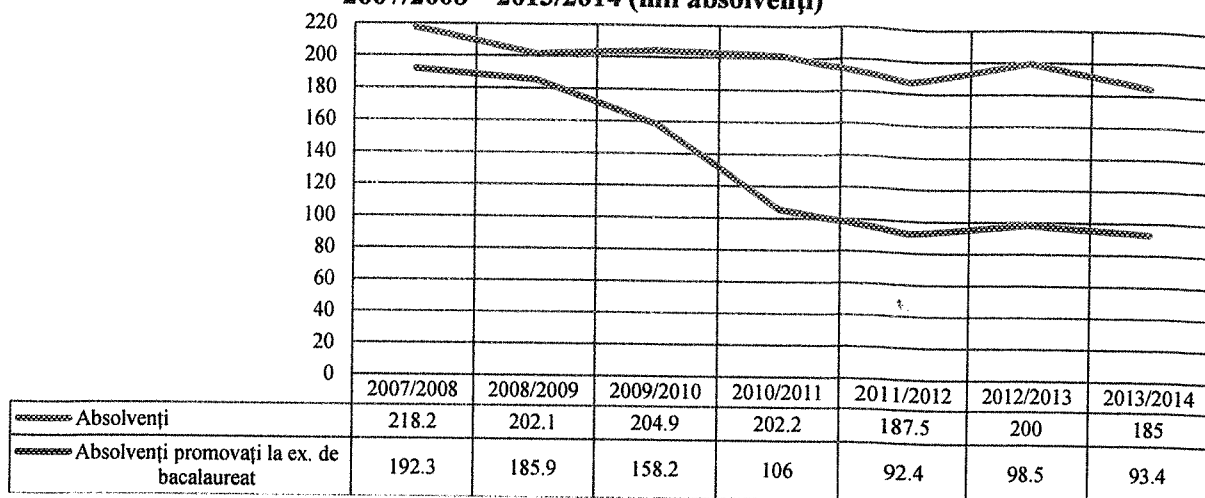
Sursa: INS, Buletine statistice privind educația

Se observă o tendință accentuată de scădere a ratei de participare a absolvenților de liceu din anul curent la examenul de bacalaureat. În anul școlar 2012/2013, peste 20% din absolvenți și-au amânat examenul de bacalaureat pentru anul următor sau au renunțat să-l mai susțină, comparativ cu anul școlar 2007/2008 când procentul era de numai 1,9%. Corespunzător, crește ponderea absolvenților din anii trecuți în total participanți la examenul de bacalaureat din anul curent. Dacă în anul școlar 2007/2008 această pondere era de 5,7%, în anul școlar 2013/2014 aceasta ajunsese la 20,9%.

Din ce în ce mai puțini absolvenți de liceu din promoțiile curente reușesc să promoveze examenul de bacalaureat. Dacă în anul școlar 2007/2008 aproape 90% din absolvenții de liceu promovau examenul de bacalaureat, în anul școlar 2012/2013 nici măcar jumătate nu promovau acest examen. Cauza rezidă în introducerea camerelor de luat vederi în sălile de examen, ceea ce a „salubrit”, în parte, modul în care era promovat bacalaureatul. Însă, până în anul școlar 2009/2010 o parte din generațiile de absolvenți de liceu au obținut diploma de bacalaureat în condiții însoțite și au intrat în învățământul superior, caz în care diplomele nu sunt acoperite de cunoștințe și competențe care să le permită absolvenților să urmeze studii universitare.

Pentru a atrage cât mai mulți studenți, majoritatea instituțiilor de învățământ superior nu mai organizau examene de admitere. Admiterea se făcea pe bază de „dosar”, în care elementele de triere erau/sunt mediile școlare din anii de liceu și media de la bacalaureat. În aceste condiții s-a creat o presiune teribilă asupra învățământului liceal pentru a promova incompetența.

Graficul 3.2. Evoluția absolvenților de liceu și a celor cu diplomă de bacalaureat în perioada 2007/2008 – 2013/2014 (mii absolvenți)

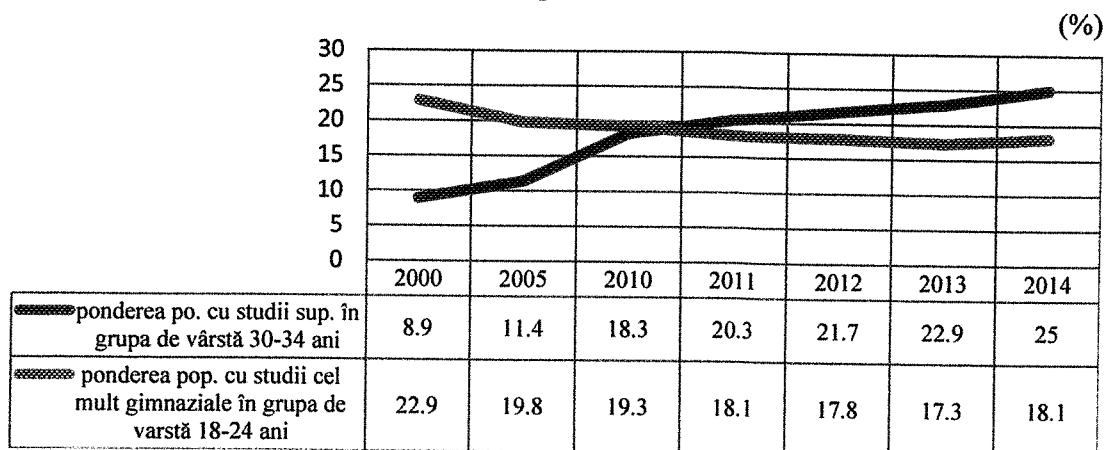

Sursa: Date prelucrate după rapoartele Ministerului Educației Naționale și Cercetării Științifice privind starea învățământului preuniversitar

Evoluția viitoare a numărului absolvenților de liceu va descrește, atât ca urmare a evoluției demografice, cât și a reînființării învățământului profesional. În condițiile menținerii exigenței la examenul de bacalaureat, numărul absolvenților de liceu ce pot accede la studii universitare va descrește abrupt. Singura cale de a atenua descreșterea numărului absolvenților cu diplomă de bacalaureat este creșterea calității în învățământul preuniversitar și atenuarea ratei de părăsire timpurie a școlii. Orice manipulare a ratei de promovare a bacalaureatului, prin formularea unor subiecte facile, înseamnă subminarea premiselor de creștere a calității în învățământul universitar.

Filiera liceelor tehnologice trebuie reanalizată în concordanță cu necesitățile economiei naționale. **Învățământul preuniversitar trebuie privit ca o condiție fundamentală pentru progres (inclusiv din perspectiva inserției pe piața muncii) și nu ca un pretext pentru dezvoltarea haotică a învățământului universitar. Societatea nu are nevoie de diplome ci de cunoștințe, competențe, abilități și aptitudini. Diplomele creează pretenții și așteptări, pe când cunoștințele, competențele, abilitățile și aptitudinile creează productivitate și inovare.**

Graficul 3.3. Evoluția ponderii populației cu studii superioare în grupa de vârstă 30-34 ani comparativ cu evoluția ponderii populației cu studii cel mult gimnaziale în grupa de vârstă 18-24 ani în perioada 2000-2014

Sursa: Eurostat

Menținerea unei rate ridicate a abandonului timpuriu a școlii, a unei ponderi ridicate a elevilor cu rezultate slabe la evaluările PISA pentru elevii de 15 ani și a unui grad redus de promovabilitate a examenului de bacalaureat nu poate coexista cu creșterea accelerată a populației cu studii superioare. Un învățământ superior performant nu se poate „clădi” decât pe un învățământ preuniversitar performant, iar economia națională are nevoie de forță de muncă calificată la toate nivelele: învățământul profesional, învățământul liceal, învățământul postliceal și învățământul superior.

Este evident că situația trebuie reechilibrată și aceasta nu se poate face decât începând cu învățământul preuniversitar. Efectele negative ale unei politici orientate prioritar spre învățământul superior au început deja să se vadă în însăși evoluția viitoare a acestuia. Fără o bază solidă în învățământul preuniversitar învățământul superior riscă să eșueze calitativ.

4. Învățământul superior din România, între expansiune și calitate

Factorul care a influențat decisiv dezvoltarea economică din ultimele decenii și care va fi în centrul transformărilor viitoare este tehnologia (privită în sens larg), a cărei utilizare presupune cunoștințe, abilități și competențe adecvate, adică o forță de muncă calificată, de a cărei **calitate și disponibilitate** depinde competitivitatea oricărei națiuni. Prin urmare, învățământul superior este chemat să răspundă acestui deziderat, fapt pentru care **trebuie să se asigure că absolvenții săi:**

- **dobândesc cunoștințele și competențele adecvate;**
- **își găsesc locuri de muncă unde își pot folosi aceste cunoștințe și competențe.**

Aceste două elemente reprezintă outputurile esențiale ale sistemului și, în consecință, îi definesc performanțele.

Din păcate, **nu au existat preocupări în a evalua performanțele sistemului și a-i valida (sau invalida) eficiența și eficacitatea.** Se pare că toate strategiile și politicile din domeniul învățământului s-au orientat spre o dezvoltare cantitativă, pentru a justifica existența sistemului.

Datele disponibile constituie un suport mai mult pentru analiza numărului de diplome, decât pentru analiza performanței sistemului de învățământ superior. Totuși, alături de o analiză a evoluției sistemului de învățământ superior, se vor aborda și aspecte referitoare la:

- participarea învățământului superior românesc la piața internațională a studenților, întrucât o participare activă pe această piață înseamnă competitivitate, iar universitățile competitive produc absolvenți competitivi;
- locul universităților românești în clasamentele internaționale, deoarece poziții bune în aceste clasamente înseamnă performanțe ridicate, calitate și competitivitate;
- evaluarea globală a calității sistemului de învățământ prin prisma a 30 de indicatori relevanți. Evaluarea este cuprinsă în trei rapoarte privind starea calității învățământului superior din România, elaborate în cadrul *Proiectului Strategic ACADEMIS*, finanțat din fonduri europene.

4.1. Date statistice despre învățământul superior

Principalele surse de date utilizate în această secțiune sunt INS, EUROSTAT, MENCS și UEFISCDI. Între aceste surse de date apar uneori diferențe cu privire la datele raportate. Pentru a avea o bază de date unitară și coerentă, la nivel național în perioada 2008 – 2011 s-a implementat, cu fonduri europene, *Proiectul Strategic Registrul matricol unic al universităților din România (RMUR)*, în temeiul art. 201 din *Legea nr. 1/2011 a educației naționale*, care prevede:

„(1) Se constituie Registrul matricol unic al universităților din România, denumit în continuare RMUR. RMUR este o bază de date electronică în care sunt înregistrați toți studenții din România

din universitățile de stat sau particulare acreditate ori autorizate să funcționeze provizoriu. Registrele matricole ale universităților devin parte a RMUR, asigurându-se un control riguros al diplomelor. (...)

(5) Baza de date electronică aferentă RMUR înregistrează și păstrează evidența diplomelor universitare emise în România, pe baza registrelor existente în universitățile acreditate.”

Dar, deși RMUR trebuia să fie operațional la 2 ani după apariția Legii nr. 1/2011, el nu este încă funcțional.

Evoluția învățământului superior românesc cuprinde două perioade distincte:

a) **Perioada de expansiune necontrolată (1990 – 2009)**, caracterizată printr-o absență a preocupărilor pentru calitate și performanță. După semnarea *Declarației de la Bologna* au început să fie „importate” politici europene, însă până în prezent, transpunerea în realitățile învățământului superior românesc este mai mult formală.

Până în anul 2010, învățământul superior nu a fost afectat de declinul demografic, efectivele de după 1970 alimentând continuu generațiile candidaților pentru învățământul superior.

Finalizarea învățământului liceal fără a exista calificări certe pentru piața muncii și ratele mari de promovabilitate ale examenului de bacalaureat au alimentat cererea pentru învățământul superior, fără a exista garanții că au fost dobândite competențe de bază necesare parcurgerii unui ciclu de educație de nivel superior.

Înainte de 1990 în sistemul de planificare centralizată erau cuprinse și facultățile, cărora li se repartizau un număr limitat de locuri pentru admitere. În toată această perioadă s-au acumulat multe frustrări, dar s-au consolidat și mentalități conform cărora diploma contează, fiind asigurat un loc de muncă mai bine plătit.

Universitățile au valorificat din plin acest mediu confuz și au abdicat rapid de la misiunea lor socială, neconsiderându-se responsabile în a forma studenți care pot demonstra că stăpânesc anumite competențe și abilități și nici pentru faptul că absolvenții nu își găsesc locuri de muncă. În toată această perioadă, nimeni nu le-a evaluat după aceste criterii și nimeni nu le-a tras la răspundere pentru eșecuri. Din interese financiare, singura preocupare cu adevărat relevantă a fost înmatricularea cât mai multor studenți, indiferent de calitatea pregătirii acestora.

Crearea a numeroase universități a constituit suportul expansiunii rapide a înmatriculărilor, iar Consiliul National de Evaluare Academica si Acreditare (CNEAA), înființat în anul 1993, nu a avut capacitatea de a evalua fiecare instituție și fiecare program de studii pentru autorizare provizorie și acreditare și nici autoritatea de a impune măcar standarde minimale de calitate. Însă cadrele didactice din universitățile de stat nu au văzut în aceste universități parteneri educaționali, ci oportunități de sporire a veniturilor. Practica cumulului de norme didactice la mai multe universități devenise atât de răspândită și atât de păguboasă pentru calitatea învățământului superior încât s-a simțit nevoia limitării prin lege a numărului de norme ce pot fi cumulate (*art.93 alin. 4 din Legea nr. 128/1997 privind Statutul personalului didactic*). Dar, Curtea Constituțională a declarat articolul ca fiind neconstituțional, întrucât îngreăște dreptul la muncă. Ca urmare a înlăturării acestui impediment legal, practica a continuat neîngrădită.

b) **Perioada contracției învățământului superior (2010 – până în prezent)**, caracterizată printr-o contracție rapidă și severă. Dar, contracția nu a fost determinată de politici menite să racordeze sistemul la nevoile economico-sociale ale României și ale pieței unice europene, ci s-a datorat unor factori externi sistemului de învățământ superior.

Începând cu anul 2010 unda de șoc a **scăderii demografice** determinată de reducerea natalității și de emigrarea declanșată imediat după anul 1990 a ajuns să afecteze și efectivele de

populație în vârstă de 19-24 ani. Tendința este de durată astfel încât bazinul de recrutare pentru învățământul universitar se va reduce continuu.

Abandonul școlar prematur, dar mai ales măsurile luate la nivelul învățământului preuniversitar (**reactivarea rutelor alternative și creșterea exigenței la examenul de bacalaureat**) au determinat o reducere substanțială a numărului de absolvenți de liceu cu diplomă de bacalaureat, care pot accede, conform legislației românești, în învățământul superior.

Slaba calitate a învățământului superior românesc, consecință a transformării acestui învățământ într-unul de masă, este un factor care va contribui la amplificarea fluxurilor de **plecări la studii în străinătate**. Pierderile de candidați la studii superioare determinate de plecări nu sunt compensate de venirea la studii în România. Refacerea credibilității în învățământul superior românesc necesită timp și eforturi considerabile pe linia îmbunătățirii calității și a performanțelor.

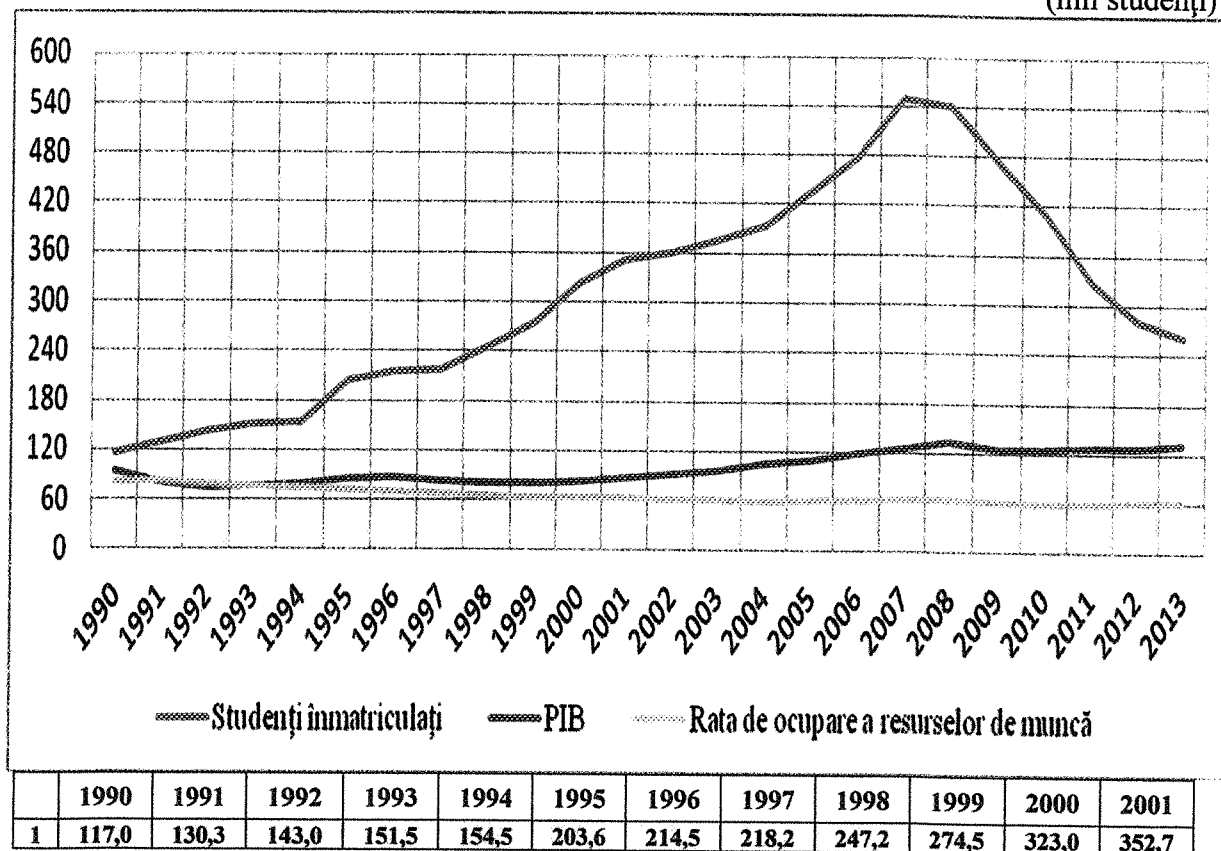
Confrunțați cu o suprasaturare cu diplome a pieței interne și cu o piață externă mult mai selectivă, din ce în ce mai mulți tineri români nu mai consideră învățământul superior o oportunitate pentru propria lor carieră. Odată cu dezvoltarea economiei private a început să se maturizeze și piața muncii și au început să apară din ce în ce mai multe semnale conform cărora diploma nu mai este o garanție a locului de muncă și, cu atât mai puțin, a posturilor bine plătite.

Învățământul superior a contribuit din plin la propriul regres. Goana după avantaje financiare individuale și instituționale a trimis în derizoriu orice strategie rațională, iar decontul nu a întârziat să apară.

Așa cum rezultă din graficul de mai jos, învățământul superior a avut în perioada 1990 – 2013 o dinamică autonomă, necorelată cu cea a economiei naționale.

Graficul 4.1. Evoluția studenților înmatriculați în învățământul superior (1989=100), a PIB-ului (1989=100) și a ratei de ocupare a forței de muncă în perioada 1990 - 2013

(mii studenți)

2	94,4	82,2	75,0	76,1	79,1	84,7	87,4	83,1	81,4	81,1	83,0	87,7
3	82,0	82,5	79,6	76,1	75,6	71,5	70,1	67,3	66,0	63,0	64,6	62,9
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	361,2	376,4	393,9	434,5	476,4	549,7	540,0	469,6	407,9	327,3	281,8	262,4
2	92,9	97,0	105,2	109,7	118,3	125,8	135,0	126,1	124,7	127,5	128,3	132,8
3	62,4	61,3	60,1	60,7	61,4	63,4	63,6	60,6	59,6	59,6	61,1	60,9

Notă: 1 - studenți înmatriculați

2 - PIB

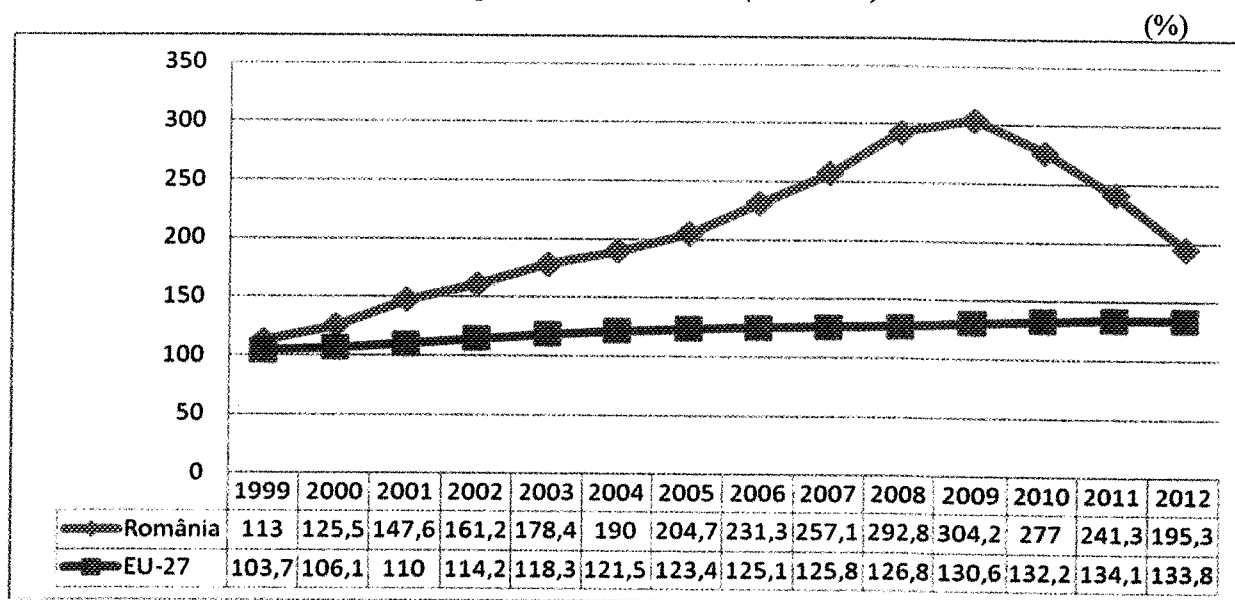
3 - rata de ocupare a resurselor de muncă

Sursa: Calculat în baza datelor INS

În timp ce, după o scădere cu 25%, Produsul Intern Brut al României a atins valoarea din anul 1989 abia în anul 2004, în toată această perioadă de regres și restructurare a economiei naționale reflectată și în scăderea ratei de ocupare a forței de muncă cu cca 20%, numărul studenților înmatriculați în învățământul superior a crescut de aproape 4 ori. După încă trei ani de creștere (5,5 ori față de 1989), trendul numărului de studenți înmatriculați își inversează sensul, dar de această dată pe fondul unei tendințe de creștere a PIB.

Rata de creștere a învățământului superior din România a fost cea mai mare din Europa. Această rată s-a situat cu mult peste media țărilor membre UE – 27. Creșterea numărului de studenți înmatriculați în învățământul superior din România în anul 2009 (anul de vârf al înmatriculărilor) față de anul 1998 a reprezentat 20% din creșterea pe total UE – 27 (exclusiv România) în aceeași perioadă, în timp ce populația în vârstă de 19 – 24 ani a României reprezintă numai 4,4% din populația întregii UE – 27 din aceeași grupă de vârstă.

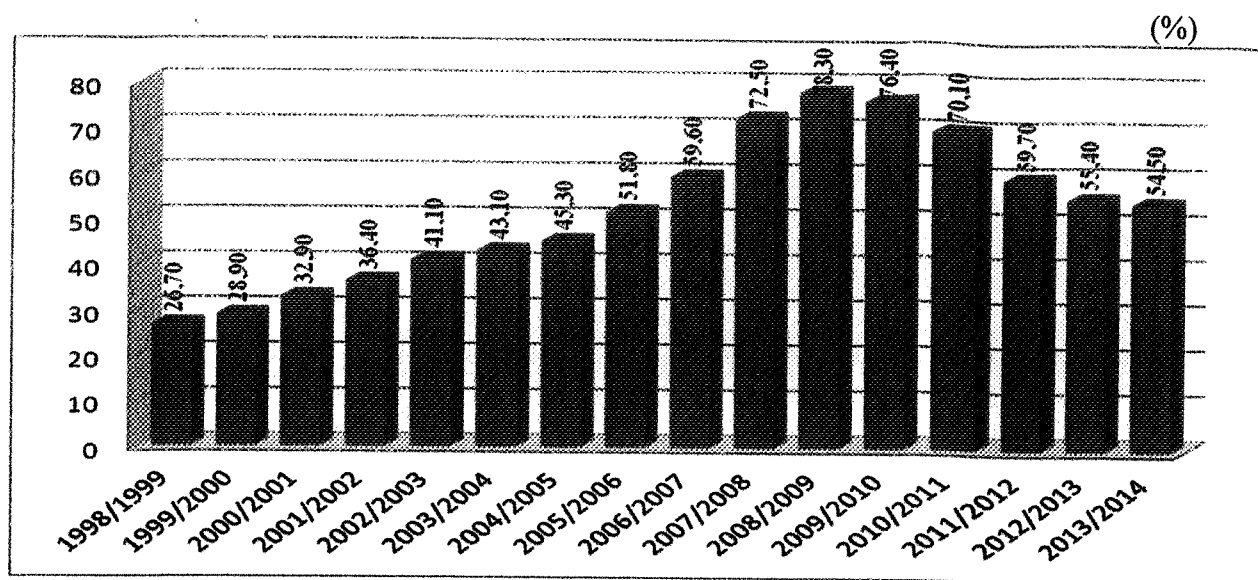
Graficul 4.2. Rata de creștere a învățământului superior din România comparativ cu media UE – 27 în perioada 1998 – 2012 (1998=100)

Sursa: Calculat în baza datelor EUROSTAT (ISCED 5.6)

Această creștere masivă a numărului de înmatriculări în învățământul superior a condus la un grad foarte înalt de cuprindere în învățământ a populației în vârstă de 19 – 23 ani și peste.

Graficul 4.3. Gradul de cuprindere în învățământ a populației în vârstă de 19 – 23 ani și peste în perioada 1998/1999 – 2013/2014

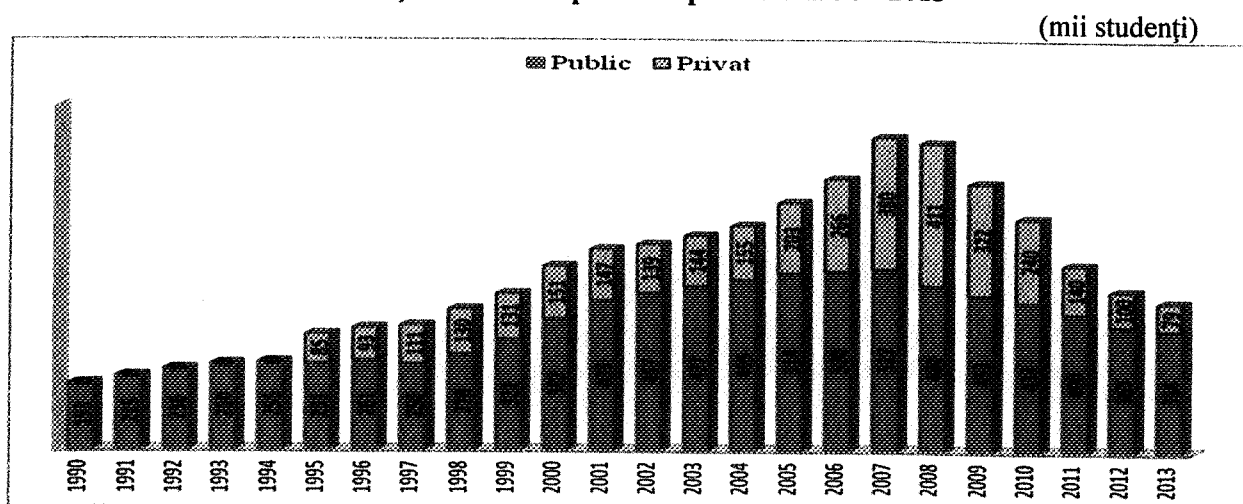

Sursa: INS, Anuarul statistic – 2014 – serii de date

Așa cum s-a arătat în capitolul precedent o proporție însemnată din elevii de 15 ani au rezultate slabe la testele PISA. Dar, până în anul 2011 rata de promovare a examenului de bacalaureat era foarte ridicată. Nivelul scăzut de pregătire al elevilor de liceu a fost pus în evidență de supravegherea video a examenului de bacalaureat. După introducerea acestei măsuri promovabilitatea s-a redus la jumătate. În condițiile unei rate mari de tranziție în învățământul superior este foarte probabil că până în anul 2011 o mare parte dintre elevii slab pregătiți să fi ajuns în universități, iar de aici în piața muncii ca posesori de diplome de studii superioare.

Slaba pregătire a candidaților la o pregătire universitară, admiși și promovați până la terminarea studiilor, constituie o primă dovadă a calității îndoielnice a învățământului superior românesc. La expansiunea sa necontrolată au contribuit deopotrivă atât universitățile publice cât și cele private, cu toate că universitățile publice primesc subvenții de la buget.

Graficul 4.4. Evoluția numărului de studenți înmatriculați în sectorul public și privat al învățământului superior în perioada 1990 - 2013

Sursa: INS, Anuarul statistic 2014 – serii de date; INS, Baza de date TMO - ONLINE

După autorizarea universităților publice de a înmatricula studenți cu taxă, expansiunea învățământului superior s-a făcut, în mare măsură, pe seama înmatriculărilor de studenți plătitori de taxe. Deci, populația era dispusă să investească în educație, dar nu ajunsese la maturitatea de a pretinde servicii educaționale de calitate în schimbul plății taxelor de școlarizare, iar universitățile nu se considerau responsabile pentru rezultatele procesului educațional.

După anul 2000, mai mult de jumătate din numărul studenților înmatriculați în învățământul superior erau plătitori de taxe, iar dintre aceștia mai mult de jumătate erau înmatriculați în sectorul public. Acest fapt putea să constituie un bun prilej de a reforma radical sistemul de finanțare, în sensul orientării lui către student și nu către universitățile publice. Avantajul ar fi fost că statul ar fi putut să-și formuleze politici țintite către obiective precise și s-ar fi format o piață concurențială pentru universități, indiferent dacă acestea erau publice sau private.

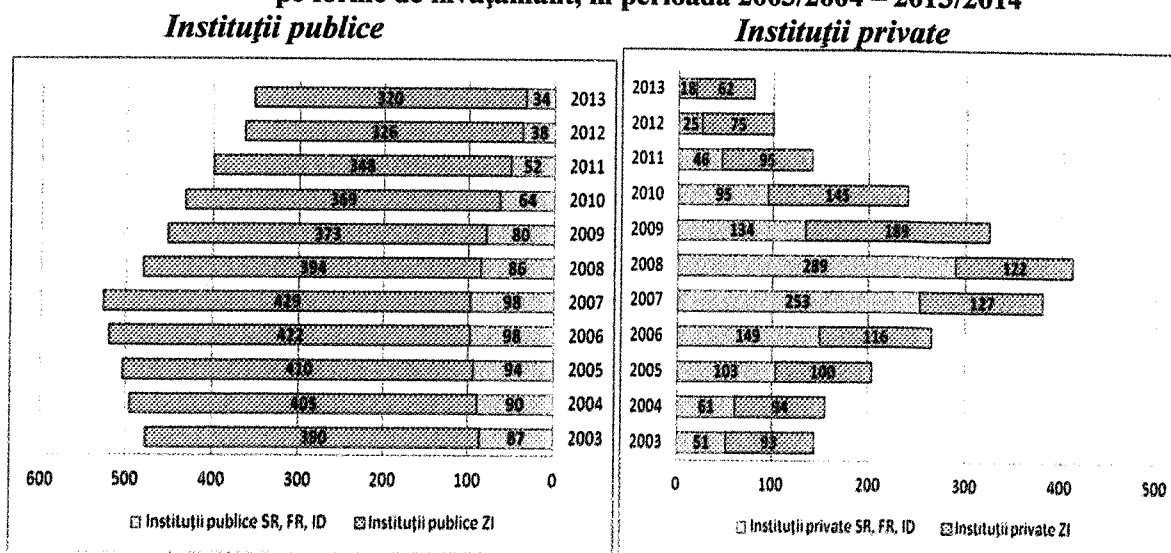
Țintirea universităților și nu a studenților a condus la paradoxul de a fi finanțați cu precădere studenții proveniți din familii cu venituri mai mari, sau preponderent din mediul urban, unde oricum veniturile gospodăriilor sunt superioare celor din mediul rural. Având în vedere actualul mecanism de atribuire a locurilor bugetate, concluzia este întărită și de unele estimări făcute de experții Băncii Mondiale în baza anchetelor INS asupra bugetelor gospodăriilor în anii 2002 și 2009. Întrucât echitatea este unul din obiectivele *Procesului Bologna*, ea ar trebui analizată sistematic, iar operaționalizarea RMUR ar permite acest lucru.

O contribuție semnificativă la expansiunea învățământului superior din România au avut-o formele de învățământ *seral (SR)*, *frecvență redusă (FR)* și *învățământ la distanță (ID)*.

În esență, organizarea unor astfel de forme de învățământ nu este inoportună, deoarece se adresează unor studenți care, din diferite motive (încadrare în muncă, costuri de cazare și transport, obligații familiale, etc.), nu pot participa la forma de învățământ cu frecvență. Îngrijorător este faptul că, în lipsa unor teste asupra competențelor dobândite, nu există nici un fel de garanție că astfel de programe de instruire sunt de calitate.

Principalii contribuitori la proliferarea unor astfel de forme de învățământ au fost universitățile private, care au valorificat această nișă de piață, interesată cu precădere de obținerea de diplome și nu de obținerea de competențe.

Graficul 4.5. Evoluția numărului de studenți înmatriculați în universitățile publice și private, pe forme de învățământ, în perioada 2003/2004 – 2013/2014

Sursa: INS, Caiete statistice învățământ

Notă: anul 2003=anul universitar 2003/2004.....anul 2013=anul universitar 2013/2014

Contrația severă și rapidă intervenită după anul 2009, aproape că a eliminat aceste forme de învățământ. Astfel, în anul universitar 2013/2014 numărul studenților înmatriculați în aceste forme de învățământ era mai mic decât cel înregistrat în anul universitar 1990/1991.

Dacă se au în vedere domeniile de specializări, cea mai spectaculoasă creștere au avut-o următoarele: economic, juridic și universitar-pedagogic.

Înmatriculările masive în aceste domenii au făcut ca România să ocupe poziții atipice în rândul țărilor UE. Nu există nici o explicație logică de ce studenții români au manifestat o înclinație exagerată pentru domeniile soft (în special economic și juridic) comparativ cu colegii lor europeni. Luând în considerare grupările pe domenii de specializări ale EUROSTAT România ajunsese ca în anul 2008 să aibă o pondere a înmatriculărilor în domeniile de specializare economic, drept, comerț și alte științe sociale de 56%, cea mai mare din Europa.

Este greu de crezut că astfel de excese au avut determinări obiective imprimate de cererile de pe piața muncii. Este mai degrabă rezultatul unei oferte educaționale excesive din partea unor instituții de învățământ superior, în condițiile unui control de calitate insuficient.

După cum reiese din tabelul de mai jos, în țările cu sisteme de învățământ superior performant, structura pe domenii de specializare rămâne relativ constantă. Universitățile nu își dublează sau triplează înmatriculările peste noapte, pentru că nimeni nu-și sacrifică credibilitatea pentru avantaje financiare de scurtă durată.

Calea spre aceste dezechilibre a fost netezită de universitățile private care, lipsite de orice sprijin din partea statului, și-au orientat ofertele educaționale spre programe de studii cu costuri mai reduse și care nu necesitau o infrastructură de școlarizare ce presupunea investiții mari.

**Tabelul 4.1. Structura înmatriculărilor în țările UE
în anii 2008 și 2012, pe domenii de specializări**

UE	2008				2012				Raport nr. stud. înscriși 2012/nr. stud. înscriși 2008
	Domenii soft	din care D1	Domenii hard	din care D2	Domenii soft	din care D1	Domenii hard	din care D2	
Bulgaria	72,4	45,1	27,6	6,5	67,1	41,5	32,9	7,8	107,5
Polonia	72,1	31,9	27,9	6,6	68,8	31,3	31,2	8,5	92,6
Ungaria	71,8	40,9	28,2	8,9	67,8	39,4	32,2	9,7	92
România	71,6	56,0	28,4	6,4	60,6	43,0	39,4	10,8	66,7
Estonia	69,2	40,2	30,8	8,2	64	32,8	36	9,7	99,1
Slovenia	68,3	39,3	31,7	7,6	62,6	33,6	37,4	10,7	90,4
Olanda	68,2	38,0	31,8	17,2	67,4	39,8	32,6	17,9	131,9
Lituania	67,9	44,6	32,1	8,6	67,5	45,5	32,5	10,4	85,8
Austria	64,8	36,3	35,2	9,6	66,8	35,6	33,5	7,6	132,3
Rep. Cehă	62,7	31,6	37,3	10,5	63,5	32,5	36,5	11,3	111,9
Italia	62,6	36,5	37,4	13,6	60,1	34,5	39,9	15,2	95,6
Belgia	60,9	32,5	39,1	21,6	58,3	31	31,7	24,9	118,9
Danemarca	60,5	30,4	39,5	21,5	60,1	33,9	39,9	20,8	119
Grecia	60,2	31,4	39,8	9,2	59,4	31,5	40,6	7,9	104,1
Spania	59,9	31,9	40,1	12,4	60,8	31,6	39,2	12,8	110,4

Franța	59	36,3	41	15,6	58,8	38,3	41,2	16,1	106,1
Slovacia	59	29,3	31	17,6	59	30,6	41	17,8	96,1
Irlanda	58,8	30,0	41,2	15,7	54,4	25,6	55,6	17,3	107,8
Regatul Unit	58,1	28,3	41,9	19,4	58,4	29,7	41,6	18,4	107,1
Suedia	56,9	26,2	43,1	18,3	56,3	27,1	43,7	17,8	111,3
Germania	54,5	27,5	45,5	14,5	50,6	25,9	49,4	16,5	131
Portugalia	53,6	31,9	46,4	16,6	54,9	31,3	45,1	15,9	103,4
Finlanda	49,9	22,9	50,1	14,2	56,3	27,1	43,7	17,8	99,7

Explicații: Domenii soft cuprind: științe universitare, științe sociale, comerț, drept, agricultură, silvicultură, etc.

D1- economic, comerț, drept, alte științe sociale;

Domenii hard cuprind: științe, matematică, informatică, inginerie, industrie manufacturieră, arhitectură, construcții, medicină umană, farmacie etc.;

D2- sănătate și servicii sociale.

Sursa: Calculat pe baza datelor EUROSTAT

Tendința de reechilibrare a învățământului superior, din punct de vedere al structurii pe domenii de specializare, nu a avut cauze interne, cum ar fi impunerea unor standarde de calitate, ci s-a datorat exclusiv unor factori externi (demografici, rate de promovabilitate bacalaureat). Reechilibrarea se face concomitent cu o contracție semnificativă a numărului de înmatriculări. Astfel, în anul 2012, România avea cu cca 30% mai puțini studenți decât în anul 2008.

În domeniile de specializare tehnic, medicină și farmacie, artistic, universitățile publice au fost și au rămas dominante pe piața serviciilor educaționale. Fără îndoială, subvenția publică orientată spre aceste universități a avut un rol important. În lipsa unor date care să cuantifice nivelul de competențe dobândite, nu este deloc clar dacă serviciile educaționale au fost de calitate.

Universitățile private nu au penetrat această piață din motivele arătate, cota lor de piață fiind nesemnificativă.

Trebuie remarcată evoluția continuă ascendentă a înmatriculărilor la medicină și farmacie, care nu a fost afectată nici măcar în perioada de contracție. Probabil că un factor important care a favorizat această evoluție a fost dezvoltarea serviciilor private de sănătate. Având în vedere deficitul mare de personal medical, statul ar trebui să sprijine aceste universități pentru a se putea dezvolta cu condiția respectării standardelor de calitate.

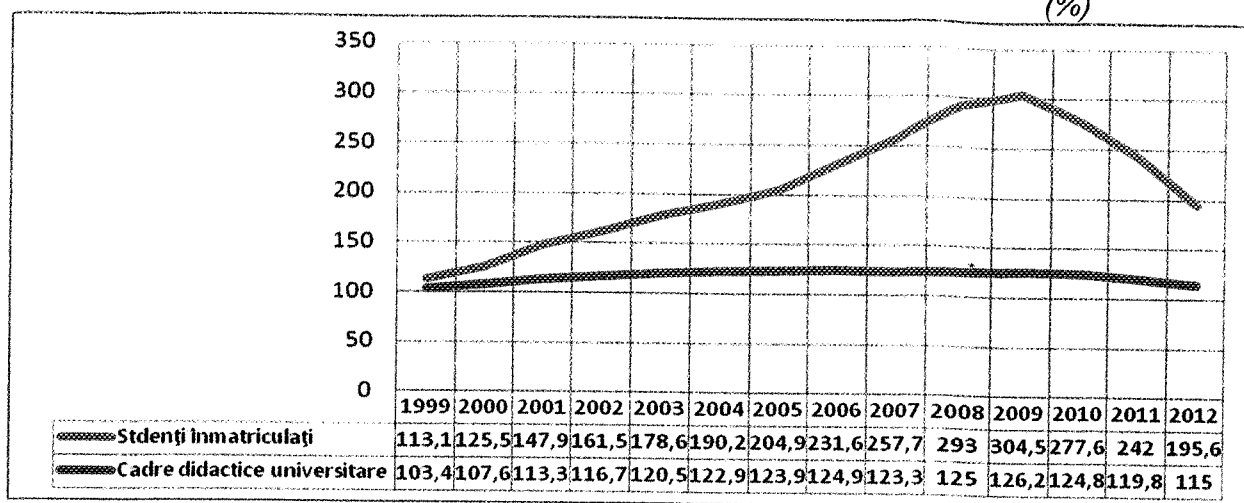
Goana după diplome universitare a fost exploatată cel mai bine în domeniile de specializare economic și juridic. Interesele financiare au spulberat standardele de calitate. **Universitățile private au ajuns să dețină în anul universitar 2008/2009 aproape 82% din piață în domeniul juridic și aproape 75% în cel economic.** Și în domeniul universitar pedagogic, 45% din numărul total al studenților înmatriculați studiau în universități private.

Reculul cererii de servicii educaționale de nivel superior a început să taie excesele, cel puțin sub raport cantitativ. Lipsa unei piețe concurențiale reale, nedeformată de subvenții și politici educaționale inadecvate nu este de natură a selecta calitatea și performanța. Sectorul privat în învățământul superior nu a avut nici o șansă să devină viabil pe termen lung. El a fost doar în situația de a specula o piață imatură, dominată de cereri de diplome și nu de competențe.

Asigurarea unor servicii educaționale de calitate relativ constantă presupune ca **dinamica înmatriculărilor și cea a cadrelor didactice universitare** să se înscrie în parametri apropiați.

În funcție de sensul lor, diferențele semnificative dintre cele două dinamici indică ori o subutilizare a resurselor educaționale, ori o scădere a calității instruirii.

**Graficul 4.6. Ratele de creștere ale numărului de studenți înmatriculați
și a numărului de cadre didactice universitare în perioada 1999 – 2012 (1998=100)**
(%)

Sursa: Calculat în baza datelor EUROSTAT

Aceste dinamici, aproape divergente, sugerează o deteriorare a calității procesului de instruire. Astfel, dacă în perioada 1998 – 2009 numărul studenților înmatriculați s-a triplat, numărul cadrelor didactice care predau în universități a crescut abia cu 26%. Din anul 2009, tendința înmatriculărilor s-a inversat, ca și cea a numărului de cadre didactice universitare, dar într-un ritm mai lent ceea ce poate indica o evoluție în sensul redresării.

Creșterea exagerată a numărului de studenți înmatriculați a condus la un grad de încărcare neobișnuit de mare a cadrelor didactice universitare și, implicit, la deteriorarea calității procesului educațional. Dacă în anul 1999 la un cadru didactic reveneau 16 studenți, în anul 2009 numărul era mai mult decât dublu.

Cu toate că acest indicator are un grad mare de agregare (nivelul său depinde esențial de structura pe domenii de specializare, de modul de organizare al programelor de studiu, de metodologii utilizate în raportări statistice, etc.) considerăm utilă prezentarea unei situații comparative între unele țări membre UE, sub rezerva interpretărilor nuanțate.

**Tabelul 4.2. Numărul de studenți ce revin la un cadru didactic universitar
în România și unele țări membre UE în anul 2013**

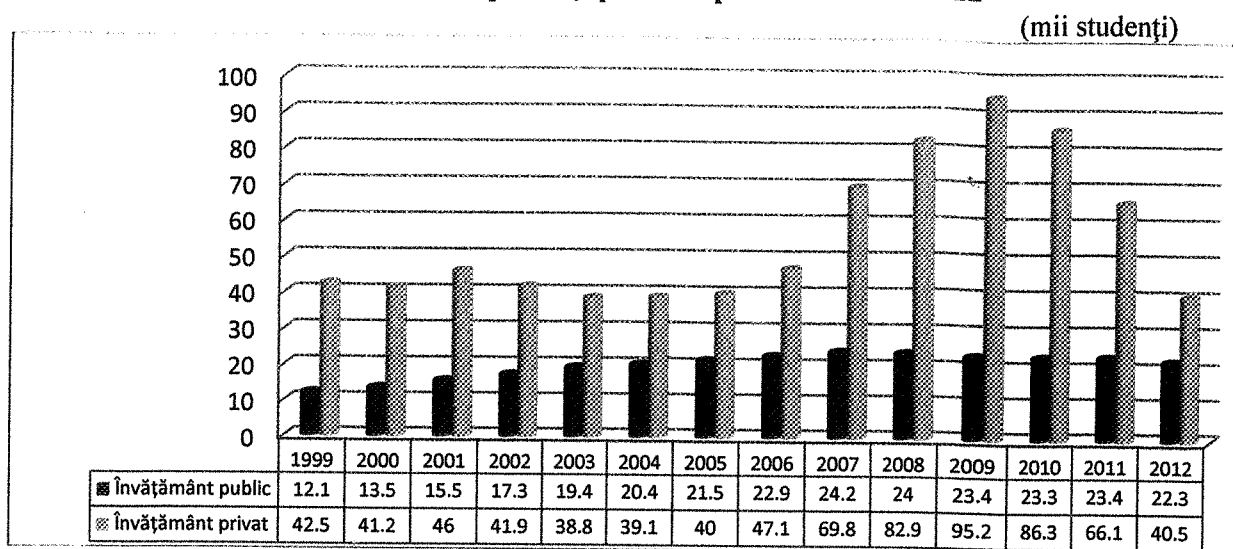
		(nr. studenți)	
Țări UE	Raport	Țări UE	Raport
România *	22,4	Polonia	15,1
Republica Cehă	21,9	Austria	15,0
Belgia	21,3	Ungaria	14,8
Letonia	19,5	Portugalia	14,0
Italia	19,0	Bulgaria	12,9
Slovenia	18,1	Slovacia	13,8
Regatul Unit	18,0	Finlanda	13,8
Fransa	17,3	Spania	12,1
Lituania	16,6	Germania	11,7
		Suedia	11,0

Sursa: EUROSTAT

Notă: *România nu prezintă date în această raportare statistică. Calculele s-au făcut pe baza datelor UEFISCDI pentru studenții înmatriculați în anul 2013 și ale INS pentru numărul de cadre didactice universitare.

O imagine mai exactă a învățământului superior, prin prisma acestui indicator, este dată de evoluția comparativă între sistemul public și cel privat.

Graficul 4.7. Evoluția numărului de studenți ce revin la un cadru didactic în învățământul public și privat în perioada 1999 – 2012

Sursa: Calcule în baza datelor EUROSTAT (CITE 5-6, 1997)

Așa cum rezultă din acest grafic, discrepanțele dintre cele două sisteme de învățământ sunt semnificative.

Cadrele didactice sunt principala resursă a sistemului de învățământ superior și de calitatea acestora depinde esențial calitatea sistemului. Subiectul a fost ocolit cu obstinație. Nu s-a putut identifica nici un studiu pe această temă, care să fi fost dat publicității. Unele indicii sunt furnizate de topurile internaționale, prin indicatorii de evaluare utilizați. Prin actele normative din ultima vreme s-a eliminat orice validare externă (rol îndeplinit de *Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare - CNATDCU* până în anul 2011) la ocuparea posturilor universitare, revizuindu-se totodată, în sensul relaxării, standardele minimale ce permiteau accesul la gradele didactice superioare (profesor, conferențiar). Toate acestea s-au făcut în numele creșterii autonomiei universitare. Dar autonomia universitară nu poate funcționa fără responsabilitate, iar responsabilitatea înseamnă performanță, performanța înseamnă competitivitate, iar competitivitatea presupune o piață liberă, nedistorsionată de subvenții mascate prin contracte instituționale, grile bugetare de salarizare, etc.

4.2. Participarea la piața studenților internaționali – o măsură a calității și competitivității învățământului superior românesc

Tendința recentă de internaționalizare în învățământul superior este o consecință a globalizării. Studenții din tot mai multe țări pleacă în alte țări pentru studii superioare la toate nivelurile astfel încât, **în ultimele decenii s-a dezvoltat o piață mondială a învățământului superior**. Majoritatea universităților de prestigiu au înțeles de mult că nu se mai adresează exclusiv unei piețe interne, ci unei piețe internaționale, și se străduiesc să atragă la programele lor de studii tot mai mulți tineri din toate țările lumii. În anul 2012, la nivel mondial, aproape 4 milioane de studenți erau plecați să studieze în străinătate, față de numai 2 milioane în anul 2000. Aceasta înseamnă că 2 studenți din 10 fac studiile în altă țară decât cea de origine. Conform

estimărilor *Institutului de Statistică al UNESCO „Global Education Digest”*, în anul 2025 piața studenților internaționali va depăși 8 milioane.

Principalii poli la nivel mondial ai fluxurilor studenților internaționali sunt: SUA, Marea Britanie, Australia, Franța, Germania, Japonia și Canada. În anul 2012 universitățile din aceste țări aveau înmatriculați 2.172.753 studenți străini. În același timp, numai 380.648 de studenți din aceste țări plecaseră la studii în străinătate, în majoritate având ca destinație universități din același grup de țări.

Printre marii furnizori mondiali de educație superioară se află și trei state membre UE: Marea Britanie, Franța și Germania. Fluxurile cumulate de studenți internaționali intrați în universitățile din aceste țări depășesc cu aproape 70 de mii numărul studenților străini veniți la studii în Statele Unite ale Americii. În consecință UE este un jucător important pe piața studenților internaționali la nivel mondial.

Uniunea Europeană consideră că, alături de *Procesul Bologna* și reforma sistemului de asigurare a calității în învățământul superior, **internaționalizarea** este al treilea factor generator de schimbări profunde în educația superioară europeană.

Numărul studenților din țările membre ale UE care studiau în UE, EEE și țările candidate aproape s-a dublat în perioada 2001-2012, ajungând la 663,7 mii studenți mobili ceea ce reprezintă 3,5% din studenții naționali înmatriculați în învățământul superior.

Această creștere este rezultatul politicii UE de a încuraja mobilitatea studenților în Spațiul European al Învățământului Superior ca factor de schimbări profunde la acest nivel de educație. Creșterea se va accelera în viitor dacă se are în vedere faptul că UE și-a propus ca până în anul 2020 numărul studenților care efectuează stagii de pregătire în străinătate să reprezinte 20% din numărul studenților naționali.

Tabelul 4.5. Evoluția numărului de studenți naționali din țările membre UE plecați la studii în UE, EEE (Spațiul Economic European) și în țările candidate
(mii studenți)

Țara	Anii				Creștere 2012 față de 2001	Procent studenți plecați din total studenți în anul 2012
	2001	2005	2009	2012		
UE - 28	348,7	412,6	541,9	663,7	1,9	3,5
Germania	35,8	46,2	80,9	107,2	3,0	3,9
Franța	35,5	41,2	47,6	55,1	1,6	2,6
Italia	30,4	30,5	41,2	54,5	1,8	2,9
Polonia	16,4	27,7	43,0	43,5	2,7	2,1
Grecia	58,4	40,0	33,1	38,2	0,9	5,9
România	10,8	17,3	25,3	37,5	3,5	5,2
Slovacia	8,3	16,9	29,4	35,4	4,2	14,3
Spania	21,3	20,3	22,3	29,6	1,4	1,6
Bulgaria	10,8	21,9	23,0	27,2	2,5	9,0
Cipru	7,5	19,7	26,0	25,5	3,4	52,3
Irlanda	13,8	17,9	23,8	25,3	1,8	13,3
Portugalia	9	11,0	16,4	19,0	2,1	5,0
Olanda	8,9	9,6	14,6	19,0	2,1	3,0
Regatul Unit	10,6	10,4	11,9	17,4	1,6	0,9

Lituania	2,8	5,1	8,8	15,5	5,5	8,3
Austria	9,2	9,7	11,6	15,2	1,7	4,8
Suedia	9,2	8,9	12,7	15,2	1,7	3,6
Rep. Cehă	3,8	5,7	10,9	13,0	3,4	3,1
Belgia	8	9,4	9,6	11,0	1,5	2,9
Croația	8,2	9,0	9,5	10,0	1,2	6,0
Ungaria	5,9	6,5	8,2	9,7	1,6	2,6
Finlanda	8,5	8,4	8,3	9,1	1,1	3,0
Luxemburg	5,5	6,8	7,1	7,8	1,4	72,5
Letonia	1,4	2,3	4,2	7,3	5,2	7,2
Danemarca	4,7	5,0	5,4	5,9	1,3	2,4
Estonia	1,9	2,5	3,6	4,7	2,5	6,8
Slovenia	1,6	2,2	2,6	2,7	1,7	2,6
Malta	0,5	0,7	1,2	1,4	2,0	11,1

Sursa: EUROSTAT

Cum era și de așteptat, cele mai mari creșteri ale studenților internaționali au avut loc în țările din Europa Centrală și de Est care au văzut în posibilitatea studierii în străinătate o oportunitate de pregătire a studenților naționali în universități performante din Europa Occidentală: Lituania (5,5 ori), Letonia (5,2 ori), Slovacia (4,2 ori), România (3,5 ori), Republica Cehă (3,4 ori), Polonia (2,7 ori), Estonia (2,5 ori), etc.

Întrucât statistica EUROSTAT furnizează numai date cu privire la fluxurile de ieșire, o analiză mai completă a sistemelor de învățământ superior ale țărilor membre UE nu se poate face decât în baza statisticilor UNESCO, care furnizează date și asupra fluxurilor de intrare. O imagine a fluxurilor intrări/ieșiri la nivelul anului 2012 este prezentată în tabelul de mai jos.

Tabelul 4.3. Participarea țărilor membre UE la fluxurile de studenți internaționali în anul 2012
(nr. studenți)

Țări UE-28	Studenți care:		Flux net	Țări UE-28	Studenți care:		Flux net
	intră	ies			intră	ies	
Regatul Unit	416.693	27.377	389.316	Ungaria	20.694	8.515	12.179
Franța	239.344	84.059	155.288	România	17.219	31.109	-13.890
Germania	196.619	119.123	77.496	Portugalia	14.541	9.525	5.016
Italia	77.732	47.998	29.734	Bulgaria	11.594	24.625	-13.031
Austria	70.852	15.632	55.220	Irlanda	11.100	16.602	5.202
Olanda	68.943	13.035	55.908	Slovacia	10.103	33.105	-23.002
Spania	56.358	28.640	27.718	Cipru	7.454	26.233	-18.779
Belgia	48.748	16.336	32.412	Lituania	3.915	11.898	-7.983
Republica Cehă	40.138	12.520	27.618	Letonia	3.505	6.284	-2.779
Danemarca	29.480	5.254	24.226	Slovenia	2.563	2.695	-132
Grecia	29.012	34.029	-5.017	Luxemburg	2.468	8.950	-6.482
Polonia	27.770	23.044	4.726	Estonia	1.878	4.172	-2.294
Suedia	25.437	17.685	7.742	Croația	842	8.617	-7.775

Finlanda	21.859	8.261	13.598	Malta	591	1.938	-1.347
----------	--------	-------	--------	-------	-----	-------	--------

Sursa: Glogal Education Digest

Observație: Întrucât statisticile UNESCO se referă exclusiv la studenții care își finalizează studiile prin diplomă universitară, pot apărea diferențe în minus față de statisticile EUROSTAT, care cuprind și mobilitățile cu credite transferabile. Astfel în anul 2012 România figurează în EUROSTAT cu 37,5 mii studenți în timp ce în Global Education Digest figurează cu 31,1 mii studenți.

Conform datelor *Global Education Digest* din anul 2012, studenții veniți la studii în țările membre ale UE atât din afara acesteia cât și din interiorul ei, numărau peste 1,4 milioane. În același an, numărul studenților din țările membre plecați la studii în alte țări din cadrul UE și din afara ei se ridica la 650 mii. Aceasta înseamnă că UE este furnizor net de educație.

Regatul Unit al Marii Britanii este unul dintre mari furnizori internaționali de educație alături de Statele Unite. În anul 2012 sistemul de învățământ britanic avea înmatriculați la studii 416,9 mii studenți străini, în timp ce studenții naționali plecați la studii în alte țări numărau cu puțin peste 27 mii. Astfel, Marea Britanie avea un flux net de studenți internaționali de cca 390 de mii. **Cu toate că în învățământul superior din această țară taxele de studii sunt foarte mari, performanța recunoscută a universităților britanice atrage la studii un mare număr de studenți străini.**

Al doilea mare furnizor european net de educație este Franța, care a atras aproape 240 mii de studenți străini, în timp ce numai 84 mii de studenți francezi studiau în străinătate.

O situație aparte în rândul marilor furnizori neți europeni de educație superioară se înregistrează în Germania. Fluxurile de intrări/ieșiri de studenți internaționali în/din învățământul superior german sunt destul de apropiate. Aceasta înseamnă că Germania stimulează atât sosirile în sistemul său de învățământ superior, cât și plecările la studii în alte state. Politica este benefică, deoarece studenții germani formați în alte sisteme educaționale aduc o plusvaloare în economia germană.

România, alături de majoritatea țărilor din Europa Centrală și de Est, are fluxuri nete negative de studenți internaționali, numărul studenților care pleacă să studieze în alte țări fiind mai mare decât numărul studenților care vin să studieze în universitățile din aceste țări. Aceste țări participă la piața studenților internaționali în primul rând ca furnizoare de studenți și numai în plan secund ca furnizoare de servicii educaționale de nivel superior.

În cazul României această postură agravează declinul din ultima perioadă a înmatriculărilor în învățământul superior românesc.

Tabelul 4.4. Participarea României la piața studenților internaționali în perioada 2000-2013

Ani/Indi- catori	Studenți români plecați la studii în străinătate	Studenți străini veniți la studii în România	Flux net veniți- plecați	Rata brută a mobilității spre străinătate %			Rata brută de școlarizare în străinătate %
				Toate regiunile	Europa Occidentală și SUA	Europa Centrală și Orientală	
2000	12.540	12.591	51	2,8	2,1	0,6	0,7
2005	20.315	10.812	-9.503	2,7	2,2	0,5	1,2
2008	22.682	13.857	-8.825	2,1	1,7	0,4	1,3
2010	25.627	13.459	-12.168	2,6	2,3	0,3	1,5
2011	28.534	16.075	-12.459	3,3	3,0	0,3	1,7
2012	31.888	17.219	-14.669	-----	-----	-----	2,0
2013	31.109	-----	-----	-----	-----	-----	2,1

Sursa: Institutul de Statistică UNESCO, Global Education Digest

Ca principală destinație a migrației, ratele brute ale mobilității studenților români indică țările Europei Occidentale și SUA.

Rata de școlarizare în străinătate a studenților români este încă mică, dar în continuă creștere: 2,1% în anul 2013 față de 0,7% în anul 2000. Probabil că barierele de limbă și veniturile reduse comparativ cu cele din alte țări dezvoltate sunt factori care au frânat expansiunea procesului, însă în viitor, cel puțin primul factor, își va reduce importanța, pe măsură ce elevii și studenții conștientizează oportunitățile ce se deschid. Cu toate acestea, migrația studenților români către alte sisteme de învățământ superior mai performante a crescut rapid. Astfel, în anul 2013 față de anul 2000, creșterea este de aproape 3 ori.

Tendința de creștere a numărului de studenți români ce vor opta pentru alte sisteme de învățământ superior se va menține și în viitor ca efect al următoarelor condiții favorizante:

- ✓ universitățile mari, de tradiție, au început să-și adapteze ofertele și la categoriile de studenți cu venituri mai mici;
- ✓ UE încurajează și sprijină prin programe comunitare mobilitatea studenților fixându-și și obiective în acest sens: până în anul 2020 cel puțin 20% din studenții europeni trebuie să fi parcurs stagii de pregătire în străinătate;
- ✓ elevii români și-au sporit considerabil abilitățile în a căuta și accesa numeroasele oportunități existente pe piața internațională a învățământului superior;
- ✓ existența unor comunități numeroase de români plecați în străinătate, care își aduc copii în statele de rezidență;
- ✓ familiile cu venituri mai consistente, care consideră învățământul superior o investiție, își vor sprijini copiii să acceseze sisteme educaționale mai performante.

Tabelul 4.5. Principalele fluxuri de studenți înspre și dinspre România în anul 2012

Tări de origine a studenților străini veniți în România	Nr. studenți	Tări de destinație pentru studenții români	Nr. studenți
TOTAL	12.858	TOTAL	30.311
Republica Moldova	5.502	Regatul Unit	6.640
Tunisia	1.233	Italia	5.713
Israel	939	Franța	3.517
Grecia	835	Germania	2.808
Italia	715	Ungaria	2.308
Franța	697	Danemarca	2.016
Suedia	413	Spania	1.776
Maroc	408	Austria	1.481
Germania	388	Statele Unite	1.397
Serbia	375	Olanda	1.036
Turcia	389	Belgia	491
Iordania	258	Republica Moldova	336
Bulgaria	257	Grecia	305
Ucraina	228	Suedia	255
Rep. Arabă Siria	221	Elveția	232

Sursa: Institutul de Statistică UNESCO, *Global Education Digest*

Din tabelul de mai sus rezultă că aproape jumătate din studenții români care au plecat la studii în străinătate au ales ca destinație Marea Britanie, SUA, Franța și Germania, adică marii furnizori internaționali de educație, cu sisteme de învățământ superior dintre cele mai performante.

În schimb în România aproape jumătate dintre studenții străini înmatriculați sunt, de fapt, etnici români din statele învecinate: Republica Moldova, Serbia, Bulgaria și Ucraina. Analiza detaliată nu se poate face decât asupra studenților străini înscriși la universitățile publice, însă constatările rămân valabile pentru situația generală, deoarece numărul studenților străini înscriși la universitățile private este destul de redus.

O evidență mai completă (cuprinde toate ciclurile de studii), dar numai pentru sectorul public, este ținută de autoritatea centrală care răspunde de educație, datorită rigorii impuse de sistemul de finanțare.

Din datele obținute, se pot formula următoarele constatări:

✓ Studenții străini accesează învățământul superior românesc în primul rând pentru studiile de licență. Înmatriculările la studii masterale, doctorale și postuniversitare reprezintă cca 13% din totalul studenților străini.

✓ Studenții străini de etnie română, înmatriculați în universitățile publice românești reprezintă peste 40% din totalul studenților străini. Această pondere ridicată se datorează în primul rând politicii statului român de a sprijini această categorie de studenți și nu faptului că universitățile românești sunt competitori pe piața studenților internaționali.

✓ Se remarcă o tendință încurajatoare de creștere a numărului de studenți străini (alții decât cei de etnie română). Astfel, în anul 2015 numărul acestor studenți a ajuns aproape 14 mii studenți față de 9 mii studenți evidențiați în anul 2012. Cu toată această creștere relativ mare, România rămâne un furnizor de educație nesemnificativ pe piața studenților internaționali. În afara piețelor tradiționale (Africa, Orientul Mijlociu, Asia de Sud și Sud - Est) au început să apară și altele noi din țările UE. Cu toate că nivelurile sunt extrem de mici, acum există în condițiile unor strategii coerente, premisele dezvoltării lor. În condițiile restrângerii pieței interne, dezvoltarea unor strategii de atragere a studenților străini reprezintă singura șansă a universităților românești de a ameliora numărul înmatriculărilor.

Redăm mai jos evoluția studenților străini înmatriculați în universitățile publice în perioada 2012 – 2015.

Tabelul 4.6. Evoluția studenților străini pe cicluri universitare și după etnie, în perioada 2012-2015 (nr.studenți)

Studenți străini	Ian.2012	Ian.2013	Ian.2015	Ian.2015
Toate ciclurile				
Total, din care:	18.577	20.051	21.829	23.304
- etnici români	8.737	8.663	9.093	9.384
- străini	9.840	11.388	12.736	13.920
- % etnici români	47,0	43,2	41,7	40,3
Licență				
Total, din care:	16.056	17.443	19.064	20.208
- etnici români	7.183	7.278	7.663	7.797
- străini	8.873	10.165	11.401	12.411
- % etnici români	44,7	41,7	40,2	38,6
Master				
Total, din care:	1.432	1.463	1.657	1.887
- etnici români	1.101	1.029	1.142	1.264
- străini	331	434	515	623
- % etnici români	76,9	70,3	68,9	67,0

Doctorat				
Total, din care:	361	400	398	496
- etnici români	143	99	88	120
- străini	218	301	310	376
- % etnici români	39,6	24,8	22,1	24,2
Rezidențiat, postuniversitar				
Total, din care:	728	745	710	713
- etnici români	310	257	200	203
- străini	418	488	510	510
- % etnici români	42,6	34,5	28,2	28,5

Sursa. Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice

Din perspectiva surselor de finanțare, se pot formula următoarele concluzii:

✓ Numărul studenților străini finanțați integral de la bugetul de stat (burse) și al celor cărora li se finanțează din aceeași sursă numai taxa de școlarizare a crescut de la 8.224 studenți anul 2012 la 9.459 studenți în anul 2015. **Această creștere s-a realizat, în principal pe seama fondurilor publice, universitățile neavând nici o contribuție în creșterea veniturilor proprii din alte surse de finanțare.**

➤ Se observă o modificare de structură între cele două categorii de studenți finanțați total sau parțial din fonduri publice. Creșterea în anul 2015 față de anul 2012 este mult mai accentuată în cazul studenților străini cărora li se finanțează numai taxele de școlarizare. Continuarea acestei modificări de structură este dependentă substanțial de politicile statului român.

➤ Dacă în anul 2012 numărul studenților străini care își plătesc din surse proprii (în lei sau valută) toate taxele solicitate de universități, în condițiile legii, a fost de 10.351, în anul 2015 numărul lor ajunsese la 13.845. **Prin această creștere s-a realizat o majorare a veniturilor universităților din alte surse decât cele bugetare.**

Tabelul 4.7. Evoluția studenților străini după sursele de finanțare, în perioada 2012-2015 (nr. studenți)

Studenți străini	Ian.2012	Ian.2013	Ian.2015	Ian.2015
Toate ciclurile ,				
Total, din care:	18.577	20.051	21.829	23.304
- BURSĂ	5.629	5.297	5.504	5.438
- CPNV	2.595	3.571	3.776	4.021
- CPV	7.824	8.923	10.557	11.978
- CPL	2.527	2.260	1.992	1.867
Licență,				
Total, din care:	16.056	17.443	19.064	20.208
- BURSĂ	4.670	4.397	4.574	4.484
- CPNV	2.252	3.168	3.256	3.300
- CPV	7.094	8.040	9.599	10.886
- CPL	2.040	1.838	1.635	1.538
Master				
Total, din care:	1.432	1.463	1.657	1.887
- BURSĂ	552	558	642	658
- CPNV	298	367	485	645
- CPV	184	232	281	355
- CPL	396	306	249	229
Doctorat,				
Total, din care:	361	400	398	496
- BURSĂ	131	97	85	116

- CPNV	34	34	32	76
- CPV	118	159	173	207
- CPL omâni	78	110	108	97
Rezidențiat, postuniversitar,				
Total, din care:	728	745	710	713
- BURSĂ	276	245	203	180
- CPNV	11	2	3	0
- CPV	428	492	504	530
- CPL	13	6	0	3

BURSA – Acordată de statul român. Toate cheltuielile se suportă de la bugetul de stat.

CPNV – Cont propriu nevalutar. De la bugetul de stat se suportă numai cheltuielile de școlarizare.

CPV – Cont propriu valutar. Studentul suportă în valută toate taxele cerute de statul român.

CPL – Cont propriu în lei. Studentul suportă aceleași taxe ca și studentul român.

Sursa. Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice

Concluzii interesante se pot desprinde și din analiza structurii pe țări de origine și pe cicluri universitare a studenților străini din România, care este prezentată în tabelul de mai jos, în care sunt selectate primele 26 țări, cu un număr de studenți mai mare sau egal cu 100. Peste 90% din studenții străini din România provin din aceste țări.

Tabelul 4.8. Numărul studenților străini înmatriculați în universitățile publice în anul 2015, pe țări de origine

Țara	Toate ciclurile		Licență		Master		Doctorat		Postuniversitar	
	Total	Etnici români	Total	Etnici români	Total	Etnici români	Total	Etnici români	Total	Etnici români
TOTAL, din care:	23.304	9.384	20.208	7.797	1.887	1.264	496	120	713	203
Rep. Moldova	7.319	7.021	6.073	5.809	1.113	1.087	72	70	61	55
Israel	2.074	111	1.972	101	7	0	73	1	22	9
Franța	1.739	31	1.713	29	21	0	3	0	2	2
Tunisia	1.374	2	1.211	0	50	1	7	0	106	1
Grecia	1.022	63	970	51	33	6	16	3	3	3
Germania	817	137	764	129	20	3	31	3	2	2
Maroc	762	12	683	1	21	1	1	0	57	10
Serbia	657	586	512	452	93	85	18	16	34	33
Irak	560	12	414	12	66	0	55	0	25	0
Siria	508	115	433	110	22	2	21	0	32	3
Italia	475	27	442	22	17	1	13	1	3	3
Turcia	456	2	420	1	23	0	6	0	7	1
Nigeria	375	3	315	2	29	0	4	0	27	1
Iordania	333	111	287	92	8	4	11	2	27	13
Anglia	308	1	304	1	0	0	4	0	0	0
Albania	305	231	243	177	35	31	11	8	16	15
Suedia	297	26	295	26	1	0	1	0	0	0
Ungaria	258	52	220	43	36	7	2	2	0	0
Bulgaria	229	181	201	161	15	10	5	2	8	8
Ucraina	226	171	189	153	18	12	9	2	10	10
Gaza	175	34	148	31	1	0	7	0	19	3
SUA	151	85	130	76	7	0	5	1	9	9
Angola	135	80	123	0	12	0	0	0	0	0
Iran	129	9	99	6	8	0	7	2	15	1
India	114	1	67	0	2	0	3	0	42	1
Turkmenistan	154	1	143	0	10	1	1	0	0	0

Sursa. Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice

✓ Statul român promovează o politică de susținere a populației tinere de etnie română din statele vecine, pentru a avea acces la studii universitare. Astfel, în anul 2015 erau înmatriculați în universitățile românești 9.384 studenți de etnie română, provenind, în special, din: Republica Moldova (7.021), Serbia (586), Albania (231), Bulgaria (181) și Ucraina (171).

✓ Numărul de studenți proveniți din țări cu învățământ superior dezvoltat este relativ mic: Franța (1.739), Germania (817), Italia (475), Regatul Unit (308), Suedia (297), SUA (151).

✓ Un grad mai mare de vizibilitate a învățământului superior românesc este în țări precum: Israel (2.074), Tunisia (1.374), Grecia (1.022), Maroc (762), Irak (560), Turcia (457), Nigeria (375), Iordania (333). **Aceste piețe au fost inițiate și dezvoltate înainte de anul 1990. În ultimii 25 de ani, universitățile românești au fost preocupate mai mult de „masificarea” învățământului superior intern. Dezvoltarea acestor piețe tradiționale a fost ignorată, deși universitățile puteau să-și sporească vizibilitatea în acest spațiu.**

Premise favorabile pentru creșterea afluxului de studenți străini spre universitățile românești au fost create odată cu dezvoltarea *Spațiului European al Învățământului Superior*. Dintre factorii favorizanți enumerăm:

- ciclurile universitare standardizate,
- recunoașterea reciprocă a diplomelor universitare,
- taxele mici de școlarizare practicate în România,
- regula Gravier (studenții străini din statele membre ale UE beneficiază de aceleași condiții de taxe ca și studenții naționali).

Cu toate acestea, numărul studenților străini (exclusiv studenții de etnie română) care vin să studieze în România este foarte redus, iar al celor din UE este aproape neglijabil.

Considerăm că principalele cauze ale acestei situații sunt:

- **lipsa unor strategii și acțiuni concrete** la nivelul ministerului și al universităților, menite să conducă la creșterea numărului de studenți ce accesează învățământul superior românesc; o strategie care nu produce efecte nu există decât la nivel declarativ;
- **slaba dezvoltare a programelor de studii în limbi de circulație internațională**, metoda anilor pregătitori pentru învățarea limbii române nefiind utilă decât atunci când studenții străini au ca scop învățarea și perfecționarea acestei limbi;

- **calitatea învățământului superior românesc nu este scoasă în evidență, în absența universităților românești din topurile internaționale de largă circulație.** Chiar dacă în unele universități și în anumite domenii există performanțe, absența din aceste topuri nu permite o evaluare din partea studenților străini.

Având în vedere tendințele de scădere a numărului de candidați români la studii universitare, ceea ce înseamnă o restrângere drastică a pieței interne pentru învățământul superior românesc, nu rămâne decât șansa extinderii pe piețele internaționale. Dar această extindere presupune restructurări masive în domeniul calității.

Participarea activă la piața studenților internaționali are numeroase oportunități, dar și riscuri. Oportunitățile trebuie valorificate, iar riscurile acceptate sau controlate, cel puțin în parte.

Oportunități:

- Poate sprijini îmbunătățirea calității educației în țara proprie prin sporirea mobilității și, prin urmare a concurenței, prin atragerea talentelor în propria țară, prin expunerea studenților proprii la gândire/învățare multiculturală și asigurarea cunoașterii altor țări, dublate de dobândirea unei experiențe cu care se întorc acasă.

- Poate contribui la sporirea productivității cercetării întreprinse de mediul academic din România și la îmbunătățirea calității acesteia, prin facilitarea accesului la instituții din UE sau la alte instituții internaționale care oferă granturi pentru schimburi academice și experiență profesională în străinătate;

- Poate presupune beneficii financiare și economice atunci când fluxurile nete sunt pozitive, deoarece studenții internaționali plătesc taxe de școlarizare, de obicei mai mari decât studenții locali, iar furnizorii străini plătesc impozite.

- Poate crea abilități mai bune de utilizare a limbilor străine.

- Creează o forță de muncă mai mobilă.

Riscuri:

- Internaționalizarea și deschiderea granițelor poate conduce la un exod al creierelor. Deja se apreciază că un număr mare de membri ai comunității academice românești se află în străinătate, inclusiv cercetători de vârf din mai multe domenii.

- Pierderea de forță de muncă calificată și riscul de structurării unor sectoare cum este, spre exemplu, sănătatea.

- Există potențialul pierderii investiției în absolvenții care pleacă în alte țări și nu se mai întorc acasă. Pierderea va putea fi redusă dacă România va reuși, la rândul său, să inverseze rezultatul fluxurilor de studenți de la pierdere netă, cum este în prezent, la câștig net.

4.3. Clasificarea universităților. Ierarhizări internaționale și locul instituțiilor de învățământ superior românești în aceste ierarhii.

Satisfacerea cererii masive pentru educație superioară manifestată pe piața internă după 1990, a fost singurul obiectiv ce a stat la baza politicilor din domeniul învățământului superior românesc, chiar dacă acest fapt nu a fost declarat explicit. Consecința acestei politici a fost creșterea rapidă și necontrolată a numărului de instituții de învățământ superior, atât în sectorul public cât și în cel privat.

Tabel 4.9. Evoluția numărului de instituții de învățământ superior în sectorul public și privat în perioada 1990/1991 – 2013/2014

	1990/1991	1995/1996	2000/2001	2005/2006	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
Total								
- Instituții	40	95	126	107	108	108	107	103
- Facultăți	186	437	696	770	629	614	596	590
Public								
- Instituții	40	59	59	55	56	51	56	56
- Facultăți	186	311	438	554	432	415	405	405
Privat								
- Instituții	-	36	67	52	52	57	51	47
- Facultăți	-	126	258	216	207	199	191	185

Sursa: INS, Baza de date TEMPO, Buletine statistice

Permisivitatea criteriilor de autorizare provizorii și de acreditare, dar mai ales lipsa de fermitate în a le impune, manifestată de CNEAA și de autoritatea centrală ce răspunde de educație a facilitat expansiunea. Nu au existat standarde clare de evaluare instituțională și nici a programelor de studiu în raport de calificări. Criteriile de calitate se refereau aproape în exclusivitate la inputuri, lipsind cele care trebuiau să comensureze finalitatea procesului educațional (competențele dobândite și inserția pe piața muncii). În aceste condiții calitatea

procesului de instruire era precară, iar preocupările pentru adaptarea programelor la cerințele pieței muncii au lipsit aproape în totalitate.

Evaluările naționale sunt privite cu suspiciune și aproape întotdeauna contestate. Interesele, mai ales cele financiare primează, deși sunt bine camuflate în spatele unor argumente aparent obiective.

În această situație, pentru a evidenția locul pe care îl ocupă învățământul superior românesc în ansamblul global al domeniului, se impune să se apeleze la clasamentele internaționale.

Clasamentele diferă unele de altele prin criteriile adoptate pentru ierarhizare. În ultima vreme, alături de clasamentele mondiale s-au dezvoltat și cele regionale sau naționale, toate având însă o finalitate comună – evaluarea calității universităților și orientarea viitorilor studenți în opțiunile lor.

Primul clasament important la nivel mondial a fost publicat în anul 2003 de către Universitatea din Shanghai – **The Academic of World Universities (ARWU)**. Cunoscut și sub numele de **Clasamentul Shanghai**, ARWU utilizează 6 indicatori pentru a clasifica universitățile:

1. Numărul absolvenților instituției care au câștigat Premiul Nobel și medaliile Fields, cu o pondere de 10%;
2. Numărul angajaților instituției de învățământ superior care au câștigat Premiul Nobel sau medaliile Fields, cu o pondere de 20%;
3. Numărul cercetătorilor printre cei mai citați 250 de cercetători după domenii științifice în ultimii 10 ani, conform Thomson Reuters, cu o pondere de 20%;
4. Numărul articolelor publicate în revistele de Natură și Știință în ultimii 5 ani, cu o pondere de 20%;
5. Numărul articolelor indexate în Web of Science în anul precedent, cu o pondere de 20%;
6. Performanța academică per persoană, cu o pondere de 10%.

Din enumerarea indicatorilor se observă că ARWU valorizează universitățile cu puternice departamente de cercetare, pornind de la ideea că descoperirile științifice și inovarea generează cunoștințe noi, care se transferă în programe educaționale performante. Pregătirea studenților în aceste universități este de înalt nivel academic, diplomele eliberate fiind o garanție a competențelor dobândite și, în consecință, o garanție a angajabilității.

Clasamentul ARWU este dezvoltat și în varianta pe domenii de științe (**ARWU FIELD**) sau în varianta pe discipline (**ARWU-SUBJECT**).

Domeniile de științe avute în vedere sunt următoarele:

- SCI - științe naturale și matematice;
- ENG - inginerie/tehnologie și științe informatice;
- LIFE - științe ale vieții și de agricultură;
- MED - medicină clinică și farmacie;
- SOC - științe sociale,

iar disciplinele se referă la : matematică, fizică, chimie, informatică și economie.

Redăm mai jos clasamentele ARWU (primele 500 universități), ARWU – FIELD (primele 200 universități) și ARWU – SUBJECT (primele 200 universități) pe anul 2015 selectând țările care concentrează cea mai mare parte a fluxurilor de studenți internaționali și țările membre UE.

Tabelul 4.10. Clasamentul ARWU pe anul 2015

1. ARWU (evaluare de ansamblu)

ȚARA	1-500	1-20	21-100	101 - 200	201 - 300	301-400	401-500
SUA	146	16	35	27	24	23	21
Canada	20	-	4	2	10	2	2
Australia	20	-	4	4	3	8	1
Japonia	18	-	4	3	2	3	6
UE	192	3	26	42	40	34	47
Regatul Unit	37	3	6	12	7	5	4
Germania	39	-	4	9	8	7	11
Franța	22	-	4	4	7	3	4
Olanda	12	-	4	4	2	2	-
Suedia	11	-	3	2	2	3	1
Belgia	7	-	2	2	2	1	-
Danemarca	5	-	2	1	1	1	-
Finlanda	6	-	1	-	-	2	3
Italia	20	-	-	5	3	2	10
Spania	13	-	-	1	4	3	5
Austria	6	-	-	1	2	-	3
Irlanda	3	-	-	1	-	1	1
Portugalia	3	-	-	-	1	1	1
Cehia	1	-	-	-	1	-	-
Polonia	2	-	-	-	-	2	-
Grecia	2	-	-	-	-	1	1
Ungaria	2	-	-	-	-	-	2
Slovenia	1	-	-	-	-	-	1
EEE	10	1	4	3	2		
Elveția	7	1	3	2	1	-	-
Norvegia	3	-	1	1	1	-	-
Alte țări	94	-	3	19	19	30	23
TOTAL	500	24	110	145	142	134	147

Sursa: Academic Ranking of World Universities/Statistics

2. ARWU – FIELD (evaluare pe domenii de știință)

ȚARA	SCI	NG	LIFE	MED	SOC
SUA	68	54	81	79	100
Australia	8	10	11	7	9
Canada	5	6	8	12	13
Japonia	9	7	6	4	-
UE - 28	73	52	71	78	52
Regatul Unit	17	12	21	20	26
Germania	15	5	13	16	5

Franța	11	8	9	6	-
Italia	8	5	1	8	-
Olanda	6	3	7	8	11
Spania	4	4	3	2	2
Suedia	3	5	7	5	5
Belgia	3	3	3	4	4
Danemarca	3	2	3	3	3
Austria	2	1	2	3	1
Finlanda	1	1	1	2	-
Portugalia	-	3	-	-	-
Irlanda	-	-	1	-	1
Grecia	-	-	-	1	-
EEE	6	3	8	7	5
Elveția	6	2	6	4	3
Norvegia	-	1	2	3	2
Alte țări	31	68	15	36	43
Total	200	200	200	200	200

3. ARWU – SUBJECT (evaluare pe discipline)

ȚARA	Matematică	Fizică	Chimie	Informatică	Ec. și afaceri
SUA	56	66	58	63	96
Australia	5	5	4	10	8
Canada	6	5	7	7	13
Japonia	4	7	9	1	1
UE - 28	64	92	67	48	59
Franța	14	11	9	2	5
Germania	13	17	19	2	7
Italia	13	17	3	4	2
Regatul Unit	9	19	16	16	20
Spania	8	3	8	9	3
Suedia	2	4	3	1	4
Belgia	1	4	2	3	3
Austria	1	3	-	2	2
Danemarca	1	1	2	2	4
Portugalia	1	1	-	-	-
Rep. Cehă	1	1	-	-	-
Olanda	-	6	5	5	7
Finlanda	-	1	-	1	1
Grecia	-	1	-	1	-
Irlanda	-	1	-	-	1
Ungaria	-	1	-	-	-
Polonia	-	1	-	-	-
EEE	6	5	5	3	7
Elveția	4	5	5	2	4
Norvegia	2	-	-	1	3
Alte țări	59	20	50	68	16
Total	200	200	200	200	200

Sursa: Prelucrări după datele statistice ale *Institut of Education, Shanghai Jiao Tong University, 2015*

România nu are nici o universitate în topurile ARWU – 2015 publicate. Decalajul între învățământul superior românesc și cel din țările europene avansate este considerabil și nici șanse de reducere nu sunt dacă se vor apăra cu obstinație actualele principii de organizare necompetițională și de finanțare necondiționată.

Singura universitate românească care a reușit să pătrundă în topul ARWU – SUBJECT este Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj care în anul 2013 ocupa la disciplina matematică o poziție cuprinsă în intervalul 101-150, iar care în anul 2015 a părăsit acest top al primelor 200 universități.

În anul 2004 a fost publicat clasamentul **The Times Higher Education**, din anul 2005 el fiind elaborat împreună cu Compania Quaquarelle Symonds sub denumirea de **QS-THES**. Din 2010, acesta a fost împărțit în două clasamente independente:

- a) THE World University Ranking (THE),
- b) QS University Ranking (QS).

Clasamentul QS are următorii indicatori și ponderi în ierarhizare:

1. Reputația academică măsurată printr-un sondaj global al profesorilor – 40%;
2. Reputația angajatorului (universitatea) măsurată printr-un sondaj al angajaților – 10%;
3. Citări per profesor conform Scopus – 20%;
4. Raportul dintre studenți și profesori – 20%;
5. Ponderea studenților din alte țări – 5%;
6. Ponderea profesorilor din alte țări – 5%.

Spre deosebire de ARWU, acest clasament încearcă să surprindă reputația universității și reputația academică, dar măsurarea acestora prin sondaj (metodologia nu este publicată în detaliu) introduce un anumit grad de subiectivism.

Conform clasamentului QS-2014/2015 România are 4 instituții de învățământ superior în Top 701+ dintre care una se află în Top 700 după cum urmează:

651 - 700	Universitatea București
701+	Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași
700+	Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca
700+	Universitatea de Vest din Timișoara

România este devansată de majoritatea țărilor UE, în urma sa situându-se doar Bulgaria, care are o singură universitate în Top 700.

Ca și în cazul clasamentului ARWU, conform și acestui clasament, învățământul superior din UE este dominat de țări precum Regatul Unit, Franța, Germania, Olanda, Danemarca, Belgia, Suedia, la care se adaugă Italia și Spania.

Universitățile românești au poziționare ceva mai bună în clasamentul QS pe discipline, așa cum rezultă din următorul tabel.

Tabelul 4.11. Poziționarea instituțiilor de învățământ superior din România în clasamentul QS pe discipline în anii 2014 și 2015

Disciplina	Locul ocupat în QS pe disciplină în anul		Instituția de învățământ superior
	2014	2015	
Chimie	-	301 - 400	Universitatea București
Comunicare și Media	-	151 - 200	Universitatea București
Lingvistică	-	151 - 200	Universitatea București
Matematică	251 - 300	251 - 300	Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca
	301 - 400	251 - 300	Universitatea București
Fizică și Astronomie	301 - 400	301 - 400	Universitatea București
Limbi moderne	251 - 300	101 - 150	Universitatea București
	151 - 200	101 - 150	Universitatea de Vest Timișoara

	301 - 400	151 0 200	Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca
	251 - 300	201 - 250	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași

Sursa: QS University Ranking – SUBJECT 2014-2015.

La finele anului 2014 a fost publicat clasamentul QS University Rankings: EECA-OVERALL, care este un Top 100 al celor mai bune universități din țările emergente din Europa Centrală și Asia, fiind luate în considerare 30 de țări. Criteriile avute în vedere sunt cele consacrate în clasamentele QS, însă cu unele mici modificări la pondere.

Tabelul 4.12. QS University Rankings: EECA – OVERALL

Tara	Total în Top 100	1 - 20	21 - 40	41 - 60	61 - 80	81 - 100
1.Turcia	10	7	1	1	1	-
2. Rusia	10	4	6	-	-	-
3.Polonia	10	2	1	3	2	2
4. Rep.Cehă	9	3	1	-	1	4
5. Kazakhstan	8	1	1	2	3	1
6. Ungaria	6	1	3	2	-	-
7. Ucraina	6	-	1	2	1	2
8. România	5	-	1	3	1	-
9. Lituania	4	-	1	1	1	1
10. Letonia	3	-	-	1	1	1
11. Azerbaigean	3	-	-	-	3	-
12. Belarus	2	-	1	-	1	-
13. Slovacia	2	-	1	-	1	-
14. Slovenia	1	1	-	-	-	-
15. Croația	1	-	1	-	-	-
16. Bulgaria	1	-	-	1	-	-
17. Serbia	1	-	-	-	1	-

Sursa: Prelucrat după QS-EECA-OVERALL

Chiar și în acest clasament al țărilor emergente din Europa Centrală și Asia, România ocupă locul 8 cu 5 universități în Top 100, acestea fiind:

- Universitatea București (locul 30);
- Universitatea Babeș-Bolyai (locul 43);
- Universitatea de Vest Timișoara (locul 50);
- Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași (locul 50+);
- Universitatea „Gheorghe Asachi” Iași (locul 60+).

Clasamentul Universităților după Performanța Academică (University Ranking by Academic Performance – URAP) este elaborat începând cu anul 2010 de către o subdiviziune a Universității Tehnice Middle East din Ankara. Față de alte clasamente de circulație largă, în acest clasament se compară performanțele unui număr mai mare de universități - 2000.

Pentru clasificarea universităților se utilizează următorii 6 indicatori:

- 1- Numărul de articole publicate și indexate de Web of Science (21%);
- 2- Numărul citărilor înregistrate în ultimul an din articole publicate în precedenții 5 ani (21%);
- 3- Numărul total de documente: articole publicate în reviste de specialitate, culegeri ale conferințelor, recenziilor, discuțiilor, etc. conform Web of Science (10%);

- 4- Impactul revistelor: suma factorilor de impact al revistelor în care au fost publicate articolele în ultimii 5 ani, conform ISI (18%);
- 5- Impactul citării revistelor calculat în baza factorilor de impact al revistelor în care sunt citate revistele, conform ISI (15%);
- 6- Colaborarea internațională: numărul publicațiilor în coautoriat cu universități străine în ultimii 5 ani, conform ISI (15%).

Acest clasament se focusează pe activitatea de cercetare, deoarece nu include indicatori ai predării. De asemenea, exclude artele și științele umaniste, diminuând rolul științelor sociale. Întrucât URAP utilizează valori absolute pentru toți indicatorii, sunt avantajate universitățile mari cu departamente puternice de cercetare și activitate științifică intensă.

Redăm mai jos universitățile românești care au pătruns în acest Top 2000 și locurile pe care le ocupă în ierarhizare.

Tabelul 4.16. Universitățile din România în URAP 2014/2015

Nr. crt.	Denumirea instituției de învățământ superior	Locul ocupat în ierarhia (2000 universități)	
		Mondială	Europeană
1	Universitatea Politehnică București	594	267
2	Universitatea București	684	296
3	Universitatea Babeș Bolyai	709	308
4	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”	967	399
5	Universitatea de Vest Timișoara	1056	435
6	Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila”	1096	451
7	Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi”	1131	462
8	Universitatea de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu” Cluj-Napoca	1159	472
9	Univ. de Medicină și Farmacie „Grigore T. Popa”	1226	489
10	Universitatea Politehnică Timișoara	1472	567
11	Universitatea Tehnică Cluj Napoca	1514	581
12	Universitatea Transilvania Brașov	1632	617
13	Universitatea „Dunărea de Jos” Galați	1691	634
14	Universitatea Craiova	1777	663
15	Academia de Studii Economice București	1821	625
16	Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară Cluj Napoca	1859	685
17	Universitatea Oradea	1874	691
18	Universitatea „Ovidiu” Constanța	1966	722

Sursa: URAP-University Ranking by Academic Performance, Ankara, 2014-2015

Cu excepția a 4 instituții de învățământ superior, care se află în a doua parte a primei jumătăți a clasamentului, toate celelalte 14 se află după locul 1000 din cele 2000 universități evaluate. Dacă se au în vedere numai țările din Europa, nici o universitate românească nu este cuprinsă în top 250. În concluzie, și acest clasament, relevă o performanță redusă a instituțiilor de învățământ superior din România, mai ales din perspectiva contribuției la activitatea științifică și de cercetare reflectată în publicațiile internaționale.

Începând cu anul 2012 se elaborează un nou clasament de către „Center for World University Rankings” – CWUR din Arabia Saudită. CWUR utilizează 8 indicatori pentru clasificarea universităților (1000 universități):

- 1- Numărul absolvenților universității care au obținut premii și medalii internaționale majore raportat la mărimea universității (25%);
- 2- Numărul absolvenților universității care dețin poziții de conducere în companii internaționale de top, raportat la mărimea universității (25%);
- 3- Numărul profesorilor care au obținut premii și medalii internaționale majore (25%);
- 4- Numărul publicațiilor în reviste cu reputație (5%);
- 5- Numărul publicațiilor în reviste foarte influente (5%);
- 6- Numărul publicațiilor foarte citate (5%);
- 7- H-index al universității (5%);
- 8- Numărul cererilor internaționale de brevete (5%).

CWUR nu utilizează informații din sondaje sau trimise de universități, ceea ce asigură ierarhizărilor o mai mare obiectivitate, însă valorizează exagerat de mult premiile și medaliile internaționale și nu cuprinde indicatori ai procesului educațional. În clasament, se pleacă de la premisa că dacă universitățile au profesori recunoscuți pe plan internațional și produc absolvenți cu competențe ridicate recunoscute prin medalii și premii sau de către marile companii, atunci și universitatea este performantă în toate activitățile sale.

Conform clasamentului CWUR, România se află pe ultimul loc dintre țările membre UE din punct de vedere al performanței universităților. Singura universitate care a pătruns în acest Top – 1000 este Universitatea Babeș Bolyai din Cluj Napoca, care ocupa locul 957.

În Top 1000, UE are 368 universități, față de 229 cât are SUA, însă SUA le are mai bine plasate din punct de vedere al performanței.

În anul 2010 a fost inițiat un proiect de clasificare a universităților la nivelul UE, cunoscut sub denumirea de **U-Multirank**. Începerea acestui proiect a fost determinată de unele păreri ale oficialilor europeni, conform cărora clasamentele existente ar avantaja universitățile americane.

Noul clasament are o abordare multidimensională, axată pe principalul beneficiar – **studentul** care intenționează să studieze într-una din universitățile spațiului european. Clasamentul U-Multirank nu realizează ierarhizări ale universităților, ci le evaluează multicriterial, spre a furniza studentului aspirant informații cât mai complete pentru a-și putea fundamenta decizia de alegere.

Dimensiunile de evaluare cuprind: predarea și învățarea, cercetarea, transferul de cunoștințe, orientarea internațională și angajamentul regional.

Pentru clasamentul universităților se utilizează următorii indicatori pe cele 5 dimensiuni:

✚ **Predare și învățare:** rata absolvenților de licență; rata absolvenților de master; ponderea absolvenților de licență în termen; ponderea absolvenților de master în termen.

✚ **Cercetare:** outputul legat de arte, rata de citare; venituri externe pentru cercetare; venituri private; publicații interdisciplinare; publicații științifice (cifre absolute); publicații științifice raportate la numărul de studenți; publicații printre cele mai citate.

✚ **Transfer de cunoștințe:** publicații în coautorat cu parteneri din industrie; venituri din pregătirea profesională continuă; brevete în coautorat cu companii private; brevete acordate (valori absolute); brevete acordate raportate la numărul de studenți; publicații citate în brevete; spin-off-uri raportate la personal.

✚ **Orientare internațională:** numărul programelor de licență în limbi străine; numărul programelor de master în limbi străine; personal academic de peste hotare; grade științifice conferite cetățenilor străini; publicații cu coautori de peste hotare; mobilitatea studenților.

✚ **Angajamentul regional:** absolvenți de licență care lucrează în regiune; venituri din surse regionale; absolvenți de master care lucrează în regiune; stagii pentru studenți în regiune.

Din construcția acestui clasament rezultă cu ușurință urmărirea uneia dintre cele mai importante direcții de dezvoltare a *Procesului Bologna* – **transparența**. Studentul trebuie să dispună de informații cât mai complete despre performanțele universităților astfel încât să poată opta pentru cea care corespunde cel mai bine aspirațiilor sale.

Primul clasament U-Multirank a fost lansat în anul 2014 și include 850 instituții de învățământ superior. U-Multirank indică performanța universităților în 5 grupuri (de la *foarte bine* până la *slab*) pentru fiecare din cei 30 de indicatori. Calificativul se referă la distanța punctajului indicatorului tuturor instituțiilor de învățământ superior față de medie. Utilizatorul (viitorul student) are posibilitatea să decidă care indicatori sunt importanți pentru el și să caute universitățile cele mai bine plasate după nevoile și aspirațiile sale.

Pentru a avea o imagine cât mai aproape de realitate asupra calității și performanțelor la care a ajuns învățământul superior din România, s-au luat în considerare cele mai cunoscute clasamente întocmite pe plan mondial, pornindu-se de la ideea că fiecare dintre ele are o anumită concepție și valorizează anumiți indicatori. În baza acestor clasamente se pot trage câteva concluzii importante din perspectiva unor evaluări internaționale independente.

Transformarea învățământului superior din România într-un învățământ de masă a provocat și menținut o scădere pronunțată a calității și performanțelor acestuia. Preocupate de a atrage cât mai mulți studenți, indiferent de nivelul de pregătire, care să le asigure surse de finanțare utilizate în cea mai mare parte pentru salarii, universitățile au neglijat în bună măsură standardele de calitate și performanța academică. Totodată, universitățile s-au orientat exclusiv spre o piață internă abundentă și necompetitivă, fapt care le-a izolat de mediul academic extern și de exigențele unei piețe a furnizorilor de educație din ce în ce mai globală și competitivă. Cu alte cuvinte, învățământul superior s-a orientat mai mult spre el însuși decât spre rezultate.

Instituțiile de învățământ superior nu au pătruns în topurile internaționale, iar atunci când au făcut-o au ocupat poziții deloc onorante. Plasări pe locuri mai puțin stânjenitoare se înregistrează în topurile pe discipline ceea ce scoate în evidență faptul că mai există unele nuclee izolate care mai generează performanță. Deși în România există 103 instituții de învățământ superior, dintre care 56 publice și 47 private, numai 5-6 au o oarecare vizibilitate în topurile care ierarhizează un număr mai mare de universități (1000). Încă vreo 10 apar doar în topurile care evaluează 2000 universități. Este evident că fără o recunoaștere internațională a valorii, nu există pe o piață globală. Învățământul superior de tip parohial nu mai are nici o șansă de supraviețuire, nici măcar pe piața internă.

4.4. O imagine de ansamblu a calității învățământului superior din România conform Barometrelor calității

Proiectul strategic „Asigurarea calității în învățământul superior din România în context european. Dezvoltarea Managementului Calității Academice la Nivel de Sistem și Instituțional” – *ACADEMIS*, finanțat din fonduri europene prin POSDRU, a avut ca obiectiv general dezvoltarea și implementarea unui sistem eficient de asigurare și management al calității, atât la nivel de sistem cât și la nivelul instituțiilor de învățământ superior, prin realizarea transferului de bune practici, consolidarea unui set de metodologii de evaluare în concordanță cu standardele europene și crearea unui nucleu de experți în domeniul calității.

În cadrul acestui amplu proiect au fost realizate și trei Rapoarte privind starea calității învățământului superior din România, cunoscute sub numele *Barometrele Calității 2009, 2010 și 2011* însușite și publicate sub egida *ARACIS*.

Printre alte aspecte deosebit de importante aceste Rapoarte cuprind și o imagine sintetică a calității învățământului superior din România, evaluată prin prisma a 40 de indicatori de calitate considerați relevanți.

Un grup de 9 indicatori măsoară starea calității educației superioare din România în contextul *Procesului Bologna*.

Un al doilea grup, de 10 indicatori, măsoară starea calității învățământului superior din perspectiva sistemului extern de asigurare a calității dezvoltat de ARACIS.

Al treilea grup, de 21 indicatori, este consacrat măsurării calității educației prin prisma principalilor actori implicați direct: angajatori, cadre didactice, studenți. Evaluarea stării acestor indicatori s-a făcut prin cercetări sociologice la cele trei categorii de actori interesați direct de calitatea învățământului superior. Pentru evidențierea eventualelor tendințe, cercetările s-au repetat trei ani consecutivi (2009, 2010, 2011), ajungându-se în esență la aceleași concluzii și evaluări.

O privire fugară asupra nivelului indicatorilor ar conduce la părerea că starea calității învățământului superior românesc este mai degrabă una moderată. Din cei 40 de indicatori evaluați, 11 au o stare pozitivă, 14 au o stare moderată și 15 au o stare negativă.

Totuși, după cum atrag atenția autorii rapoartelor „o astfel de afirmație poate fi superficială în condițiile în care indicatorii care pot părea cu adevărat importanți...au fost evaluați prin culoarea roșie. Altfel spus, dimensiuni ale calității precum ar fi relația dintre piața muncii și universitățile românești și conținutul procesului educațional au o stare negativă.

Cum acești indicatori vizează rezultate ale învățământului superior, concluzia este mai degrabă alarmantă: dacă nu introducem corecții mari și rapide, în sistem și în universități, riscăm să avem universități tot mai puțin performante, diplome tot mai multe, competențe individuale de tip profesional tot mai puține și, în final, o lipsă cronică de competitivitate europeană.” În aceeași ordine de idei, autorii remarcă faptul că „Atunci...când sunt avute în vedere finalitățile sistemului, imaginea rezultată este, în mare parte, a unui sistem centrat pe sine. Este mai degrabă percepția unui sistem ale cărui legături cu mediul sunt insuficient explorate și analizate, sistem ce urmează o logică proprie coerentă dar care este mai puțin implicat în societate și mai degrabă decuplat de aceasta”.

Pertinența acestor concluzii rezultate din analiza indicatorilor este probată de întreaga evoluție de până acum a învățământului superior. Studentul a fost privit aproape în exclusivitate prin prisma purtătorului de resursă financiară, publică sau privată, și mai puțin prin prisma intereselor sale de a se integra în muncă în posturi compatibile cu calificări de nivel superior. Universitățile nu și-au asumat responsabilitatea socială, rezumându-se a se considera simpli prestatori de servicii educaționale la cererea „clientului”.

În același timp, în implementarea elementelor **formale** ale *Procesului Bologna*, România a înregistrat progrese așa cum rezultă din tabelul de mai jos.

Tabel 4.17. Dinamica progreselor înregistrate de România în implementarea Procesului Bologna

Criterii de evaluare a implementării Procesului Bologna	Indicatori de evaluare a implementării Procesului Bologna	Evaluarea indicatorilor în raportul BFG pentru Bergen 2005	Evaluarea indicatorilor în raportul BFG pentru Londra 2007	Evaluarea indicatorilor în raportul BFG pentru Leuven 2009	Raport de evaluare a indicatorilor ptr. Perioada 2009-2012
Implementarea celor 2 cicluri de studii universitare	Gradul de implementare a primului și a celui de-al doilea ciclu de studii	Performanță foarte bună	Performanță foarte bună	Performanță excelentă	Performanță excelentă

	universitare				
	Gradul de acces către ciclul următor de studii universitare	Progrese slabe	Performanță excelentă	Performanță excelentă	Performanță excelentă
	Gradul de implementare a cadrului național al calificărilor în învățământul superior	-	Performanță foarte bună	Performanță bună	Performanță foarte bună
Asigurarea calității	Gradul de dezvoltare a unui sistem extern de asigurare a calității	Performanță bună	Performanță foarte bună	Performanță excelentă	Performanță excelentă
	Elemente cheie ale sistemului de evaluare	Performanțe bune	-	-	-
	Gradul de participare a studenților în procesul de asigurare a calității	Unele progrese au fost realizate	Unele progrese au fost realizate	Performanță excelentă	Performanță bună
	Gradul de participare internațională în procesul de asigurare a calității	Performanțe bune	Performanțe bune	Performanță foarte bună	Performanță excelentă
	Gradul de implementare națională a standardelor europene de asigurare a calității ce corespund EHEA	-	Performanță foarte bună	Performanță excelentă	Performanță excelentă
Recunoașterea diplomelor și a perioadelor de studii	Gradul de implementare a Suplimentului de Diplomă	Performanțe excelente	Performanțe excelente	Performanțe excelente	Performanță excelentă
	Gradul de implementare a Convenției de la Lisabona cu privire la recunoașterea atestărilor obținute în învățământul superior în statele din Regiunea Europei	Performanțe excelente	Performanțe excelente	Performanțe excelente	Performanță excelentă
	Gradul de implementare a creditelor ECTS	Performanțe excelente	Performanțe excelente	Performanță foarte bună	Performanță excelentă
	Gradul de recunoaștere a învățării anterioare	-	Performanță foarte bună	Performanță foarte bună	-
	Recunoaștere și furnizare de diplome comune	-	Performanțe excelente	-	-

Sursa: Prelucrat din Barometrul Calității 2009 și actualizat cu date din Raportul BFG 2009-2012.

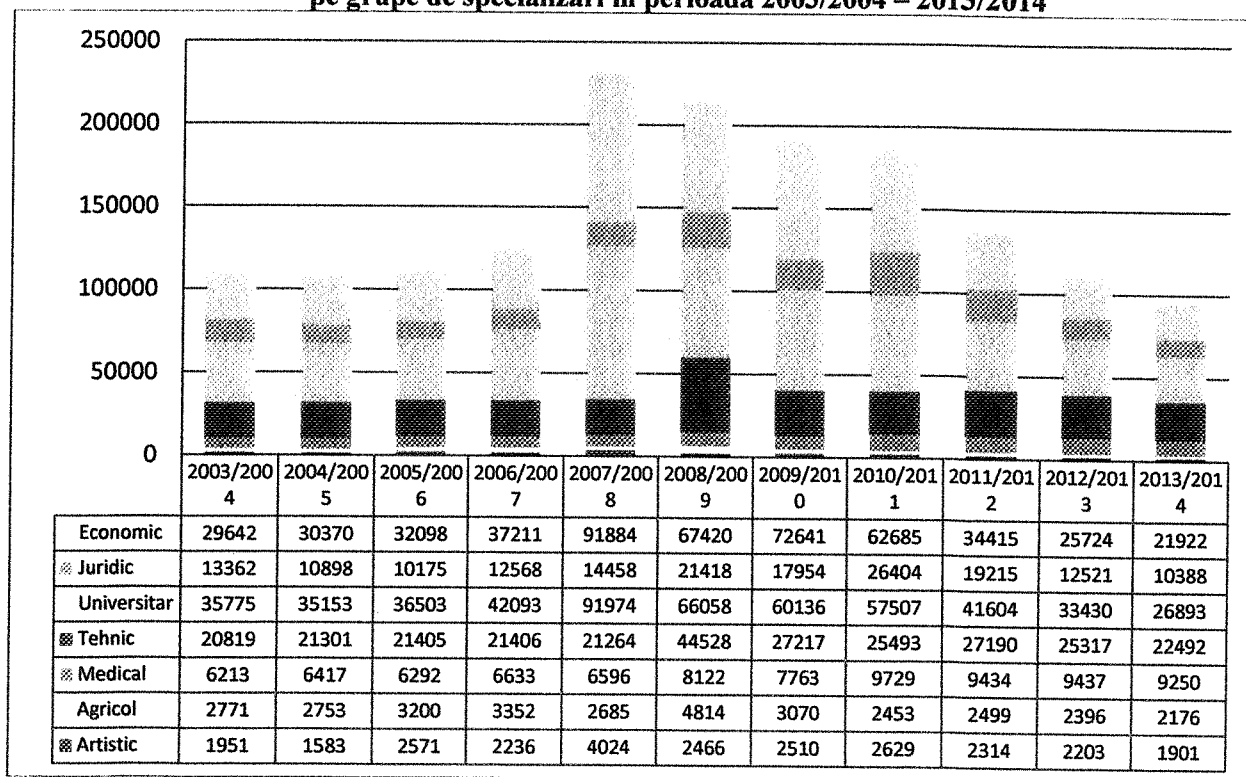
Autorii celor trei rapoarte privind „Starea calității învățământului superior din România” remarcă progrese înregistrate de România pe plan european, însă își pun și o întrebare fundamentală: „În ce măsură însă asimilarea formală de către România a principiilor Bologna a generat o restructurare de substanță a învățământului superior?” după care fac următoarele comentarii: „Răspunsul la aceste întrebări este mai degrabă unul negativ. (...). Un decalaj ridicat între gradul de asimilare formală a principiilor Bologna și gradul scăzut de restructurare de substanță a învățământului superior. Altfel spus, percepțiile europene cu privire la capacitatea de schimbare a învățământului superior românesc sunt mult prea optimiste”.

Opinia autorilor este perfect justificată nefiind puține cazurile în care România excelează în preluarea formelor fără fond, ducând o politică de imagine și nu una de transformare profundă a unei realități deloc încurajatoare. A intra în capcana formală a indicatorilor de monitorizare este o eroare fundamentală. Nu indicatorii sunt cei care dau substanță procesului. Acesta este și cazul indicatorului „Pondere populației cu studii superioare în grupa de vârstă 30-34 ani”. Indicatorul statistic măsoară numărul de diplome și nu de competențe integrate în muncă capabile să genereze progres economic și social.

5. Absolvenții de învățământ superior și piața muncii

Procesul de expansiune a învățământului superior românesc s-a reflectat în evoluția numărului de absolvenți care a avut o creștere rapidă până în anul universitar 2007/2008. După acest an evoluția intră pe o pantă descendentă, astfel încât numărul absolvenților din anul universitar 2013/2014 era chiar mai mic decât cel din anul 2003/2004.

Graficul 5.1. Evoluția numărului de absolvenților ai învățământului superior pe grupe de specializări în perioada 2003/2004 – 2013/2014

Sursa: INS, Buletine statistice educație 2003/2004 – 2013/2014

O componentă de bază a politicilor educaționale, atât la nivel de sistem cât și pentru fiecare universitate, ar trebui să fie împlinirea profesională a absolvenților de învățământ superior, într-o carieră corespunzătoare pregătirii. Așa după cum s-a arătat, inserția pe piața forței de muncă este o prioritate a responsabilității universitare. Scopul oricărui sistem de învățământ superior responsabil este de a pregăti absolvenți care să își găsească locuri de muncă în specializările în care s-au format și care, prin competențele dobândite, să contribuie la dezvoltarea economico-socială a țării. Din această cauză, trebuie căutate răspunsuri la câteva întrebări:

- Emigrarea persoanelor cu studii superioare este semnificativă?
- Absolvenții își găsesc locuri de muncă pe piața internă?
- Există compatibilitate între cerințele pieței muncii și pregătirea universitară?

5.1. O estimare a emigrării persoanelor cu studii superioare în perioada 1997-2013

Datele publicate de INS referitoare la emigrare reflectă emigrația românească numai după țările de destinație și după grupele de vârstă, lipsind informațiile care să descrie emigrarea după nivelul de instruire. Studii de detaliu pe această temă nu au fost întreprinse nici de institutele de cercetări, întrucât nu au existat comenzi în acest sens. Este firesc ca politicile de finanțare din fondurile publice a învățământului superior să integreze acest aspect, mai ales în perioada actuală când, datorită reducerii numărului de înmatriculări, ponderea finanțării publice a crescut mult. Proporția locurilor bugetare în învățământul superior, calculată ca raport între cifrele de școlarizare și efectivele de absolvenți de liceu, a trecut de 55% în perioada 2011-2014.

Tab. 5.1. Evoluția cifrelor de școlarizare aprobate pentru înmatriculările în anul I de licență, a absolvenților de liceu cu diplomă de bacalaureat și a ponderii locurilor bugetate în absolvenții de liceu cu bacalaureat promovat

Anii	Cuantumul cifrei de școlarizare	Absolvenți de liceu cu bacalaureat promovat	% locuri buget /absolvenți de liceu cu bacalaureat promovat
2007	57.216	188.123	30,41
2008	62.600	204.883	30,29
2009	62.060	204.883	30,55
2010	62.614	163.145	38,29
2011	62.850	111.922	56,16
2012	62.400	92.209	67,67
2013	62.400	114.652	54,43
2014	62.400	104.329	59,81

Sursa: Nota de fundamentare la Hotărârea Guvernului nr. 211/2015 privind aprobarea cifrelor de școlarizare pentru învățământul preuniversitar și superior de stat în anul școlar/universitar 2015-2016

În condițiile creșterii ponderii finanțării publice, este din ce în ce mai probabil ca mulți absolvenți de studii superioare, care părăsesc România pentru a lucra în străinătate, să fi beneficiat pe timpul studiilor de finanțare publică. Într-o astfel de situație, România suferă două categorii de pierderi: pe de o parte nu beneficiază de aportul absolvenților de învățământ superior, iar pe de altă parte se pierd resurse bugetare alocate instruirii acestei categorii de absolvenți. Dacă prima categorie de pierderi nu poate fi evitată, deoarece libera circulație a persoanelor nu poate fi îngrădită, în ceea ce privește pierderile bugetare se pot adopta politici de finanțare care să le diminueze, prin partajarea între stat și student a costurilor școlarizării. Politica finanțării prin subvenționarea universităților de stat poate fi revizuită. Ea nu conduce nici la

stimularea creșterii competitivității universităților publice și nici la formularea unor politici care să vizeze creșterea eficienței utilizării fondurilor publice.

În lipsa unor date detaliate, care să cuantifice emigrația absolvenților cu studii superioare nu există decât posibilitatea unor estimări globale, pornindu-se de la populația activă și inactivă cu studii superioare existentă la două momente de timp, luându-se în considerare intrările și ieșirile din sistem a persoanelor cu studii superioare în perioada dintre cele două momente avute în vedere.

Tab. 5.2. Populația cu studii superioare, activă și inactivă în anii 1996 și 2013

mii persoane

Grupe de vârstă	1996				2013			
	Populația cu studii superioare				Populația cu studii superioare			
	Ocupată	În șomaj	Inactivă	Total	Ocupată	În șomaj	Inactivă	Total
Sub 25 ani	17	5	7	29	53	26	61	140
25 – 34 ani	225	10	10	245	674	55	64	793
35 – 64 ani	606	6	88	700	965	21	133	1.119
65 și peste	9	-	104	113	8	-	165	173
Total	857	21	209	1.087	1.700	102	423	2.225

Sursa: INS, Baza de date Tempo Online pentru anul 1996 și INS, Cercetarea AMIGO, Forța de muncă în România; ocupare și șomaj pentru anul 2013

Din tabelul de mai sus rezultă că populația cu studii superioare și-a modificat semnificativ structura pe grupe de vârstă, datorită intrărilor în sistem a absolvenților de studii superioare care au acoperit pe de o parte acumulările, iar pe de altă parte ieșirile din sistem ca urmare a deceselor și emigrării definitive sau temporare a persoanelor cu studii superioare. Prin urmare, pentru estimarea numărului de persoane cu studii superioare care au plecat la muncă în străinătate definitiv sau temporar poate fi folosită ecuația:

$$S_2 = S_1 + A - D - E$$

unde:

S_2 = populația cu studii superioare în populația activă și inactivă la momentul $t_2 = 2013$;

S_1 = populația cu studii superioare în populația activă și inactivă la momentul $t_1 = 1996$;

A = absolvenții de studii superioare din perioada 1997-2013. În calcul s-au luat în considerare numai absolvenții de licență pentru a se evita dublările în cazul masteratelor sau doctoratelor. Numărul absolvenților s-a corectat prin luarea în considerare a unui grad de promovabilitate a examenului de licență de 97% și s-a diminuat cu absolvenții străini care este de presupus că au părăsit în cea mai mare parte sistemul după absolvirea studiilor;

D = numărul de decese de persoane cu studii superioare. Estimarea s-a făcut prin proporționalitate pe grupe de vârstă;

E = populația cu studii superioare care a emigrat definitiv sau temporar.

$$E = S_1 - S_2 + A - D = A - (S_2 - S_1) - D$$

Utilizând această formulă, s-a calculat că un număr de aproximativ 480 mii persoane cu studii superioare au părăsit România în cei 17 ani avuți în vedere la efectuarea calculului estimativ (1997 inclusiv – 2013 inclusiv).

Totuși, trebuie avut în vedere că în perioada 1997-2013 populația cu studii superioare a crescut, conform cercetării AMIGO, cu 1138 mii persoane, în timp ce în aceeași perioadă, au absolvit studiile universitare un număr de 2093 mii persoane. Deci, numărul de absolvenți de studii

superioare care nu se mai regăsesc în sistem este de **955 mii persoane**. Numărul este mult prea mare pentru a nu avea rezerve asupra estimării.

Prin urmare, România a pierdut o parte substanțială din forța de muncă superior calificată și procesul este departe de a se atenua în viitor. Este adevărat că emigrarea acestei forțe de muncă a detensionat piața, dar tot atât de adevărat este și faptul că a destructurat-o: unele domenii au început să resimtă un acut deficit de forță de muncă superior calificată. În acest context se pune din ce în ce mai acut problema efectuării unor studii de specialitate prin care să se inventarieze specializările cele mai vulnerabile la emigrare și a celor în care se înregistrează o destructurare internă semnificativă, pentru a putea fi avute în vedere la fundamentarea unor politici de finanțare diferențiate.

5. 2. Populația cu studii superioare și piața internă a muncii

De un interes pronunțat sunt tendințele pieței muncii după perioada de infuzie masivă de absolvenți cu studii superioare, care a ținut până în anul 2009. De asemenea, analiza este extinsă și asupra populației cu studii superioare cu vârsta de muncă dar care este inactivă din punct de vedere economic, deoarece se observă unele mutații care ar putea fi de durată.

Tabelul 5.3. Populația cu studii superioare în vârstă de muncă, activă și inactivă și ratele de activitate și inactivitate în perioada 2009 – 2013

	2009	2010	2011	2012	2013
Populația activă (mii persoane)					
- 15-64 ani	1486	1557	1685	1751	1796
- Sub 25 ani	79	81	87	81	78
- 25 – 34 ani	616	645	697	716	729
- 35 – 44 ani	393	438	490	532	538
Populația inactivă (mii persoane)					
- 15-64 ani	165	211	239	261	259
- Sub 25 ani	22	43	54	62	61
- 25 – 34 ani	27	43	49	62	64
- 35 – 44 ani	8	11	14	16	19
Rata de activitate (%)					
- 15-64 ani	90,0	88,1	87,6	87,0	87,4
- Sub 25 ani	78,2	65,3	61,7	56,6	56,1
- 25 – 34 ani	95,8	93,8	93,4	92,0	91,9
- 35 – 44 ani	98,0	97,6	97,2	97,1	96,6
Rata de inactivitate (%)					
- 15-64 ani	10,0	11,9	12,4	13,0	12,6
- Sub 25 ani	21,8	34,7	38,3	43,4	43,9
- 25 – 34 ani	4,2	6,2	6,6	8,0	8,1
- 35 – 44 ani	2,0	2,4	2,8	2,9	3,4

Notă: Populația totală s-a calculat prin însumarea populației active și inactive din punct de vedere economic.

Sursa: INS, Cercetarea AMIGO, Forța de muncă în România: ocupare și șomaj, 2009-2013

Populația activă cu studii superioare a crescut în perioada 2009-2013 cu 310 mii persoane, în special în grupele de vârstă 25 – 34 ani (113 mii persoane) și de 35 – 44 ani (138 mii persoane). Populația activă sub 25 de ani a rămas relativ constantă, ceea ce înseamnă că absolvenții recentii de studii superioare din această grupă de vârstă nu au depășit numărul de persoane cu studii

superioare ce a trecut în grupa de vârstă 25 – 34 ani, a cărei creștere a fost alimentată, în primul rând de absolvenții care și-au finalizat studiile universitare după vârstă de 25 ani.

Dacă în cifre absolute se înregistrează creșteri, în cifre relative (ratele de activitate) evoluția este descendentă, mai pronunțată în grupa de vârstă de sub 25 ani. **Îngrijorător este faptul că ratele de activitate se reduc constant în grupele de vârstă de 25 – 34 ani și 35 – 44 ani.**

Reducerea ratelor de activitate a persoanelor cu studii superioare se datorează creșterii populației inactive. Fenomenul este cu atât mai mult alarmant, cu cât se petrece în populația cu studii superioare, **investiția în pregătirea universitară rămânând fără finalitate economică.**

Populația inactivă cu studii superioare a crescut constant în perioada 2009-2013 cu 94 mii persoane și aproape toată această creștere s-a datorat intrării în inactivitate a populației de sub 44 de ani adică a populației cu studii superioare tinere. Datele statistice publicate nu permit identificarea cauzelor accentuării acestei tendințe, însă nu este exclus ca situația pe piața muncii să aibă un rol destul de important.

Așa cum era și de așteptat, ratele de inactivitate cresc. Dacă în cazul grupei de vârstă sub 25 ani pot fi găsite unele explicații parțiale (continuarea studiilor sau amânarea intrării în activitate), în ceea ce privește creșterea ratelor de inactivitate în grupele de vârstă 35 – 44 ani nu există explicații validate prin studii de specialitate.

Ce se întâmplă, însă, în cadrul populației active cu studii superioare formată din populația ocupată și șomeri? Din analiza prezentată în Raport se constată că, deși **după anul 2011 creșterea economică și-a reluat trendul pozitiv numărul șomerilor BIM* cu studii superioare urmează o tendință de creștere** (similară creșterii ratei de inactivitate a acestei categorii de populație). **Dacă în anul 2009, an de criză economică, numărul șomerilor cu studii superioare era de 65 mii de persoane, în anul 2013 (an de creștere economică) acesta ajunsese la 104 mii persoane. Aproape în întregime această creștere se datorează șomajului din grupa de vârstă 25-44 ani a populației cu studii superioare.**

*indicator utilizat de BIROUL INTERNAȚIONAL AL MUNCII (BIM) = persoanele în vârstă de 15-74 ani care îndeplinesc simultan 3 condiții: nu au un loc de muncă, sunt disponibile să înceapă lucrul în următoarele 2 săptămâni, s-au aflat în căutarea activă a unui loc de muncă, oricând în decursul ultimelor patru săptămâni.

Această evoluție ascendentă a șomajului în rândul populației cu studii superioare este reflectată și de creșterea ratelor șomajului, care sunt foarte mari în grupa de vârstă de sub 25 ani (25,9% în anul 2009 și 32,1% în anul 2013). Această tendință crescătoare ale ratelor șomajului în populația tânără cu studii superioare poate fi un simptom al saturației relative a pieței forței de muncă pentru această categorie de populație.

Pe fondul creșterii șomajului în rândul populației cu studii superioare, se observă și unele tendințe de modificări structurale în sensul creșterii șomajului în rândul populației care nu a lucrat niciodată, formată din absolvenții de studii superioare și a creșterii șomajului de lungă durată, ceea ce poate indica o schimbare a structurii cererii forței de muncă.

Dacă în anul 2009, an de recesiune economică, șomajul populației cu studii superioare care nu a lucrat niciodată reprezenta 46% din total șomaj al acestei categorii, în anul 2013, an de creștere economică, această proporție a ajuns la 52% . De asemenea, dacă în anul 2009 șomajul cu durată de peste 6 luni reprezenta 55% din total șomaj a populației cu studii superioare, în anul 2013 această proporție ajunsese la 60%. **Ambele situații indică o creștere a dificultății integrării și reintegrării în muncă.**

Din datele furnizate de *Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM)*, rezultă că pe primele 15 poziții ale șomerilor înregistrați, care au absolvit de curând studiile universitare, se află constant în perioada 2010-2014 următoarele ocupații: economiști, specialiști

consultanți în domeniul financiar și al investițiilor, specialiști în contabilitate și asimilați, juriști, profesori în învățământul secundar, psihologi, sociologi, antropologi și asimilați, specialiști în domeniul politicilor administrative, specialiști în domeniul protecției mediului, funcționari cu atribuții generale, consultanți în agricultură – silvicultură – pescuit, medici de medicină generală și dentiști, ingineri mecanici, chimiști și electroniști etc.

În concluzie, în perioada 2009-2013 populația în vârstă de muncă, cu studii superioare, inactivă din punct de vedere economic sau în șomaj a crescut de la 230 de mii persoane la 363 mii persoane, adică cu 133 mii persoane. Peste 93% din această creștere s-a datorat creșterii inactivității și șomajului în grupa de vârstă 22-44 ani. Dacă tendințele continuă și se consolidează, trebuie investigate cauzele. Acestea pot fi atât de natura inadecvării învățământului superior la evoluția pieței muncii, dar și de natură economico - socială.

Populația ocupată cu studii superioare a crescut în perioada 2009-2013 cu 270 mii persoane. Aproape 85% din această creștere a avut loc în grupa de vârstă 25-44 ani și s-a datorat încadrării în muncă a unei părți din absolvenții de învățământ superior.

Dacă se au în vedere sectoarele economiei naționale majoritatea absolvenților s-au încadrat în muncă în sfera serviciilor.

**Tab. 5.4. Populația ocupată cu studii superioare
pe sectoare ale economiei naționale și pe grupe de ocupații
în perioada 2009-2013**

	2009	2010	2011	2012	2013
Populație cu studii superioare	1428	1480	1606	1660	1700
Sectoare ale economiei naționale					
- Agricultură	35	34	38	42	39
- Industrie și construcții	334	342	350	367	373
- servicii	1059	1104	1218	1251	1288
Grupe de ocupații					
- Conducători și înalți funcționari	118	112	123	129	126
- Specialiști cu ocupații intelectuale și științifice	932	978	1084	1071	1062
- Tehnicienii, maștri, asimilați	189	188	164	174	171
- Funcționari administrativi	57	59	71	85	109
- Lucrători operativi în servicii, comerț	62	69	81	102	121
- Agricultori și lucrători calificați	10	9	15	15	17
- Meșterugari și lucrători calificați	-	-	12	17	22
- Alte categorii de ocupații, din care:	47	52	56	68	74
- Muncitori necalificați	-	-	7	-	7

Sursa: INS, Cercetarea AMIGO, Forța de muncă în România: ocupare și șomaj, 2009-2013

Absorbția de personal cu studii superioare a sectorului agricol este foarte limitată. Observația are importanță majoră în posibilitățile de creștere a indicatorului „Proportia populației cu studii superioare în vârstă de 30-34 ani în total populație din aceeași grupă de vârstă”. Cu cât ponderea populației din mediul rural ocupată în agricultură este mai mare, cu atât indicatorul prevăzut în Strategia Europa 2020 este mai puternic restricționat în creștere.

Dintre țările membre UE, România are cea mai mare pondere a populației ocupate în sectorul agricol, depășind de 6 ori media UE – 28.

Tab. 5.5. Ponderea populației ocupate pe sectoare ale economiei naționale, în perioada 2000-2014

	(%)						
	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Agricultură							
- UE- 28	7,7	6,0	5,4	5,2	5,2	5,0	5,0
- România	44,9	32,9	31,6	30,0	30,6	30,2	29,3
Industrie							
- UE -28	26,2	24,9	22,9	22,7	22,4	22,1	21,9
- România	26,9	32,0	28,8	29,1	27,8	27,9	28,5
Servicii							
- UE - 28	66,1	69,0	71,7	72,1	72,5	72,9	73,1
- România	28,2	35,1	39,6	41,0	41,6	42,0	42,2

Sursa: Eurostat

Din această cauză, structura economică pe sectoare joacă un rol esențial în dimensionarea indicatorului, mai ales atunci când diferențele structurale sunt foarte mari.

Conform „Studiului național de monitorizare a inserției pe piața muncii a absolvenților de învățământ superior”, 32% dintre absolvenți aveau locuri de muncă care aveau legătură parțială cu domeniul studiat, 39% lucrau în domenii diferite și numai 35% lucrau în domeniile studiate.

Tab. 5.6. Adecvarea locului de muncă la momentul studiului realizat în perioada 2010-2011

Ce domeniu de studiu considerați că este cel mai adecvat postului pe care îl ocupați	Promoția			
	2005	2006	2009	2010
- Domeniul studiat	34,9	34,7	34,5	35,2
- Domeniul studiat și unul conex	43,1	41,4	38,9	32,9
- Cu totul alt domeniu decât cel studiat	15,6	18,4	16,2	20,0
- Nici un domeniu	6,4	5,5	10,4	11,9

Sursa: UEFISCDI „Studiul național de monitorizare a inserției pe piața muncii a absolvenților de învățământ superior”

La rezultate asemănătoare se ajunge și în studiul „Absolvenții recenti de învățământ superior și integrarea lor pe piața muncii” realizat în cadrul proiectului Strategia DOCIS.

Conform acestui studiu integrarea pe piața muncii în specialitatea absolvită sau într-o specializare conexă depinde de domeniul de studii absolvit. Astfel, absolvenții de arhitectură, medicină umană și medicină veterinară au o probabilitate mai mare să își găsească un loc de muncă în specialitatea absolvită. **Absolvenții de științe economice și arte ocupă mai degrabă locuri de muncă conexe specializării absolvite, iar absolvenții de științe umaniste, ale naturii, sport, etc. ocupă locuri de muncă într-o specializare diferită decât cea în care au terminat studiile superioare.**

Motivele pe care le invocă absolvenții, legate de ocuparea unui post într-o specializare diferită de cea absolvită, sunt legate în cea mai mare parte de lipsa de disponibilitate a unui post în domeniul specializării. **Aproape 80% dintre absolvenții care lucrează în alt domeniu invocă acest motiv**, celelalte motive având mai degrabă o influență marginală asupra deciziei de angajare într-un anumit loc de muncă.

Tabelul 5.7. Motive pentru care nu lucrează în domeniul absolvit, conform declarațiilor absolvenților care nu lucrează în domeniul absolvit

Motiv	Procent
Nu am găsit un loc de muncă corespunzător acestei specializări	78%
Am găsit un loc de muncă cu un salariu mai bun	17%
Am găsit un loc de muncă cu un program de lucru mai lejer	3%
Am găsit un loc de muncă în domeniul în care doream să muncesc	5%
Era greu de îmbinat programul de lucru cu viața de familie	1%
M-am înscris la un program de master/doctorat	2%
Nu îmi aducea nici o satisfacție	4%
Nu aveam nici o șansă de a promova/avansa	2%
Am fost concediat	2%
Total	114%

Notă: întrebare cu răspuns multiplu (totalul răspunsurilor depășește 100%)

Sursa: Studiul „Absolvenții recenți de învățământ superior și integrarea lor pe piața muncii”, Proiect DOCIS

Datele statistice care pun în evidență un grad ridicat de ocupare a forței de muncă cu studii superioare, ascund în fapt o ocupare inadecvată studiilor absolvite. Mai degrabă absolvenții de învățământ superior prestează muncile pe care le găsesc, specializându-se la locurile de muncă. Conform aceluiași studiu, absolvenții de învățământ superior au declarat în proporție de 86% (total eșantion) că meseria au învățat-o mai degrabă la locul de muncă.

Rezultă că nu a existat o legătură între oferta de școlarizare a universităților și cererea de pe piața forței de muncă. Universitățile și-au dimensionat oferta de școlarizare în baza opțiunilor de înmatriculare a studenților, care nu dispuneau de informații coerente cu privire la situația de pe piața muncii. Din această cauză, riscurile neangajării în muncă sau al angajărilor inadecvate au fost transferate exclusiv pe seama studenților, universitățile neasumându-și responsabilități în acest sens.

Ministerul de resort nu a încercat să introducă măsuri corective printr-o politică de armonizare a ofertei cu cererea de pe piața muncii. Cifrele de școlarizare bugetate au fost repartizate către universități după criteriul capacității de școlarizare. Procedându-se în acest mod, autoritatea centrală care răspunde de educație a avut o insuficientă implicare în raport cu politicile educaționale, acestea fiind transferate exclusiv către universitățile interesate în primul rând de asigurarea surselor de finanțare și aproape deloc de inserția absolvenților pe piața muncii.

Pentru formularea unei politici mai active, sunt necesare informații cu privire la perspectivele de evoluție ale pieței muncii și o operaționalizare a concluziilor desprinse, prin finanțarea prioritară a domeniilor de specializare și a specializărilor din cadrul acestora, care au perspective de dezvoltare.

În ceea ce privește prima condiție de formulare a unei politici active, *MENCs* a comandat *Institutului Național de Cercetare Științifică în Domeniul Muncii și Protecției Sociale* realizarea unui studiu intitulat „*Evaluarea și prognozarea cererii de muncă potențiale pentru absolvenții de învățământ superior în structura ocupațională, la orizontul anului 2020, în vederea dezvoltării corespunzătoare a politicilor privind instruirea de nivel universitar*”. Studiul a fost realizat în perioada 2011-2012 și în cadrul acestuia a fost dezvoltat și un modul operațional de evaluare continuă. Prognozele odată întocmite nu rămân imuabile pe orizontul de prognoză. Ele sunt construcții probabilistice, care trebuie actualizate la intervale rezonabile (2-3 ani).

Demersurile în această direcție au fost abandonate și nu s-au făcut progrese nici în finanțarea diferențiată după criterii de piață.

5.3. Incompatibilități între pregătirea universitară și cerințele pieței muncii

Studiile sociologice derulate în anii 2009-2011, în cadrul unor proiecte strategice cofinanțate de UE, au scos în evidență diferențe importante între cunoștințele și abilitățile dobândite de studenți la absolvirea studiilor universitare și cele necesare locului de muncă obținut, sau pe cale de a fi obținut.

a) La nivelul întregului eșantion luat în cercetare, absolvenții consideră că mai mult de jumătate (55%) din cunoștințele și abilitățile de care au nevoie la locul de muncă au fost dobândite chiar la locul de muncă, aproximativ o treime (32%) au fost desprinse în facultate iar 14% au fost dobândite în alte împrejurări. Diferențele sunt mult prea mari pentru a fi puse numai pe seama specificului locului de muncă. Este evident că între cunoștințele și abilitățile transmise/formate în universități și cele necesare locurilor de muncă sunt diferențe care impun măsuri de adaptare din partea universităților/facultăților. Situația menționată se diferențiază pe domenii de specializare dar ecarturile mai mici se datorează mai mult specificului specializărilor decât eforturilor de adaptare a universităților.

Tabelul 5.8. Opiniile absolvenților cu privire la sursa cunoștințelor și abilităților necesare locului de muncă în care activează

Domenii de licență	Sursa dobândirii abilităților și cunoștințelor (%)		
	La locul de muncă	În facultate	În alte împrejurări
Total eșantion	55	32	14
Științe exacte	52	37	13
Științe ale naturii	53	33	15
Științe umaniste	53	34	15
Drept	54	33	13
Științe sociale și politice	53	33	15
Științe economice	59	28	14
Arte	44	40	18
Arhitectură și urbanism	45	48	9
Științe agricole și silvice	56	34	13
Științe ingineresti	56	31	14
Medicină veterinară	53	39	13
Medicină umană	53	41	9

Notă: Studiul fiind efectuat în anul 2010, sintagma „absolvenți recenti” se referă la absolvenții din promoțiile anterioare acestui an.

Sursa: Studiul „Absolvenții recenti de învățământ superior și integrarea lor pe piața muncii”, Proiect strategic DOCIS.

La aceeași concluzie, dar exprimată sub altă formă, s-a ajuns și în studiile sociologice numite generic „Barometrele calității”.

Tabelul 5.9. Încrederea angajatorilor cu privire la pregătirea studenților pentru piața muncii

Câtă încredere aveți în universitățile din România în ceea ce privește pregătirea studenților pentru piața muncii	(%)		
	Puțină și foarte puțină	Nici multă nici puțină	Multă și foarte multă
Angajatori	31,1	41,2	27,8
Cadre didactice universitare	9,5	38,9	61,1

Sursa: Calitatea învățământului superior din România – Barometrul calității -2011, Adrian Miroiu (coordonator), Iași, Ed. Polirom, 2011

După cum rezultă din tabelul de mai sus, angajatorii sunt foarte rezervați în ceea ce privește capacitatea învățământului superior din România de a pregăti absolvenții pentru piața muncii. Ceea ce îngrijorează este clivajul între angajatori și cadrele didactice, care au o părere diametral opusă. Această diferență de opinii dintre cadrele didactice și angajatori constituie un impediment în adaptabilitatea învățământului superior la cerințele pieței muncii.

b) Aproape trei sferturi din absolvenții intervievați au simțit nevoia ca după terminarea facultății să urmeze cursuri de formare profesională/specializare. Deși autorii cercetării au urmărit testarea interesului pentru formarea continuă, rezultatele obținute reflectă și o adaptabilitate mai redusă a învățământului superior la cerințele pieței, fie prin cunoștințele transmise sau abilitățile formate, fie printr-o prospectare mai atentă a specializărilor cerute, astfel încât absolvenții să recurgă într-o măsură mai redusă la locuri de muncă în domenii conexe sau diferite față de cel absolvit.

c) **Sistemul de învățământ superior din România este orientat preponderent spre pregătirea teoretică a absolvenților și mai puțin spre formarea abilităților practice solicitate de piața muncii.** Absolvenții consideră că două treimi dintre cunoștințele teoretice și numai o treime din abilitățile practice pe care le dețin în prezent au fost dobândite sau desprinse prin programul de studiu urmat în facultate.

La aceeași concluzie s-a ajuns și atunci când au fost sondate opiniile angajatorilor. Astfel, **51% dintre angajatori înclină spre părerea că sistemul de învățământ superior din România formează absolvenți cu o bună pregătire teoretică iar 43% dintre aceștia cred că pregătirea practică lasă de dorit.** De asemenea, numai 13% dintre angajatori consideră că diploma obținută de absolvenți este o garanție a calității acestora.

Concluzia care se desprinde este că **universitățile trebuie să pună accent și pe pregătirea practică a studenților**, dezvoltând metode de predare activă pe teme practice, consolidând relațiile cu diferiți parteneri ce lucrează în domeniile de specializare, pentru asigurarea unei practici eficiente, organizând activități proprii în care studenții pot fi angajați; încurajând angajarea studenților part - time sau pe proiecte acolo unde este posibil, organizând interchip-uri, etc.

d) În studiul „Absolvenții recenți de învățământ superior și integrarea lor pe piața muncii” se apreciază că există un conflict între piața muncii și sistemul de învățământ superior. Astfel, **deși sistemul de învățământ actual este construit astfel încât studenții să fie specializați în domeniul de studiu doar la momentul absolvirii masterului, majoritatea angajatorilor consideră că studenții ar trebui să fie deja specializați la momentul obținerii diplomei de licență.** De altfel, acesta a fost și scopul definirii ciclului de licență în *Procesul Bologna*.

e) **Angajatorii sunt mulțumiți numai în proporție de aproximativ 50% de competențele și abilitățile absolvenților angajați.**

Aceștia consideră că, cel puțin la prima angajare, competențele generale prevalează în fața celor specifice domeniului studiat, excepție făcând domenii precum medicina, arhitectura, științele exacte. Concluzia este importantă, deoarece instituțiile de învățământ trebuie să își organizeze astfel programele de studii încât să dezvolte și acest tip de competențe pentru a spori șansele de angajare, dar și gradul de satisfacție și încredere al angajatorilor.

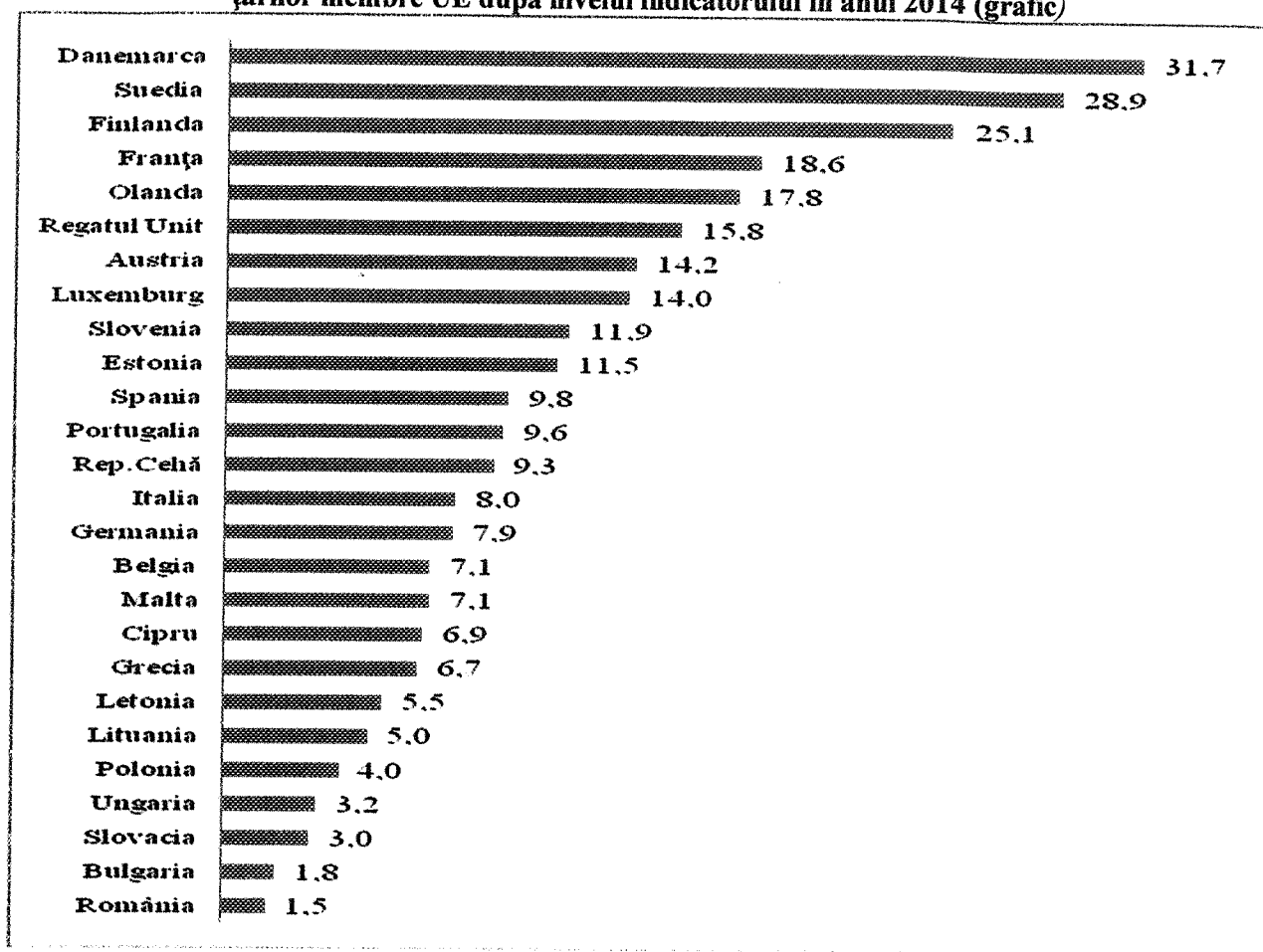
f) Studiile sociologice întreprinse în cadrul proiectului ACADEMIS scot în evidență faptul că **piața forței de muncă din România era la data efectuării studiilor (acum 4-5 ani) o piață închisă, orientată spre interior.** Numai 24% dintre angajatori ar angaja cu prioritate un absolvent care a făcut studiile în străinătate. De asemenea, numai 21% dintre angajatori apreciază ca fiind foarte importantă la angajare experiența practică în străinătate și numai 15% apreciază stagiile de studii în străinătate efectuate în cadrul mobilităților. **Există un spațiu european al învățământului superior, există o piață comună inclusiv a forței de muncă, dar România nu este conectată la acestea decât ca stat de emigrare.**

5.4 Învățarea continuă de-a lungul vieții, o posibilă implicare a universităților

Comisia Europeană și statele membre au optat pentru o strategie comprehensivă de implementare a învățării permanente la nivel individual și instituțional în toate sferele vieții publice și private. În cadrul acestei strategii, un loc prioritar îl ocupă perfecționarea continuă prin învățare a forței de muncă, care trebuie să facă față schimbării rapide a tehnologiilor. De aceea participarea la programe de formare continuă de-a lungul vieții active este considerat un indicator principal al angajării statelor membre la implementarea acestei strategii comune.

Dintre țările membre UE, România are cea mai mică rată de participare a populației active în vârstă de 25-64 ani la o formă de educație sau formare profesională.

Graficul 5.2 Ponderea populației în vârstă de 25-64 ani care participă la o formă de educație sau formare profesională în total populație din aceeași grupă de vârstă și ierarhizarea descrescătoare a țărilor membre UE după nivelul indicatorului în anul 2014 (grafic)

Sursa :Eurostat

Întreprinderile din România sunt cele mai puțin interesate în a acorda angajaților lor pregătire profesională continuă. Cu alte cuvinte, acestea sunt cel mai puțin dispuse de a investi în resursa de muncă.

Domeniul învățării continue este foarte puțin dezvoltat în România. El ar putea fi explorat mai intens de universități. Conceperea unor programe educaționale pe teme de interes ar permite universităților să contribuie la dezvoltarea sectorului și să suplinească, cel puțin parțial, scăderea numărului de studenți înmatriculați în învățământul formal tradițional. De

asemenea, accesarea domeniului formării continue contribuie semnificativ la adaptarea ofertelor educaționale la cerințele pieții și la consolidarea unor relații permanente între universități și firme cu beneficii reciproce.

6. Mecanisme de finanțare a învățământului superior

În general, subiectul finanțării învățământului superior este abordat prin prisma cuantumului finanțării. Adesea se recurge la comparații internaționale, prin care să se demonstreze că în România sistemul este subfinanțat și că statul nu consideră acest învățământ o prioritate națională, condamnând națiunea la subdezvoltare.

Concluzia este lipsită de consistență atâta timp cât efortul financiar nu este privit prin prisma rezultatelor. Paradoxul învățământului superior românesc constă în faptul că nu se urmărește o corelație între nivelul finanțării și performanța sistemului. În perioada expansiunii, învățământul superior a beneficiat de resurse financiare destul de mari (numărul studenților plători de taxe a depășit cu mult numărul studenților bugetari), însă performanța sistemului s-a deteriorat substanțial, așa după cum s-a arătat anterior. Ori, menirea sistemului de învățământ superior este de a „produce” absolvenți de înaltă calificare, capabili să se integreze în muncă în domeniile pentru care s-au pregătit.

În România, finanțarea s-a limitat la mecanisme care nu sunt orientate spre rezultate.

6.1. Practici internaționale în finanțarea învățământului superior

Sistemele de finanțare a instituțiilor de învățământ superior sunt extrem de diverse, în ele materializându-se politicile adoptate de state și mecanismele de operaționalizare a acestora. În general, se disting următoarele modalități de finanțare:

a) Finanțarea publică directă îmbracă forma liniilor bugetare sau a granturilor – bloc. Prima formă de finanțare (cu o flexibilitate mai redusă din perspectiva universităților) este practică mai mult în țările din estul Europei (Bulgaria, Grecia, Cipru, Lituania, Letonia) iar cea de-a doua este proprie sistemelor educaționale din 26 de țări europene. Restricțiile impuse universităților în utilizarea granturilor bloc diferă de la o țară la alta cele mai relaxate sisteme fiind cele din Austria, Belgia, Regatul Unit, Norvegia, Elveția, Polonia și Slovacia.

Până nu demult repartizarea granturilor – bloc către universități s-a făcut în principal, pe baza formulelor ce încorporau exclusiv criterii de input (numărul cadrelor didactice sau masa salarială, numărul studenților). În contextul reformelor introduse în ultimele două decenii în finanțarea publică subsumate conceptului de „noul management public” au început să fie practicate formulele de repartizare a granturilor – bloc ce au la bază criterii de output (numărul de credite transferabile acumulate de studenți, numărul absolvenților de licență/master, gradul de integrare a absolvenților pe piața muncii, proporția absolvenților care lucrează în specialitatea pentru care s-au pregătit, etc.) **Acest tip de finanțare (chiar și în forma mixte – input/output) realizează o legătură mai bună între finanțarea publică a universităților și performanțele care se așteaptă de la acestea.** Se alocă fonduri mai mari universităților performante încurajându-le dezvoltarea și se stimulează universitățile mai slabe să se restructureze și să-și amelioreze performanțele.

Cu toate că aceste forme de finanțare reprezintă un real progres, totuși au limite în ceea ce privește competitivitatea. Resursele publice nu sunt orientate către studenți, ci către universități. Prin urmare, universitățile nu concurează liber pe piață pentru a atrage studenții purtători ai resursei financiare, inclusiv a celei publice, ci primesc aceste finanțări prin mecanisme administrative. **Realitatea a dovedit că cele mai performante sisteme de învățământ superior**

sunt cele în care universitățile, prin ofertele educaționale, își procură resursele financiare direct de pe piață. În astfel de sisteme subiectul finanțării publice este studentul și nu universitatea, politicile publice din domeniul educației formulându-se în raport cu studenții și nu cu prestatorii serviciilor educaționale.

b) **Finanțarea publică indirectă.** În acest tip de finanțare, beneficiarii direcți ai resurselor publice nu mai sunt universitățile ci studenții.

b1) - Forma cea mai răspândită de sprijinire a studenților este acordarea de **granturi de studii** care acoperă total dar, cel mai adesea, parțial taxele de studii cerute de universități și costul vieții. În total, 35 de sisteme de educație din Europa oferă granturi de studii. Dintre acestea, 12 sisteme oferă granturi la majoritatea studenților, iar restul la un număr redus de studenți, în special celor cu venituri mici.

b2) A doua modalitate de finanțare indirectă este susținerea sistemului de **credite pentru studenți**, care constă în contractarea unor împrumuturi pentru acoperirea taxelor și costurilor de întreținere. Sistemele de credit beneficiază de condiții preferențiale de contractare, de perioade de grație (de obicei până la încadrarea în muncă), de garanții ale statului, de dobânzi subvenționate sau de exonerări de obligații de plată pentru absolvenții care lucrează o perioadă determinată în anumite domenii sau medii de rezidență pe care statul le susține cointeressând forța de muncă superior calificată.

În unele state europene cum este, spre exemplu, Germania, sistemele de granturi și de credite se utilizează combinat, iar în altele, cu taxe de școlarizare ridicate cum este, spre exemplu, Regatul Unit, sistemul de credite este dominant.

b3) Sprijinirea financiară de către stat a studenților poate îmbrăca și alte forme precum: acordarea de burse (sociale sau de merit), alocații pentru familiile care au copii la studii, deduceri fiscale sau chiar scutiri de impozite pe perioada studiilor, etc.

Statele în general practică mixuri ale formelor de sprijin pentru studenți. Pentru unele țări din UE, ajutoarele pentru studenți reprezintă o cotă importantă din cheltuielile publice pentru finanțarea învățământului superior. Spre exemplu, în anul 2011, acestea reprezentau: 52,6% în Cipru, 43,6% în Regatul Unit, 28,6% în Danemarca, 28,8% în Olanda, 24,7% în Suedia etc.

Ajutoarele pentru studenți trebuie privite ca o formă de finanțare indirectă a universităților. Avantajul unor astfel de forme de finanțare constă în faptul că statul poate formula politici coerente și țintite spre studenți și nu spre universități.

c) Finanțarea prin taxe percepute studenților.

Creșterea costurilor de funcționare a universităților a dus la o scădere a capacității și disponibilității autorităților publice de a finanța învățământul superior public. O alternativă pusă în practică de numeroase țări a fost introducerea treptată a unor mecanisme de coplată. Taxele percepute pot acoperi total sau parțial costurile de școlarizare sau întreținere. În cazurile în care taxele percepute sunt mai mici decât costurile, statele intervin prin forme de sprijinire a studenților, acoperind parte din costuri. În unele țări majoritatea studenților plătesc taxe în cuanțumuri diferite în raport cu costurile de școlarizare. Există țări în care nu se plătesc taxe (Norvegia), dar și state unde se practică sisteme duale (unii studenți nu plătesc taxe, iar alții plătesc taxe integrale). În această categorie de țări intră România și Rusia. Sistemele duale pe lângă faptul că sunt discriminatorii nici nu permit formularea unor politici active centrate pe student (spre exemplu, sprijinirea studenților defavorizați) și în concordanță cu obiective de politică economico-socială (spre exemplu, sprijinirea studenților în domenii de interes pentru economie sau societate).

Cuantumul taxelor de studii variază de la o țară la alta. Cele mai mari taxe din Europa sunt în Anglia, unde limita superioară a taxelor este stabilită la 9.000 lire sterline (cca. 54.000 lei), dar

nu trebuie uitat faptul că Anglia are și un sistem de sprijinire a studenților foarte dezvoltat (ponderea ajutoarelor pentru studenți în totalul cheltuielilor publice pentru finanțarea învățământului superior era în anul 2011 de aproape 44%). În majoritatea celorlalte state europene taxele sunt mai mici.

Considerăm că, în condițiile actuale (scăderea numărului de înmatriculări și plafonarea finanțării publice), pentru România ar fi benefic să se renunțe la sistemul dual de finanțare și să se recurgă la metoda granturilor fracționate în raport cu costurile standard, astfel încât costurile să fie acoperite diferențiat (în funcție de diferite criterii de politică educațională) parțial de stat și parțial de studenți. În acest mod s-ar operaționaliza sistemul de coplată, fără a se introduce șocuri majore în sustenabilitatea sistemului de învățământ superior.

d) Finanțarea din alte surse private. În ultimele decenii a început să se dezvolte și să se implementeze conceptul de **universitate de tip antreprenorial**. Această universitate este privită ca un furnizor de servicii educaționale ce acționează pe o piață globală a studenților (naționali și internaționali) și care este puternic integrată în satisfacerea nevoilor economice și sociale ale comunităților. Cu alte cuvinte universitățile își extind sfera de activitate devenind furnizori importanți de cercetare și produse ale cercetării, furnizori de consultanță sau de servicii educaționale netradiționale etc. Odată cu extinderea sferei de activitate se diversifică și sursele de venit, care contribuie la creșterea calității predării și învățării. **Sintetic vorbind, managementul academic face loc treptat managementului antreprenorial.**

În concluzie, sistemele de finanțare a instituțiilor de învățământ superior sunt foarte diverse și depind de condițiile și tendințele concrete din fiecare țară, dar și de politicile și mecanismele de finanțare pe care fiecare stat înțelege să le aplice în funcție de obiectivele urmărite. Mecanismele de finanțare baleiază între sistemele rigide bazate pe linii bugetare de susținere a universităților și cele foarte performante, în care se plătesc taxe, iar suportul financiar al statului se adresează în principal studenților. În astfel de sisteme, universitățile sunt actori competiționali pe o piață a cererii de servicii educaționale.

6.2. Limite și reformă în noua lege a educației naționale

Cu toate că, în forma sa inițială adoptată în anul 2011, *Legea nr. 1/2011 a educației naționale* introduce unele modificări importante, sistemul de finanțare rămâne în esență același în ceea ce privește relația dintre universități și stat. Finanțarea este orientată tot către universități și nu către studenți. Studenții nu devin purtătorii resursei financiare alocate de stat, ci rămân simple numere în raport cu care se repartizează subvenția bugetară către universități, prin intermediul contractelor instituționale și complementare.

De asemenea, sistemul de finanțare rămâne dual. Pentru o parte din studenți se primesc subvenții care, în principiu, ar trebui să acopere costurile de studii și întreținere, iar cealaltă parte trebuie să acopere costurile din resurse financiare proprii. Sistemul dihotomic (totul sau nimic) este inechitabil și inadecvat formulării de politici de finanțare centrate pe student. Într-un astfel de sistem coplata diferențiată este exclusă din start. Conform *art. 119 (1) din Legea nr. 1/2011*, „În instituțiile de învățământ superior de stat, învățământul este gratuit pentru cifra de școlarizare aprobată anual de Guvern și cu taxă.”

Chiar și în sistemul de finanțare dual, într-o politică educațională coerentă, principalii beneficiari ai „gratuităților” ar trebui să fie studenții care provin din familii cu venituri reduse și cei care studiază în domenii pentru care statul manifestă un anumit interes economico-social.

Lipsa unei astfel de politici este scoasă în evidență de prevederile *art. 204 alin. (1) și (2)* :

„(1) *Studentii care provin din familii cu venituri reduse beneficiază de un sistem de împrumuturi bancare pentru efectuarea studiilor, garantate de stat, în condițiile legislației în vigoare, prin Agenția de credite și burse de studii. Împrumuturile pot acoperi taxele de studii și costul vieții pe perioada studiilor.*

(2) *Absolvenții care vor practica profesia minimum 5 ani în mediul rural vor fi scutiți de plata a 75% din împrumut, această parte fiind preluată de către stat, în cuantum de maximum 5.000 lei.”*

Cu alte cuvinte, studenții care provin din familii cu venituri reduse pot să se împrumute iar cei care provin din familii cu venituri mari pot beneficia de „gratuități” întrucât, așa cum s-a arătat, Banca Mondială a evidențiat faptul că ponderea persoanelor cu studii superioare crește odată cu creșterea veniturilor.

Prin reglementările de mai sus, Legea a promovat interesele universităților de a se asigura de o sursă de finanțare bugetară certă, fără a exista o competiție pe piață în atragerea studenților purtători de resursă publică.

Data fiind degradarea calității în învățământul superior, *Legea nr. 1/2011* introduce obligativitatea evaluării universităților în scopul clasificării acestora și a ierarhizării programelor de studii după criterii de calitate. Mai mult decât atât, clasificarea și ierarhizarea este implicată în mecanismele de finanțare, în scopul concentrării resurselor publice spre universități și programe mai performante.

Conform *art. 193*, Legea a introdus reguli de **orientare a resurselor publice printr-o finanțare suplimentară bazată pe excelență**. Astfel, în universitățile centrate pe educație vor fi finanțate numai programe de licență, în cele de educație și cercetare vor fi finanțate programe de master și licență, iar în cele de cercetare avansată programele de doctorat, master și licență. De asemenea, în fiecare categorie de universități resursele financiare se repartizează cu prioritate programelor situate pe niveluri superioare de ierarhizare.

Confruntate cu o astfel de perspectivă universitățile cu performanțe reduse au început să exercite presiuni pe multiple planuri (inclusiv acțiuni în instanță). Autoritatea centrală care răspunde de educație a adoptat o poziție paternalistă față de universități și a promovat *Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 117/2013*, prin care se abrogă sau se golesc de conținut alineatele *art. 193* ce legau finanțarea universităților de performanța acestora.

Evaluarea universităților în scopul calificării și ierarhizării programelor de studii rămâne un exercițiu fără impact financiar. Cu toate acestea, evaluarea transparentizează calitatea unor universități și a programelor lor de studii. Trebuie menționat, totuși, faptul că evaluarea în vederea clasificării și ierarhizării programelor are importanță, chiar dacă nu mai implică consecințe financiare. Ea poate deveni un instrument util în creșterea competitivității, deoarece oferă studenților informații în baza cărora să-și fundamenteze opțiunile.

În limitele impuse de finanțarea duală, o prevedere foarte importantă a *Legii nr. 1/2011* este cuprinsă în *art. 223 alin. (4) și (5)*:

„(4) *Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului asigură finanțarea de bază pentru universitățile de stat, prin granturi de studii calculate pe baza costului mediu per student echivalent, per domeniu, per cicluri de studiu și per limbă de predare. Granturile de studii vor fi alocate prioritar spre acele domenii care asigură dezvoltarea sustenabilă și competitivă a societății, iar în interiorul domeniului, prioritar, celor mai bine plasate programe în ierarhia calității acestora, numărul de granturi de studii alocate unui program variind în funcție de poziția programului în această ierarhie.*

(5) *Finanțarea de bază este multianuală, asigurându-se pe toată durata unui ciclu de studii.”*

Conform practicii actuale, Guvernul aprobă anual o cifră de școlarizare care urmează a fi bugetată din fonduri publice. Ministerul repartizează această cifră pentru universități după criterii ce țin aproape în exclusivitate de caracteristici funcționale ale universităților. Universitățile repartizează cifrele de școlarizare pe programe de studii, de asemenea după criterii interne (în general, acoperirea cu norme didactice a personalului), ținându-se cont și de „concurența” scontată la admitere. După aprobarea legii bugetare se poate calcula finanțarea pe student echivalent. Întrucât între cifra de școlarizare și nivelul finanțării nu există o corelare, finanțarea pe student echivalent nu are corespondent în costurile reale de pregătire universitară pe domenii și cicluri.

Legea 1/2011 schimbă radical filozofia finanțării.

În primul rând se introduce conceptul finanțării prin granturi multianuale, valabile pe întreaga perioadă a ciclurilor de studii. Deși granturile, conform legislației românești, nu reprezintă finanțări directe alocate studenților, conceptul definește o structură mai clară a granturilor-bloc alocate universităților. De asemenea, conceptul facilitează trecerea la sistemul granturilor fracționate și al coplății complementare.

În al doilea rând, valoarea granturilor se va fundamenta pe baza costurilor medii per student echivalent, per domeniu, per ciclu de studiu, per limbă de predare. Prin urmare legea stabilește o legătură directă între valoarea granturilor și costuri. Astfel, se elimină practica actuală conform căruia se stabilesc cifre mari de școlarizare fără acoperire în finanțare, alimentându-se practica presiunii asupra bugetului, invocând subfinanțarea cronică. Dacă statul stabilește cifre mari de școlarizare, pe care le transpune în comenzi publice către universități, atunci acestea sunt îndreptățite să solicite statului să plătească serviciile educaționale la nivelul costurilor standard stabilite prin metoda normativă. Legarea valorii granturilor de costuri și stabilirea numărului acestora în funcție de finanțare transparentizează relația dintre stat și universități. Statul formulează comenzi publice în funcție de nevoile sale economico-sociale iar universitățile încasează contravaloarea serviciilor prestate convenită prin contracte.

În al treilea rând, se reglementează obligația de a aloca granturile „spre acele domenii care asigură dezvoltarea sustenabilă și competitivă a societății.” Comenzile publice către universități trebuie formulate în concordanță cu obiectivele acestor politici.

În al patrulea rând, în interiorul fiecărui domeniu granturile trebuie orientate spre programele de studii cel mai bine plasate „în ierarhia calității acestora”. Eficiența utilizării fondurilor publice trebuie să se concretizeze deopotrivă și în calitatea absolvenților susținuți prin granturi. Prin competențele și abilitățile dobândite, acești absolvenți trebuie să contribuie cu adevărat la dezvoltarea sustenabilă și competitivă a societății.

Așa cum rezultă din cele de mai sus, *art. 223 din Legea nr. 1/2011* cuprinde reglementări fundamentale în reconsiderarea sistemelor de finanțare.

Dar, finanțarea prin granturi bazate pe costuri a fost implementată, până în prezent, numai pentru ciclul doctoral, însă și în acest caz se observă o tendință de diminuare arbitrară a costurilor normate stabilite. Întrucât doctoranzii dețin o pondere nesemnificativă în masa studenților de la ciclurile de licență și master, se poate afirma că dispoziția legală menționată nu a fost respectată.

De asemenea, *Legea nr. 1/2011* prevede că **granturile de studii vor fi alocate prioritar spre domeniile care asigură dezvoltarea sustenabilă și competitivă a societății.** Prevederea este extrem de importantă, deoarece obligă ministerul să joace, în calitatea sa de autoritate centrală, un rol activ în formularea politicilor educaționale în concordanță cu cerințele dezvoltării sustenabile și competitive a societății. Dar, ministerul s-a mulțumit să joace un rol pasiv, de oficiu de centralizare a propunerilor universităților care aveau în vedere, în primul rând, criteriile de acoperire a

propriilor capacități educaționale și de a satisface o cerere educațională amorfă. Implementarea acestei prevederi legale, este departe de a fi demarată, deși unele metodologii, limitate de un fond informațional deficitar, au fost elaborate deja de CNFIS. Dezvoltarea fondului informațional și perfecționarea continuă și consecventă a metodologiilor constituie un demers imperativ pentru minister, în vederea realizării unei reforme de substanță a finanțării învățământului superior.

Metodologia de alocare a finanțării suplimentare de excelență în baza ierarhizării programelor de studii, rămasă fără suport legal, trebuia înlocuită cu una bazată pe un **sistem de indicatori și standarde de calitate**, așa cum se prevede la art. 197(a) din *Legea nr. 1/2011*. În anul bugetar 2015 s-a pilotat o metodologie de finanțare bazată pe indicatori de calitate care se preconizează să se aplice începând cu anul bugetar 2016. Dar, pentru anul bugetar 2015, s-a revenit la metodologia anterioară, care nu mai opera diferențieri semnificative între universități, ceea ce ar fi permis o concentrare (contractie) mai rapidă a sistemului educațional.

După anul 2012, o serie de universități mai mici au intrat în dificultăți financiare, dar nu datorită sistemului de redistribuire a resurselor financiare prin alocarea diferențiată pe bază de excelență așa cum se susține formal adesea. Cauza de fond a constituit-o scăderea numărului de înmatriculări neurmată de o restructurare a statelor de funcții. În loc să inițieze analize de fond și să identifice soluții reale de redresare ministerul se limitează la acordarea repetată de ajutoare financiare. Ponderea acestor ajutoare a fost foarte consistentă în cazul unor universități, după cum se poate vedea din tabelul următor:

Tabelul 6.1. Ponderea finanțării fără formulă (ajutoare directe) în total finanțare instituțională, pentru unele universități, în perioada 2012-2014

Universitatea	2012	2013	2014
Universitatea „Constantin Brâncuși” Târgu Jiu	27,70	26,36	27,09
Universitatea „Valahia” Târgoviște	23,45	27,83	24,74
Universitatea „Eftimie Murgu” Reșița	20,44	22,88	27,85
Universitatea din Pitești	16,20	17,47	15,26
Universitatea din Petroșani	14,69	24,36	21,87

Sursa: CNFIS, Raportul public anual – 2014, Starea finanțării învățământului superior și măsuri de optimizare ce se impun, pag.39

Ajutoarele financiare scot din circuitul alocării pe bază de performanță fonduri destul de importante. **Dar, declinul înmatriculărilor nu este o situație conjuncturală, ci o tendință consolidată, ca urmare a acțiunii unor factori obiectivi. Această tendință nu poate fi contracarată prin ajutoare financiare, ci numai prin restructurare.** Chiar și pe un plan mai general, supradimensionarea statelor de funcții a devenit o componentă a inadecvării la situația prezentă. Mai mult de atât, în ultimii ani s-a observat o deplasare a structurii statelor de funcții spre gradele didactice de profesor și conferențiar, ceea ce implică, evident, cheltuieli salariale mai mari. Această modificare de structură și creșterile salariale nediferențiate din ultima vreme vor accentua tensiunile din sistem și presiunea asupra bugetului. Cu alte cuvinte, se va intra pe o tendință de creștere a cheltuielilor, fără ca sistemul să-și amelioreze performanța și să-și adapteze dimensiunea.

Punerea în operă a direcțiilor de reformă analizate mai sus presupune creșterea acurateței bazelor de date necesare finanțării învățământului superior și dezvoltarea instrumentelor informatice care să faciliteze procesul de gestiune și de raportare în timp real a informațiilor de la nivelul universităților și centralizarea lor la nivel național.

Prin mai multe proiecte finanțate din fonduri europene a fost creat suportul informatic pentru funcționarea *Registrului matricol unic al universităților din România (RMUR)* și pentru asigurarea

interoperabilității tuturor bazelor de date ce conțin informații referitoare la sistemul de învățământ superior în cadrul *Registrului educațional integrat (RED)*.

Operaționalizarea RMUR, cerută de *Legea nr. 1/2011* încă din anul 2013, poate fi făcută imediat, însă pentru aceasta, MENCS trebuie să emită sau să inițieze un act normativ prin care să se oblige toate universitățile care fac parte din sistemul național de învățământ superior să încarce efectivele lor de studenți în RMUR și prin care să se reglementeze asigurarea funcționalității sistemului după încetarea proiectului POSDRU. De asemenea este necesară începerea discuțiilor pentru încheierea protocoalelor între toate instituțiile implicate și interesate în administrarea RMUR ce poate oferi, printre altele, informații necesare analizelor de corelare a ofertelor educaționale cu cerințele pieței muncii.

După 4 ani de la adoptarea *Legii nr. 1/2011* sunt necesare eforturi suplimentare pentru aplicarea unei reforme reale, care să susțină și să consolideze autonomia universitară, cu întărirea transparenței și a responsabilității publice, astfel încât absolvenții să se poată integra pe piața muncii în domeniul în care s-au pregătit.

7. Considerații asupra fundamentării și evoluției indicatorului „Ponderea populației cu studii superioare în grupa de vârstă 30-34 ani”

Indicatorul referitor la „Ponderea populației cu studii superioare în grupa de vârstă de 30-34 ani”, integrat în *Strategia UE-2020*, nu este un indicator de sine stătător, care poate fi extras din contextul în care a fost definit. *Strategia UE-2020* este o strategie a „creșterii economice inteligente, durabile și favorabilă incluziunii” iar învățământul superior este privit ca un factor ce favorizează acest tip de creștere. Prin urmare, învățământul superior trebuie să fie de calitate și să producă absolvenți cu competențe ridicate, care își găsesc locuri de muncă adecvate pregătirii lor, pentru a putea contribui la tipul de creștere economică definit prin strategie. Golit de acest conținut **Indicatorul** nu are nici un fel de relevanță el comensurând numai numărul de diplome din populația tânără de 30-34 ani. Ori, scopul urmărit nu este de natură cantitativă ci, eminamente, de natură calitativă.

Raportul statistic populațional capătă semnificație numai dacă se așează pe calitate educațională, angajabilitate, creativitate, productivitate și, în final, creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii.

De cele mai multe ori, în România, nivelul indicatorului (țintă asumată în EU-2020) este utilizat pentru a argumenta cifre înalte de școlarizare pe seama bugetului. Această argumentație reprezintă, din păcate, o regretabilă manipulare a opiniei publice și factorilor de decizie. **Adevăratele probleme ale învățământului superior românesc sunt, așa după cum s-a arătat, lipsa de calitate și competitivitate, necorelarea cu piața muncii, management universitar care nu-și asumă responsabilități economico-sociale, imobilism în reformarea sistemului de finanțare și, în final, inundarea pieței muncii cu diplome universitare și nu cu competențe. La acestea se pot adăuga pierderile suferite de România ca urmare a unei puternice emigrații după absolvirea studiilor superioare.**

7.1. Cu privire la ținta de 26,7% asumată de România la orizontul anului 2020

În „Documentul de fundamentare pentru stabilirea la nivel național a valorilor de referință ale obiectivelor *Strategiei Europa 2020-Domeniul educației*” pus la dispoziție de MENCS se afirmă că evoluția în perioada 2010-2020 a ponderii persoanelor cu studii superioare în grupa de

vârstă 30-34 ani s-a făcut pe baza evoluției indicatorului din perioada precedentă anului 2010 și a următorilor factori de influență:

Tabelul 7.1. Valori (în serii de timp) a unor mărimi de influență

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Valoare PIB per locuitor (în EUP PPS *)	29,4	31,3	34,1	35,0	38,4	41,6		
Rată de creștere reală a PIB (%)	5,1	5,2	8,5	4,2	7,9	6,3	7,3	-7,1
Cheltuieli anuale publice și private în universități (% din PIB)	0,8	0,6	0,6	1,1				
Cheltuieli anuale publice și private per student, (EUP PPS/PIB pe loc.)				2375,7/ 30,2				

*EUP PPS - moneda comună care elimină diferențele între nivelul preturilor la nivelul țărilor, permițând realizarea unor comparații de volum al PIB între țări

Sursa: Documentul de fundamentare pentru stabilirea la nivel național a valorilor de referință ale obiectivelor Strategiei Europa 2020-Domeniul educației, Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice

Evident, prognoza nu s-a făcut pe baza unei ecuații de regresie având ca variabile factorii de mai sus, atât ca urmare a inconsistenței seriilor de date, cât și a ipotezelor care ar fi trebuit formulate cu privire la factorii de influență. De asemenea, nu este deloc clar ce semnificație ar fi avut coeficienții determinați ai ecuației de regresie și cât ar fi fost de relevanți. De altfel, sistemul de prognoză este puțin sensibil la astfel de factori, însă este puternic influențat de evoluția numărului de absolvenți și de distribuția pe vârste a acestora. Spre exemplu, un absolvent de 21 ani din anul 2008 se va regăsi în populația de 30-34 ani din 2017, dacă între timp nu a emigrat.

Conștienți de riscurile unei prognoze multifactoriale, s-a recurs la analize ale seriilor de date privind absolvenții și populația, formulând diferite ipoteze asupra coeficienților de pantă ai curbelor de trend. În baza acestor ipoteze, autorii fundamentării au elaborat trei scenarii de prognoză pentru evoluția *Indicatorului*, care sunt redată în tabelul de mai jos.

Tabelul 7.2. Scenarii de prognoză a ponderii populației cu studii superioare în populația din grupa de vârstă 30-34 ani

(%)

Scenariu	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Optimist	17,88	19,10	20,51	21,95	23,33	24,57	25,69	26,85	27,92	28,99	29,93
Realist	17,61	18,41	19,40	20,25	21,30	22,17	23,22	24,06	24,92	25,93	26,74
Pesimist	17,33	17,89	18,49	19,02	19,65	20,21	20,95	21,73	22,57	23,51	24,60

Notă: Prognoză efectuată în anul 2010. Coloanele colorate indică puncte de modificare ale pantelor. Coloana anului 2020 reprezintă posibile ținte de atins.

Sursa: Documentul de fundamentare pentru stabilirea la nivel național a valorilor de referință ale obiectivelor Strategiei Europa 2020-Domeniul educației, Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice.

Factorii decidenți au asumat ca țintă valoarea de 26,74%, corespunzător scenariului realist. În raport cu această valoare este monitorizat progresul României cu privire la acest indicator.

Întrucât, în prezent, dispunem de date cu privire la evoluția reală a indicatorului până în anul 2014 putem compara această evoluție cu cea prognozată pentru a evalua gradul de concordanță.

Tabelul 7.3. Evoluția reală a indicatorului „Ponderea populației cu studii superioare în total populație din grupa de vârstă de 30-34 ani” comparativ cu cea prognozată

	(%)				
	2010	2011	2012	2013	2014
Valoare prognozată	17,61	18,41	19,40	20,25	21,30
Valoare publicată de EUROSTAT	18,30	20,30	21,70	22,90	25,00
Diferențe (EUROSTAT- Prognoză)	0,69	1,89	2,30	2,65	3,70

Notă: În documentul de fundamentare se afirmă că există diferențe metodologice, considerându-se că EUROSTAT ar lua în considerare populația cu studii terțiare, iar România ar fi dezavantajată întrucât raportările sale s-ar referi numai la populația cu instrucție universitară. Susținerea este lipsită de temei, întrucât metodologia EUROSTAT ia în considerare numai nivelurile ISCED 5 și 6, corespunzătoare studiilor superioare. Absolvenții de studii postliceale, deși sunt incluși în învățământul terțiar, sunt clasificați ISCED 4. Învățământul terțiar este compus din învățământul nonsuperior (ISCED 4) și învățământul superior (ISCED 5-6). INS raportează către EUROSTAT corect, conform metodologiei, fapt pentru care nu există nici un impediment de comparabilitate.

Sursa: Documentul de fundamentare pentru stabilirea valorilor de referință ale obiectivelor Strategiei Europa 2020-Domeniul educației, Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice.

Din tabelul de mai sus rezultă că **până în prezent Indicatorul analizat are o evoluție mult mai favorabilă decât cea prognozată**, ceea ce ne îndreptățește să credem că nivelul asumat de România pentru anul 2020 va fi depășit. O analiză mai rafinată a evoluției *Indicatorului* presupune luarea în considerare a distribuției pe vârste a absolvenților de licență, fapt pentru care din statisticile EUROSTAT s-au selectat numai absolvenții ISCED 5A și 5B care, însumăți, corespund raportărilor INS pentru absolvenții de licență.

Tabelul 7.4. Distribuția pe vârste a absolvenților de licență în perioada 1999-2012 (nr. absolvenți)

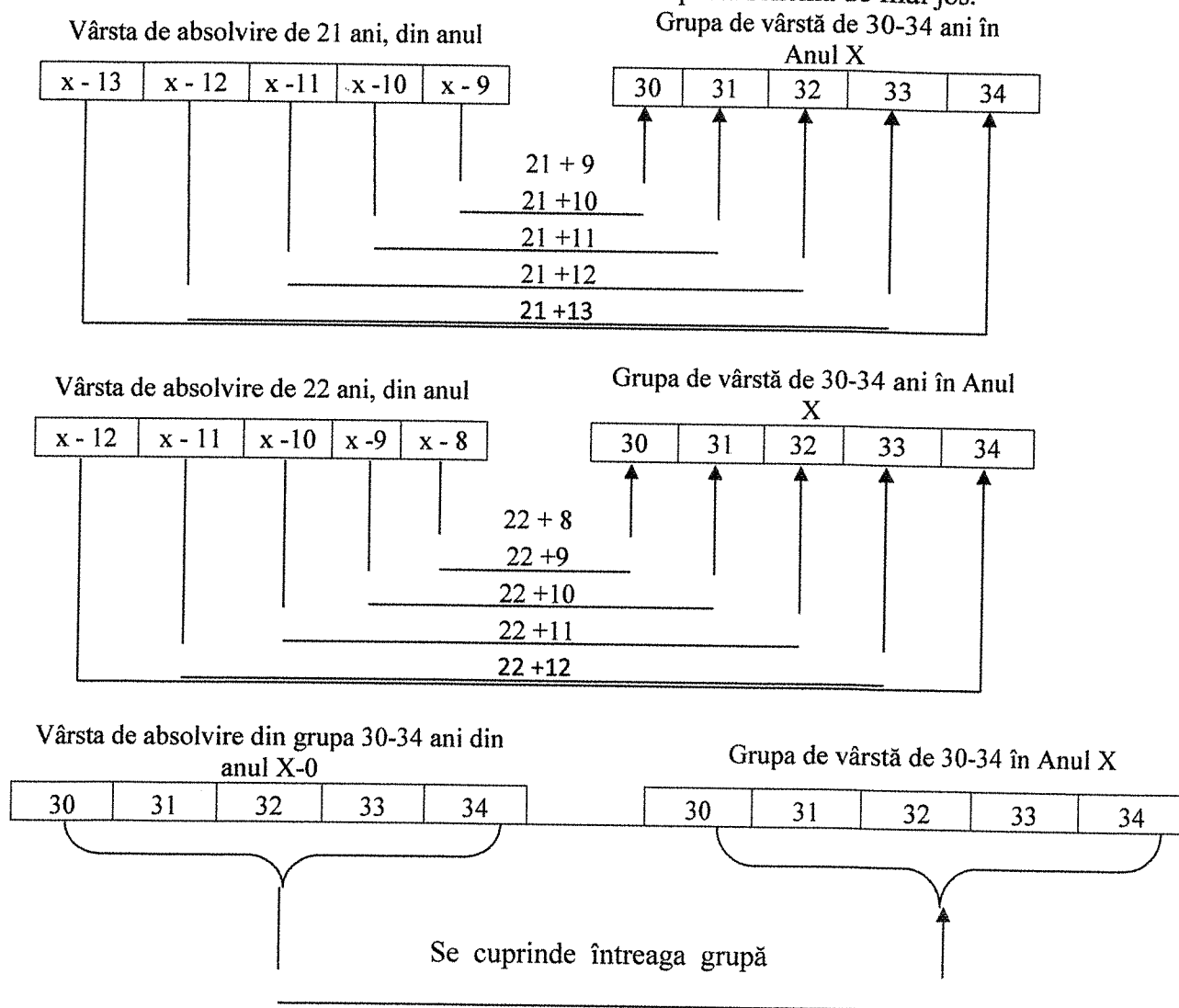
Vârsta	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
21	1436	1479	1484	2971	2913	2536	1821	2098	3173	15751	12840	13737	10614	10137
22	7458	9001	9234	13309	12872	13029	13084	11459	13595	38875	36158	38977	31036	26991
23	13385	14506	17309	21503	23040	25781	23538	24731	28889	42413	31764	29032	27255	24793
24	13771	14821	16765	19241	20085	21333	22009	21428	21633	30947	24670	19290	16449	13313
25	10337	10309	11199	11683	12732	13537	12888	12791	13448	19184	17379	14707	16959	9526
26	5666	5653	6136	7055	8008	8615	8128	8675	8770	13313	12603	9884	10443	5985
27	3325	3516	4155	4471	5626	5784	6160	6104	6021	10345	10812	7667	9423	3908
28	2241	2346	2794	3447	4136	4737	4390	4555	5537	9067	9080	6272	7878	3542
29	1534	1610	1852	2463	3275	3383	3371	3799	4972	7669	8306	5549	6166	3176
30-34	2223	2217	2718	3471	5274	5853	5261	6029	6553	14139	15560	13991	10959	7084
35-39	2073	2171	2366	3482	5441	5975	7825	10575	12908	31181	35654	32185	9076	5740
40 +	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	15063	7938
Total	63622	67940	76230	93467	103402	110533	108475	112244	125499	232885	214826	191291	186900	136671
% 21-25	72,91	73,77	73,45	73,51	69,28	68,95	67,61	64,60	64,33	63,19	57,17	60,51	54,74	62,02
% 26-29	20,07	19,32	19,59	18,65	20,35	20,37	20,33	20,61	20,16	17,35	18,99	15,35	18,14	12,15
% 30-34	3,49	3,26	3,57	3,71	5,10	5,30	4,85	5,37	5,22	6,07	7,24	7,31	5,86	5,18

% 35-39	3,26	3,20	3,10	3,73	5,26	5,41	7,21	9,42	10,29	13,39	16,60	16,83	4,86	4,20
% 40 +	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	8,06	5,81

Sursa: EUROSTAT, ISCED 5A și 5B (cumulat)

Din **Tabelul 7.4** rezultă că plaja vârstelor de absolvire a programelor de licență este foarte largă, ceea ce înseamnă că înmatriculările în învățământul superior s-a făcut și la vârste mult mai mari decât cele consacrate ca vârste oficiale (18-19 ani). Ponderea absolvenților cu vârste cuprinse între 21 și 25 de ani a manifestat o tendință de scădere de la 74% în anul 2000 la 55% în anul 2011. Începând cu anul 2012, structura pe vârste a absolvenților de licență începe să manifeste o tendință de redresare. Aceasta înseamnă că bazinul înmatriculărilor întârziate a început să se epuizeze. Această tendință, cu consecințe asupra scăderii numărului de înmatriculări în învățământul superior, se suprapune peste tendința de scădere a numărului de absolvenți de liceu cu diplomă de bacalaureat care urmează studiile universitare. În aceste condiții este de așteptat ca învățământul superior românesc să înmatriculeze din ce în ce mai puțini studenți.

Structura pe vârste a absolvenților de licență permite efectuarea unor calcule precise pentru determinarea numărului de persoane cu studii superioare care ar trebui să se regăsească într-un an dat în grupa de vârstă de 30-34 ani. Modul de calcul respectă schema de mai jos.

Conform acestor calcule, numărul de absolvenți care ar fi trebuit să se regăsească în populația de 30-34 ani din anii 2010-2014 este prezentat în tabelul de mai jos

Tabelul 7.5. Absolvenții de licență care ar fi trebuit să se regăsească în populația de 30-34 ani în anii 2010-2014 și total populație în vârstă de 30-34 ani

	2010	2011	2012	2013	2014
Număr absolvenți de licență în vârstă de 30-34 ani	463.904	503.935	535.804	557.129	573.972
Populație în vârstă de 30-34 ani	1.534.159	1.531.331	1.514.330	1.456.827	1.392.326

Sursa: Pentru populație – EUROSTAT, Pentru absolvenți - calcul din date EUROSTAT

Cunoscând numărul de absolvenți de licență care ar fi trebuit să se regăsească în populația de 30-34 ani și populația din această categorie de vârstă, se poate calcula valoarea Indicatorului „Ponderea populației cu studii superioare în vârstă de 30-34 ani” care ar fi trebuit să se înregistreze statistic.

Tabelul 7.6. Valoarea calculată (%) a Indicatorului și valoarea constatată prin cercetări statistice

	2010	2011	2012	2013	2014
Valoare calculată	30,2	32,9	35,4	38,2	41,2
Valoare constatată	18,3	20,3	21,7	22,9	25,0

Sursa: Calcule în baza datelor din Tabelul 7.5. EUROSTAT pentru valoarea constatată prin cercetări statistice

Explicația acestei diferențe este simplă: emigrarea persoanelor cu studii superioare în perioada scursă de la anul absolvirii până în anul în care se face cercetarea statistică pentru evidențierea stării *Indicatorului* cuprins în Strategia Europa-2020. Dacă nu ar fi existat emigrarea de persoane cu studii superioare, România ar fi depășit încă din anul 2014 ținta de 40% fixată în Strategia Europa-2020 pentru media EU-28. Această constatare scoate în evidență faptul că eforturile României de a școlariza la nivel superior populația tânără este anihilat, în bună măsură, de emigrarea tinerilor superior calificați către țările membre UE. Cu alte cuvinte, România cheltuiește sume considerabile din surse publice și private pentru școlarizarea de nivel superior dar beneficiile acestor eforturi financiare se externalizează. În acest context România „subvenționează” calificarea superioară a forței de muncă europene.

Pentru a avea o imagine cât mai corectă asupra pierderilor de populație cu studii superioare trebuie evidențiate valorile absolute ale acestora. Rezultatele sunt redată în tabelul următor.

Tabelul 7.7. Populația tânără cu studii superioare care a emigrat în perioada de la terminarea studiilor până în anii 2010-2014

(nr. persoane)

	2010	2011	2012	2013	2014
Absolvenții care ar fi trebuit să se regăsească în populația de 30-34 ani	463.904	503.935	535.804	557.129	573.972
Absolvenții care se regăsesc în populația de 30-34 ani	281.000	310.300	325.500	329.900	343.600
Emigrări în perioada de la terminarea studiilor până în anii menționați	182.904	193.635	210.304	227.229	230.372

Sursa:- Calcule efectuate în baza datelor publicate de EUROSTAT

Din anul 1997 (primul an luat în calcul la stabilirea numărului de absolvenți care ar trebui să se regăsească în populația de 30-34 de ani) până în anul 2014, circa 230 de mii de persoane cu studii superioare au părăsit țara (influența numărului de decese este nesemnificativă în această grupă de vârstă).

Conform celor de mai sus, rezultă că unul din factorii esențiali care influențează evoluția indicatorului „Ponderea populației cu studii superioare de 30-34 ani în total populație din aceeași grupă de vârstă” este emigrarea. Acest factor nu a fost luat în considerare la fundamentarea nivelului pe care trebuia să și-l asume România la orizontul anului 2020 în cadrul *Strategiei*. Relevarea acestui factor ar fi fost extraordinar de incomodă și ar fi anulat din start manipularea *Indicatorului* pentru justificarea unor cifre mari de școlarizare și pentru solicitarea creșterii finanțării din fonduri publice. Este evident că o argumentație bazată pe necesitatea unor creșteri de finanțare sau pe menținerea unor cifre de școlarizare bugetate ridicate necesare suplinirii pierderii de absolvenți din sistem ar fi fost sortită eșecului. Cauza reală pentru care se solicitau astfel de creșteri era menținerea în viață a unui sistem de învățământ superior supradimensionat, de o calitate scăzută și neconectat la nevoile economico-sociale ale României.

7.2. Scenarii posibile de evoluție a indicatorului „Ponderea populației cu studii superioare în vârstă de 30-34 ani în total populație din aceeași grupă de vârstă” în perioada 2015-2020

Pe orizontul de prognoză, evoluția *Indicatorului* în condițiile în care nu ar fi existat emigrație de populație tânără cu studii superioare, ar fi fost cea din tabelul de mai jos.

Tabelul 7.8. Evoluția „Ponderii populației cu studii superioare în vârstă de 30-34 ani” în perioada 2015-2020

	(mii persoane)					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Numărul de absolvenți care ar fi trebuit să se regăsească în populația de 30-34 ani	584	612	606	606	590	560
Populația în vârstă de 30-34 ani	1.336	1.305	1.303	1.334	1.382	1.405
Ponderea populației cu studii superioare în vârstă de 30-34 ani în total populație de 30-34 ani (%)	43,7	46,9	46,5	45,4	42,7	39,8

Sursa: Calcule efectuate în baza datelor publicate de EUROSTAT. Pentru populație s-a utilizat s-a utilizat prognoza EUROSTAT (scenariul cu fecunditate scăzută).

Indicatorul analizat își continuă creșterea până în anul 2016, când atinge maximul de 46,9%. Acest nivel este atins atât ca urmare a creșterii numărului de absolvenți de învățământ superior, cât și ca efect al scăderii populației în vârstă de 30-34 ani. Începând cu anul 2017, numărul de absolvenți de licență care ajung la vârsta de 30-34 ani începe să scadă (începe să se propage

scăderea numărului de înmatriculări în învățământul superior), iar populația din grupa de vârstă de 30-34 ani începe să crească ușor (conform prognozei EUROSTAT). Efectul combinat al celor două tendințe este scăderea destul de rapidă a nivelului **Indicatorului** analizat, care ajunge în anul 2020 la valoarea de 39,8%.

Dacă tendințele rămân valabile, nivelurile ce pot fi atinse de *Indicator* depind de nivelurile emigrației. Întrucât nu există date statistice cu privire la emigrația persoanelor cu studii superioare după anul absolvirii, trebuie formulate o serie de ipoteze care vor defini scenariile. Pentru prognoză, vom adopta următoarele două scenarii:

Scenariul 1

Volumul emigrației persoanelor tinere cu studii superioare acumulat de la anul absolvirii, în cuantum de 230 mii persoane, se va diminua cu o medie anuală de 10 mii persoane, ca urmare a glisării perioadei de calcul spre dreapta. Aceasta înseamnă că migrația puternică din anul 2001 își va diminua sensibil influența, iar cea începută în anul 2007 va avea un efect din ce în ce mai redus, dar totuși destul de consistent.

A doua ipoteză are în vedere că emigrația anuală pe orizontul de prognoză va fi practic nulă.

Scenariul 2

Se menține prima ipoteză din Scenariul 1, dar se presupune că emigrația medie anuală pe orizontul de prognoză va fi de 5 mii persoane cu studii superioare.

Valorile calculate pe orizontul de prognoză ale Indicatorului „Ponderea populației cu studii superioare în vârstă de 30-34 ani” sunt prezentate în tabelul următor.

Tabelul 7.9. Evoluția indicatorului „Ponderea populației cu studii superioare în grupa de vârstă de 30-34 ani” în perioada 2015-2020

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Numărul de absolvenți care ar fi trebuit să se regăsească în populația de 30-34 ani (mii pers.)	584	612	606	606	590	560
Populația de 30-34 ani conform ipotezei de fecunditate scăzută efectuată de EUROSTAT (mii pers.)	1.336	1.305	1.303	1.334	1.382	1.405
Emigrația conform scenariului 1 (mii pers.)	220	210	200	190	180	170
Emigrația conform scenariului 2 (mii pers.)	225	215	205	195	185	175
Valoarea Indicatorului (%): scenariul 1	27,2	30,8	31,2	31,2	29,6	27,8
Valoarea Indicatorului (%): scenariul 2	26,8	30,4	30,8	30,8	29,3	26,7

Conform prognozelor de mai sus este de așteptat ca în următorii 5 ani nivelul *Indicatorului* analizat să înregistreze valori peste nivelul țintei asumate de România în Strategia Europa-2020. Această creștere, vizibilă încă din anul 2014, are drept cauză înmatriculările masive din anii universitari 2005/2006 – 2009/2010. Începând cu anul 2019 nivelul Indicatorului va intra în declin.

Este foarte probabil ca după anul 2020 nivelurile să se situeze sub valoarea de 26,7 %, ca urmare a scăderii substanțiale a numărului de înmatriculări în învățământul superior după anul universitar 2010/2011. Cauzele acestui declin au fost analizate în actualul Raport, evidențiindu-se și faptul că tendința este de lungă durată.

Cap. V: Recomandări formulate de auditorii publici externi în urma acțiunii de audit al performanței

1. Una din coordonatele prin care se definește performanța instituțiilor de învățământ superior este nivelul competențelor dobândite de studenți la absolvirea studiilor universitare. Întrucât în România nu există un sistem de evaluare a acestor competențe, **se va analiza posibilitatea înscrierii în vederea participării la Programul de Evaluare Internațională a Competențelor Adulților (PIAAC), gestionat de OCDE.** Scopul principal al participării este culegerea de informații obiective privind calitatea programelor de predare și învățare din instituțiile de învățământ superior. Totodată, participarea la PIAAC ar da posibilitatea ca România să beneficieze de experiența internațională în administrarea și analizarea unor astfel de teste.

2. Finalitatea sistemului de învățământ superior constă în angajabilitatea absolvenților. Până în prezent, nu există un mecanism coerent prin care să se furnizeze informații detaliate cu privire la inserția pe piața muncii și dobândirea de locuri de muncă compatibile cu specializările dobândite, ci numai studii ad-hoc. Operaționalizarea unui astfel de sistem informatic presupune ca **MENCS, în calitate sa de autoritate centrală care răspunde de învățământul superior, să emită norme obligatorii pentru universități, în vederea constituirii bazelor de date proprii referitoare la inserția pe piața muncii a absolvenților și a agregării acestora la nivel național.**

3. În scopul planificării mai judicioase a politicilor educaționale din învățământul superior este necesară **elaborarea într-o manieră continuă și sistematică, de prognoze privind cererea de forță de muncă superior calificată pe ramuri ale economiei și în structură ocupațională în corelare cu domeniile de pregătire.** Prognozele trebuie să devină un instrument curent de planificare educațională, menit să atenueze discrepanțele ce apar între cererea și oferta de muncă superior calificată.

4. Scăderea înmatriculărilor de studenți naționali în instituțiile de învățământ superior din România impune **elaborarea unei strategii coerente de atragere a studenților străini prin: dezvoltarea programelor de studii în limbi de circulație internațională; dezvoltarea serviciilor de susținere; companii de marketing în străinătate; vizibilitate crescută în topul U-Multirank dezvoltat la nivelul UE, etc.**

5. **Se va analiza posibilitatea eliminării tipului de finanțare duală (fără taxă sau cu taxă), prin partajarea granturilor pe surse de finanțare: buget de stat, contribuția universităților, coplată studenți.** Metoda granturilor partajate ar putea contracara, într-o anumită măsură, scăderea numărului de înmatriculări, dar ceea ce este mai important, ar permite formularea unor politici de finanțare în concordanță cu interesele economico-sociale ale statului.

6. În *Legea nr. 1/2011* se prevede la *art. 223 alin (4)* că rolul autorității centrale care răspunde de educație, este de a aloca granturile de studii prioritar spre acele domenii care asigură dezvoltarea sustenabilă și competitivă a societății. Prin urmare, este necesar ca **Ministerul să elaboreze metodologii și să susțină efectuarea unor studii prin care să se contureze prioritățile de alocare a resurselor publice în raport cu obiectivele economico-sociale de etapă și pe termen lung.** Se va elimina, astfel, distribuirea administrativă pe universități și pe programe de studii a finanțării de bază prin intermediul repartizării cifrelor de școlarizare.

7. Se va avea în vedere posibilitatea analizării universităților care au apelat sistematic în ultimii ani la sprijin financiar din partea Ministerului și identificării unor soluții de redresare a acestora..

8. Prin abrogarea în anul 2013 a *art. 197 din Legea nr. 1/2011*, repartizarea finanțării suplimentare ar fi trebuit să se facă exclusiv în baza criteriilor și a standardelor de calitate stabilite de CNFIS. În acest context, Ministerul ar trebui să sprijine introducerea noului sistem de indicatori deja creat și dezvoltarea acestuia prin includerea de noi indicatori cum ar fi: rata de absolvire a programelor de studii; fondurile de cercetare atrase; raportul dintre numărul de studenți străini și numărul total de studenți; parteneriate instituționale cu universități din alte țări; monitorizarea angajabilității absolvenților etc. De asemenea, prin ponderile atribuite, Ministerul ar trebui să urmărească să se asigure o diferențiere mai pronunțată a universităților, pentru a putea orienta preponderent resursele financiare publice spre cele mai performante.

9. Prin mai multe proiecte finanțate din fonduri europene a fost creat suportul informatic pentru funcționarea *Registrului matricol unic al universităților din România (RMUR)* și pentru asigurarea interoperabilității tuturor bazelor de date ce conțin informații referitoare la sistemul de învățământ superior în cadrul *Registrului educațional integrat (REI)*. Pentru operaționalizarea RMUR este necesar ca Ministerul să emită sau să inițieze un act normativ prin care să se prevadă obligația ca universitățile să încarce în sistem efectivele lor de studenți și prin care să se reglementeze asigurarea funcționalității sistemului după încetarea proiectelor POSDRU prin care acesta a fost implementat. De asemenea, trebuie inițiate discuțiile pentru încheierea protocoalelor între toate instituțiile implicate și interesate în operaționalizarea REI.

10. Diversificarea surselor de finanțare a universităților asigură autonomia acestora, mai ales în condițiile limitării resurselor alocate de la bugetul de stat. În acest context, este necesar ca universitățile să manifeste deschidere și să identifice căile de atragere de surse alternative de finanțare: dezvoltarea unor programe de studii de calitate pentru formarea continuă a adulților; dezvoltarea unor parteneriate cu agenții economici puternici, mai ales în cazul domeniilor de științe cu aplicabilitate practică; valorificarea în sectorul economic a rezultatelor cercetării științifice; oferirea serviciilor de consultanță în domenii de expertiză; participarea la programe internaționale de cercetare sau de dezvoltare regională; accesarea fondurilor europene care vizează realizarea unor obiective de dezvoltare instituțională, inclusiv de îmbunătățire a calității actului adițional, etc. În ceea ce privește fondurile europene, trebuie contracarate acele proiecte care vizează prioritar inducerea de avantaje pecuniare individuale deoarece afectează cash – flow - urile universităților ce deturnează resursa umană de la misiunea ei esențială de educație și cercetare.

11. Se va urmări îmbunătățirea managementului universitar, prin construirea și implementarea unui sistem viabil de formare adecvată, a reprezentanților universităților cu diferite responsabilități decizionale, în vederea eficientizării activităților de conducere a instituțiilor de învățământ superior, în acest sens punându-se accent pe:

- consolidarea cooperării intra și inter-universitare, precum și cu alți actori interesați, în vederea dezvoltării unui sistem eficient de management al învățământului superior;
- îmbunătățirea capacității de decizie managerială prin perfecționarea și formarea personalului din structurile de management ale instituțiilor de învățământ superior;

- dezvoltarea capitalului uman din universități prin crearea unei platforme de cunoaștere și comunicare în mediul virtual, care să susțină viitoarele acțiuni de formare, specifice diferitelor niveluri de decidenți din cadrul universităților;

12. Se va analiza posibilitatea implementării și dezvoltării universității bazate pe un management performant în România, prin identificarea barierelor (absența unui cadru legal care să faciliteze dezvoltarea universității bazate pe un management performant, absența politicilor publice adecvate pe termen lung, cultura organizațională rigidă, mentalitatea, teama de nou, evitarea asumării riscului etc.) **și propunerea de soluții în vederea eliminării acestora** avându-se în vedere aspecte precum:

- *guvernanța* - abordarea antreprenorială presupune politici adecvate, dezvoltate de top-managementul universitar. Acest fapt poate fi realizat prin stimularea dezvoltării unei noi culturi organizaționale, a percepției privind conceptul de antreprenoriat;
- *managementul resurselor umane* - succesul instituțional poate fi obținut prin desăvârșire individuală, însă este limitat de barierele locale ale legislației specifice și generale care este rigidă la capitol precum recrutarea personalului universitar și/sau stimularea performanței individuale;
- *managementul financiar* - universitățile bazate pe un management performant necesită management strategic financiar, iar dificultățile privind estimarea finanțării publice constituie bariere;
- *relația cu mediul de afaceri* - universitățile antreprenoriale reclamă o bună cooperare cu mediul de afaceri, iar barierele în realizarea acestui obiectiv pot fi atât de natură legislativă, cât și culturale (percepția, nivelul scăzut de încredere acordat de ambele categorii);

În acest context, **responsabilitatea promovării schimbării revine fiecărui factor implicat: triumphiul universitate - autorități publice - mediul de afaceri.**

Punctul de vedere al entității auditate cu privire la constatările auditului performanței

În data de 16.12.2015 s-a desfășurat ședința de conciliere a proiectului Raportului de audit al performanței, ocazie cu care au fost analizate și clarificate diferențele de opinii între auditorii publici externi și reprezentanții entității auditate, referitor la constatările și concluziile rezultate și la recomandările formulate de către echipa de audit.

În timpul ședinței, divergențele de opinii au fost conciliate, astfel încât textul final al raportului de audit al performanței redă forma acceptată de conducerea MENCS.

Pentru repartizarea, începând cu anul 2016, a fondurilor pentru finanțarea de bază a universităților pe baza metodologiei propuse de CNFIS, în conformitate cu prevederile OUG nr. 117/2013, în perioada derulării misiunii de audit al performanței a fost creat suportul tehnic necesar pentru colectarea de la universități a datelor necesare calculării indicatorilor de calitate. În acest context, conducerea ministerului și-a asumat, cu ocazia concilierii Raportului auditului performanței, responsabilitatea aplicării, începând cu anul 2016, a metodologiei de finanțare care

fusesse inițial aprobată prin *Ordinul ministrului educației naționale și cercetării științifice nr. 3185/2015* și ulterior a fost supusă pilotării, conform *Ordinului nr. 3889/2015*.

Totodată, în cadrul ședinței de conciliere s-a menționat că, se poartă discuții cu instituțiile care pot să ofere informații relevante pentru asigurarea operaționalizării Registrului Matricol Unic (*Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și a Persoanelor Vârstnice, Ministerul Sănătății*), însă se impune crearea cadrului legal obligatoriu pentru ca toate universitățile să furnizeze și să încarce informațiile referitoare la efectivele de studenți, astfel încât să se asigure funcționalitatea sistemului.

